

ΑΛΕΞΗΣ ΤΟΤΣΙΚΑΣ

ΦΕΙΔΩΝ
Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ
ΤΟΥ ΑΡΓΟΥΣ

ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΡΓΟΣ 2022

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΤΟ ΑΡΓΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΦΕΙΔΩΝΑ

Οι ρίζες του Άργους – ετυμολογία του ονόματος	3
Το «Πελασγικόν» Άργος	6
Ο Ίναχος και το «Φορωνικόν άστν»	9
Ο Δαναός και οι απόγονοί του	13
Οι Δωριείς στην Αργολίδα	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – Ο ΦΕΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΙΑΣ - ΤΥΡΑΝΝΟΣ ΤΟΥ ΑΡΓΟΥΣ

Η γενιά των Τημενιδών	22
Η βασιλεία του Φείδωνα	24
Η κοινωνική και η πολιτική κατάσταση του Άργους	26
Η αργειακή συμπολιτεία	28
Η οπλιτική φάλαγγα	31
Ο Φείδων τύραννος	36
Η σύγκρουση του Άργους με τη Σπάρτη	40
Η πάλη για τη Θυρεάτιδα	44
Η Μάχη των «Πρωταθλητών» για τη Θυρεάτιδα (546 π.Χ.)	48
Ο Φείδων στην Ολυμπία	51
Η «πολιτική των ιερών»	57
Η αμφικτυονία της Καλαυρίας	60
Η οικονομία στο Άργος του Φείδωνα	63
Η συμμαχία του φείδωνα με την Αίγινα	66
Η καθιέρωση του νομίσματος	69
Η καθιέρωση μέτρων και σταθμών	75
Η προσπάθεια επέκτασης του φείδωνα στην Κόρινθο	79
Το Άργος μετά το φείδωνα	85
Η προσωπικότητα του Φείδωνα	87
Ο Φείδων στα νεότερα χρόνια	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΑΡΓΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΦΕΙΔΩΝΑ

Οι ρίζες του Άργους – ετυμολογία του ονόματος

Δυτικά της αργολικής πεδιάδας κτισμένο στα κράσπεδα του κάστρου της Λάρισας και του λόφου της Ασπίδας, ανάμεσα και σε ίση απόσταση από τις πολύχρυσες Μυκήνες και τον προϊστορικό οικισμό της Λέρνης, βρίσκεται το αρχαίο Άργος, που κατά τις τοπικές παραδόσεις είναι η αρχαιότερη όλων των ελληνικών πόλεων και θεωρείται η αρχαιότερη πόλη της Ευρώπης, καθώς ήδη από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού αποτελούσε ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα του Μυκηναϊκού Πολιτισμού, που κατοικήθηκε αδιάλειπτα μέχρι σήμερα στην ίδια γεωγραφική θέση. Όπως όλες οι αρχαίες πόλεις, έτσι και το Άργος έχει τον ιστορικό του μύθο, δηλαδή την ιστορία του καταγεγραμμένη με μυθικό τρόπο. Οι ηρωικοί μύθοι που σχετίζονται με την πόλη του Άργους είναι πολλοί, γνωστοί και αποδεκτοί από τον κόσμο της κλασσικής αρχαιότητας και πηγή έμπνευσης για μεγάλους ποιητές της αρχαιότητας, όπως ο Όμηρος, οι τραγικοί ποιητές Αισχύλος, Σοφοκλής και Ευριπίδης, ο Ησίοδος, ο Πίνδαρος κ.α., που δημιούργησαν αθάνατα λογοτεχνικά έργα εμπνευσμένα από τη συναρπαστική αργολική μυθολογία και ιστορία. Καμιά ιστορία άλλης πόλης δεν συνοδεύεται με τόσες παραδόσεις και τόσους σαγηνευτικούς μύθους, που μορφώνουν, διδάσκουν και ψυχαγωγούν, αλλά και μας βοηθούν, ερμηνεύοντας τις παραδόσεις κάτω από τις οποίες κρύβεται ο πυρήνας των ιστορικών γεγονότων, να βρούμε τα ίχνη της ιστορικής αλήθειας.

Για την προέλευση του τοπωνύμιου Άργος έχουν διατυπωθεί πολλές εκδοχές από τα αρχαία ως τα νεότερα χρόνια. Τον πρώτο

π.Χ. αιώνα ο γεωγράφος Στράβων¹ έγραφε ότι η λέξις Άργος είναι Μακεδονική – Θεσσαλική, δηλ. πελασγική – προελληνική, και σημαίνει το πεδίο, την πεδινή χώρα, έκταση γης, καλλιεργήσιμη πεδιάδα. Σύμφωνα με το Στράβωνα δηλαδή το όνομα Άργος παράγεται από την λέξη αγρός με αντιμετάθεση των συμφώνων ργ, όπως γίνεται λ.χ. στα τοπωνύμια Βράχος, Ράχες, Βουλιαγμένη, Πέντε Πηγάδια, Τράχωνες (τραχώνι= βράχος) κ.ά., και παράλληλα αναβιβασμό του τόνου, φαινόμενο αρκετά διαδεδομένο στην ελληνική γλώσσα από τα προελληνικά χρόνια (π.χ. ερχομενός> Ορχομενός, ξανθός > Ξάνθος, κοντός > Κόντος κ.λπ.). Την άποψη ότι το τοπωνύμιο Άργος είναι περιγραφικό με τη γλωσσολογική ορολογία και προσδιορίζει τη γεωλογική σύσταση του εδάφους υποστήριξαν σε μεταγενέστερα χρόνια και άλλοι γλωσσολόγοι². Άλλωστε η πόλη του Άργους πάντα ήταν μεσογειακή αγροτική και όφειλε την ύπαρξή της στον εύφορο κάμπο που την περιβάλλει.

Ο Πανσανίας³ διατύπωσε την άποψη ότι το τοπωνύμιο Άργος είναι κυριώνυμο από τον Άργο, που ήταν ο τρίτος βασιλιάς της πόλης μετά το Φορωνέα και έδωσε το όνομά του στην πόλη, που έως τότε λεγόταν «Φορωνικόν άστν»⁴. Άλλες μεταγενέστερες πηγές, όπως το Μεγάλο Ετυμολογικό λεξικό και το Γουδιανό Βυζα-

¹ «Άργος δε και το πεδίο,ν λέγεται παρά τοις νεωτέροις, παρ' Ομήρω δ' ούδ' άπαξ. Μάλιστα δ' οίονται Μακεδονικόν και Θετταλικόν είναν». (Στράβων, Γεωγραφικά VIII, p. 372).

² «Άργος σχεδόν πάν πεδίο,ν κατά θάλασσαν» (Στέφανος ο Βυζάντιος, Εθνικά, λ. Άργος).

³ «Άργος δε, Φορωνέως θυγατριδούς, βασιλεύσας μετά Φορωνέα ονόμασεν αφ' αυτού την χώραν = Ο Άργος, ο γνιός του Φορωνέως, που βασίλευσε μετά τον Φορωνέα, ονόμασε την χώρα από το δικό του όνομα» (Πανσανία, Ελλάδος Περιήγησις, II 16 1).

⁴ Βερτσέτης Αθανάσιος, Πρακτικά Γ' Τοπικού Συνεδρίου Αργολικών Σπουδών, Ναύπλιο 18-20 Φεβρουαρίου 2005, Εταιρεία Πελοποννησιακών Σπουδών, Αθήναι, 2006.

ντινό λεξικό του 11ου αιώνα θεωρούν ότι η πόλη του Άργους πήρε το όνομά της από άλλον Άργον, τον Άργο τον πανόπτη, που κατά τις αρχαίες αναφορές είχε 100 οφθαλμούς και ήταν φύλακας της Ιούς.

Ο γραμματικός του 6ου μ.Χ. αιώνα Γεώργιος Χοιροβοσκός δέχεται ότι το τοπωνύμιο Άργος παράγεται από την ομηρική λέξη αργός⁵ που σημαίνει α) αργός= λευκός και β) αργός= ταχύς. Τις θέσεις αυτές επαναλαμβάνει το Μέγα Ετυμολογικόν λεξικό του 11ου μ. Χ. αιώνας. Και ο γλωσσολόγος P. Chantraine στο έγκυρο ετυμολογικό λεξικό του της αρχαίας Ελληνικής συσχετίζει το όνομα Άργος με το επίθετο εναργής, οπότε το όνομα Άργος δηλώνει τον λευκό, τον λαμπρό. Ο Γιώργος Μπαμπινιώτης γράφει⁶ ότι η έννοια του λευκός «ίσως δηλώνει την όψη που παρουσιάζει η αργολική πεδιάδα (= λευκή) την εποχή του θερισμού». Στην περίπτωση αυτή το τοπωνύμιο είναι περιγραφικό του χώρου και περιγράφει το χρώμα της περιοχής, όπως γίνεται στα νεότερα τοπωνύμια Ασπρόχωμα, Κοκκινάρας, Κοκκινιά κ.α.

Ορισμένοι γλωσσολόγοι τα νεότερα χρόνια, τέλος, υποστηρίζουν ότι το όνομα Άργος είναι προελληνικό και προέρχεται από την ινδοευρωπαϊκή ρίζα ark- από την οποία παράγεται το ελληνικό ρήμα αρκέω (= διασφαλίζω, προφυλάσσω) και το λατινικό όνομα arch (= ακρόπολις, φρούριο). Επομένως το τοπωνύμιο Άργος παραπέμπει σε φρούριο, αφού και στον Όμηρο το ρήμα αρκέω σημαίνει προφυλάσσω, αποκρούω.

Από τα προϊστορικά χρόνια το Άργος είχε την τύχη να κυβερνηθεί από ονομαστούς και φημισμένους βασιλείς όπως ο Πελασ-

⁵ Οι σημασίες αυτές υπάρχουν στο ο 161 της Οδύσσειας («αἰετὸς ἀργὴν χῆνα φέρων», όπου το αργός= λευκός) και στο Α 50 της Ηλιάδας όπου γίνεται λόγος για «κύνας αργούς», δηλαδή ταχείς σκύλους.

⁶ Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, λ. Άργος, εκδ. Κέντρο λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

γός, ο Ίναχος, ο Φορωνεύς, ο Δαναός, οι Ηρακλείδες, με πιο φημισμένο τον Τήμενο, πρόγονο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο Φείδων, ο Διομήδης και άλλοι ακόμη, που ο καθένας τους είχε πολύτιμη προσφορά στην μεγαλειώδη ιστορική πορεία του Αργείου κράτους.

Το «Πελασγικόν» Άργος

Το Άργος κατοικήθηκε σε πολύ πρώιμη περίοδο από προελληνικούς πληθυσμούς τους οποίους οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς αποκαλούσαν Πελασγούς. Θεωρείται η αρχική κοιτίδα των Πελασγών⁷, μιας φυλής αυτοχθόνων Πρωτοελλήνων, που έζησαν την Πρωτοελλαδική εποχή (3.000 – 2.000 π.Χ.) και ξεκινώντας από εκεί δημιούργησαν πελασγικά βασίλεια στα πέρατα της γης και σκόρπισαν τα πρώτα φεγγοβολήματα του πελασγικού πολιτισμού. Σύμφωνα με διάφορες ελληνικές παραδόσεις οι Πελασγοί έζησαν στην Αρκαδία αμέσως πριν από τους Αρκάδες, στο Άργος πριν από τους Δαναούς, στη βόρεια Πελοπόννησο και την Αττική πριν από τους Ίωνες και στη Θεσσαλία πριν από διάφορα ελληνικά φύλα. Ο Πελασγός, γιος του Αγήνορα και πατέρας της Λάρισας, αναφερόταν ως ιδρυτής του Άργους. Η εποχή των Πελασγών στο Άργος αρχίζει το 2.000 π.Χ. και τελειώνει το 1550 π.Χ. περίπου⁸.

Το όνομα Πελασγός προέρχεται από δύο λέξεις με ινδοευρωπαϊκές ρίζες, τη λέξη *bhel*, που σημαίνει «ανθώ, βλασταίνω, πρασινίζω», και τη λέξη *osgho*, που σημαίνει «κλαδί». Από τη σύνθετη λέξη *bhel-osgho-s*, που σημαίνει «ανθισμένο κλαδί» προέκυψε η λέξη Πελασγός με μια σειρά μεταβολών: το *b* έγινε *π*, το *g* έγινε *γ*, ένα *o* έγινε *α*, χάθηκε το *h* και στις δύο λέξεις, αφού στα ελληνικά

⁷ «Ην γάρ δή και το των Πελασγών γένος Ελληνικόν, εκ Πελοποννήσου το αρχαίον». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, *Ιστοριών*, 17).

⁸ Καζαντζή Άγγελου, *Άργος, θεμέλιος λίθος της φυλής των Ελλήνων*, ΑΡΓΟΣ 1988, σελ. 12.

το γράμμα αυτό αντιστοιχεί στη δασεία, και προστέθηκε το τελικό ς (bhel- osgho-s = Πελασγός)⁹. Ο γενάρχης Πελασγός και επώνυμος ήρωας του λαού του, σύμφωνα με μύθους της Αρκαδίας, του Άργους και της Θεσσαλίας που είχαν κατοικηθεί από Πελασγούς, συνδέεται με προόδους στη διατροφή των ανθρώπων, στο Άργος και τη Θεσσαλία με την καλλιέργεια των δημητριακών και την παραγωγή του ψωμιού και στην Αρκαδία με την ανακάλυψη της θρεπτικής αξίας του καρπού της βελανιδιάς. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι ο Πελασγός, πριν γίνει ήρωας, ήταν προσωποποίηση ενός πνεύματος που έκανε τα δέντρα να ανθίζουν και τα στάχυα να παράγουν καρπούς. Η σχέση του Πελασγού με τη βλάστηση προκύπτει και από το γεγονός ότι είχε γιο που λεγόταν «Χλωρός», ενώ ένα είδος δάφνης λεγόταν pelasgum.

Από τα στοιχεία αυτά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι Πελασγοί, που εμφανίζονται ως πρώτοι κάτοικοι του Άργους και άλλων περιοχών, ήταν εκείνοι που τα προϊστορικά χρόνια, κατά την τελευταία φάση της τροφοσυλλεκτικής περιόδου, βρέθηκαν πριν από τους Έλληνες σε μέρη που σήμερα αποτελούν την Ελλάδα. Οι τροφοσυλλέκτες ήταν νομάδες που περιφέρονταν σε διάφορες περιοχές και εξασφάλιζαν την τροφή τους από το κυνήγι άγριων ζώων, το ψάρεμα και τη συλλογή φρούτων και καρπών από τα δέντρα και τα φυτά. Κατά τη διάρκεια όμως της ύστερης νεολιθικής περιόδου (4800-3315 π.Χ.) άλλαξαν τη νομαδική και τροφοσυλλεκτική συμπεριφορά τους, εγκαταστάθηκαν σε μόνιμους οικισμούς και υιοθέτησαν το γεωργικό τρόπο ζωής αξιοποιώντας το «ΗΣΙΟΔΕΙΟ ΑΡΟΤΡΟ». Ήταν λεγόμενη «γεωργική επανάσταση», η πρώτη

⁹ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1970, τόμος Α, σελ. 360.

από τις τρεις πολιτισμικές επαναστάσεις¹⁰ που άλλαξαν την ανθρώπινη ιστορία.

Ο Πελασγός, λοιπόν, δεν ήταν, πιθανότατα, ένα ιστορικό πρόσωπο. Ήταν αρχικά το κλαδί της φυλλοφορίας και της ανθοφορίας και έπειτα έγινε το πνεύμα που έκανε τα κλαδιά να βγάζουν φύλλα, άνθη και καρπούς, και οι Πελασγοί ήταν οι άνθρωποι που λάτρευαν αυτό το πνεύμα και πίστευαν ότι υπήρχαν χάρη σ' αυτό. Οι Πελασγοί δεν επιβίωσαν ως φύλο, αλλά, όταν οι Δαναοί εγκαταστάθηκαν στην Αργολίδα στο τέλος της Πρωτοελλαδικής περιόδου, απορροφήθηκαν και αφομοιώθηκαν ως το τέλος της Μυκηναϊκής περιόδου.

¹⁰ Τρεις μεγάλες πολιτισμικές επαναστάσεις έχουν γίνει στην διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας. Η γεωργική επανάσταση το 10^ο αιώνα π.Χ., που με όπλο το αλέτρι δημιούργησε τη μόνιμη εγκατάσταση των ανθρώπων σε πόλεις, η βιομηχανική επανάσταση στην Ευρώπη το 17^ο αιώνα μ.Χ., που με όπλο τις μηχανές συγκέντρωσε τους ανθρώπους στα εργοστάσια και δημιούργησε μεγαλουπόλεις, και η τεχνολογική επανάσταση τον 20^ο αιώνα, που με όπλο την σύγχρονη τεχνολογία και πληροφορική δημιούργησε την παγκοσμιοποίηση των ημερών μας.

Ο Ίναχος και το «Φορωνικόν άστν»

Σύμφωνα με τη μυθολογία πρώτος βασιλιάς του Άργους ήταν ο Ίναχος, από τον οποίο πήρε το όνομά του και ο ποταμός της περιοχής. Ήταν γιος του Ωκεανού και της τιτανίδας Τηθύος, μητέρας των ποτάμιων θεών¹¹, και σύμφωνα με την παράδοση ήρθε στην περιοχή, που δεν ονομαζόταν ακόμα Άργος, από την Αίγυπτο το 1876 π.Χ. ως αρχηγός μιας μεγάλης ομάδας ποιμένων, όταν ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος μεταξύ ποιμένων και πεδινών της Αιγύπτου. Άλλοι τον θεωρούν ντόπιο αργείο με φιλικές και εμπορικές σχέσεις με τους θαλασσοπόρους Φοίνικες της Αιγύπτου¹².

Ο Ίναχος κατέβασε τους ανθρώπους από τη Λάρισα του Άργους, το Παλαμήδι, τους λόφους των Μυκηνών και της Τίρυνθας και από τα σπήλαια των γύρω βουνών, όπου ζούσαν τρομαγμένοι από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα και δημιούργησε τον πρώτο οικισμό¹³. Οι κάτοικοι της περιοχής για να τιμήσουν τον ευεργέτη τους Ίναχο έδωσαν το όνομά του στον ποταμό. Ο Ίναχος θεωρείται πρώτος οικιστής πολλών πόλεων της Πελοποννήσου και της ηπειρωτικής Ελλάδας σε μια περιοχή που ονομάστηκε «Ίναχία» με το Άργος να κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσά τους¹⁴.

Σύμφωνα με την παράδοση ο Ίναχος ορίστηκε ως κριτής στη διαμάχη μεταξύ της Ήρας και του Ποσειδώνα για την κατοχή της

¹¹ «... Η Γη με τον Ουρανό επλάγιασε και γέννησε τον βαθυστρόβιλο Ωκεανό και τη γλυκόθωρη Τηθύα. Και η Τηθύς εγέννησε στον Ωκεανό τους ποταμούς με τα νερά τα γοργοστρόβιλα...» (Αθ. Σταγειρίτου, Ωγυγία, τομ. Δ, σελ. 443).

¹² Κλειώση Άγγελου, *Αργείων Βασιλέων Μέλαθρον*, εκδ. Αργειακά Γράμματα, 1976, σελ. 8-9.

¹³ Μπίμπης Ιωάννης, *Αργολικά Παλαμήδης*, εκδ. Ο Παλαμήδης, 2003, σελ. 16.

¹⁴ «τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη χωρῇ» (Ηροδότου, Κλειώ, Α, κεφ. 1).

περιοχής και αποφάσισε υπέρ της Ήρας, την οποία από τότε λάτρευαν ιδιαίτερα στο Άργος. Ο Ποσειδώνας όμως πήρε πολύ άσχημα την αποτυχία, που ματαίωνε τις φιλοδοξίες του να κατακτήσει ένα ζωτικό χώρο στη στεριά, και εκμεταλλευόμενος την ιδιότητα του βασιλιά της θάλασσας και όλων των υδάτων ξέρανε τον Ίναχο και τον κατάντησε ένα χείμαρρο που γεμίζει νερό μόνο την εποχή των βροχών. Η τιμωρία επεκτάθηκε σ' ολόκληρη την περιοχή του Άργους, το οποίο ο Όμηρος περιγράφει με το επίθετο «πολυδίψιον¹⁵».

Ο Ίναχος όμως καθοδήγησε τους ανθρώπους να συγκεντρώσουν τα νερά των χειμάρρων στην κοίτη ενός μεγαλύτερου ποταμού με διέξοδο προς τη θάλασσα του αργολικού κόλπου και ξανάδωσε ζωή στην εύφορη πεδιάδα του Άργους. Ο ποταμός Ίναχος καθιερώθηκε ως ποτάμια θεότητα και λατρεύτηκε από τους κατοίκους της περιοχής, γιατί σ' αυτόν απέδιδαν τη δημιουργία της ποταμογενούς πεδιάδας και την ευφορία της, αφού τη γονιμοποιούσε με τα νερά και τις φερτές ύλες που κατέβαζε από τα αρκαδικά βουνά. Ο Ίναχος ήταν η αιτία που η Ιναχία γη κατά τον Πίνδαρο συνοδεύεται από τα αρχαία χρόνια από πλήθος επιθέτων όπως *Ιππιον*, *Ιππόβοτον*, *πολύπυρον* (πλούσιο σε σιτάρι), *ούθααραούρης* (μαστάρι της γης), *φιλτάτη πόλη της Ήρας*.

Το όνομα Ίναχος περιέχει το στοιχείο *αχ-* που προέρχεται από την ινδοευρωπαϊκή ρίζα *akw*, που σημαίνει νερό. Τη ρίζα *αχ-* τη βρίσκουμε σε πολλά ονόματα ποταμών και ηρώων, όπως *Αχιλλεύς*, *Αχαιοί*, *Αχελώος*, *Ίναχος*, *Αχάμας*, *Αχάτης*, *Αχέλης*¹⁶ κ.α. Το γεγονός αυτό μπορεί να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο μυθικός Ίναχος για τους ανθρώπους της εποχής προσωποποιούσε το πνεύμα που τους οδήγησε στην αξιοποίηση των νερών των ποταμών,

¹⁵ Ομήρου, *Ιλιάδα* Δ, στ. 171).

¹⁶ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ. Α, σελ. 360-361.

και συγκεκριμένα του ομώνυμου ποταμού της Αργολίδας, για την ανάπτυξη της γεωργίας με καλλιέργειες, που συνέβαλλαν αποφασιστικά στη μόνιμη εγκατάσταση και τη δημιουργία πόλης στην εύφορη πεδιάδα του Άργους. Αυτός είναι, πιθανότατα, και ο λόγος που ο Ίναχος θεωρείται ιδρυτής της πόλης του Άργους.

Από την Ωκεανίδα Μελία (ή Αργεία) ο Ίναχος απέκτησε τον Φορωνέα, τον Αιγιαλέα και την Ιώ. Ο Φορωνεύς, γιος του θεού-ποταμού Ίναχου και της νύμφης Μελίας, διαδέχτηκε τον Ίναχο και ήταν ο πρώτος άνθρωπος που κατοίκησε την Αργολίδα σύμφωνα με τους τοπικούς μύθους¹⁷ και έχτισε πόλη στη δεξιά όχθη του ποταμού Ίναχου στους πρόποδες της Λάρισας. Ως την εποχή του Φορωνέα οι άνθρωποι ζούσαν επί αιώνες χωρίς πόλεις και νόμους και μιλούσαν την ίδια γλώσσα, ώσπου ο Ερμής (θεός του λόγου) τους εξήγησε τα μυστικά της διαλέκτου. Αυτή η γνώση όμως έφερε «διχόνοια» μεταξύ των θνητών με αποτέλεσμα να χωρισθούν σε έθνη. Έτσι προέκυψε η ανάγκη διακυβέρνησης και ο Δίας έδωσε στο Φορωνέα τον πρώτο κανόνα (νόμο) και την άδεια να κυβερνήσει με όπλα, επειδή κατάλαβε ότι οι νόμοι δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν χωρίς όπλα, όσο επικρατεί διχόνοια μεταξύ των θνητών. Η βασιλεία του Φορωνέα συνέπεσε με τον μεγάλο κατακλυσμό του Ωγύγου.

Ο Πausανίας διασώζει πληροφορίες από το αρχαιότερο έπος Φορωνίς, σύμφωνα με το οποίο ο Φορωνεύς μετά από αυτόν τον κατακλυσμό ήταν ο πρώτος που συγκέντρωσε τους ανθρώπους σε έναν τόπο, και τους δίδαξε τον τρόπο του κοινωνικού βίου ιδρύοντας έτσι την πρώτη πόλη, ενώ πριν κατοικούσαν σκόρπιοι ο καθέ-

¹⁷ «Πρώτος παρ' Αθηναίοις μνημονεύεται Ωγυγος καθ' όν Έλλησιν ο μέγας και παλαιός ιστορείται κατακλυσμός. Τούτο λέγεται συγχρονίσαι Φορωνεύς ο Ίναχου, Αργείων βασιλεύς» [Ευσέβιος Καισαρείας, Χρονικών Α].

νας μόνος του στα δάση και στα βουνά. Και το μέρος που για πρώτη φορά μαζεύτηκαν ονομάστηκε «Φορωνικόν άστν»¹⁸. Οι Αργεῖοι κατέθεταν προσφορές στον τάφο του Φορωνέα από την εποχή του κατακλυσμού του Ωγύγου μέχρι τον 2ο μ.Χ. αιώνα και έστησαν προς τιμήν του άγαλμα, δίπλα στο οποίο έκαιγε άσβεστη φλόγα που την ονόμαζαν Φορωνικόν πυρ¹⁹, διότι πίστευαν ότι αυτός μετέφερε τη φωτιά από τον ουρανό με τη συναίνεση του Δία και δίδαξε τους ανθρώπους να την χρησιμοποιούν και όχι ο Προμηθέας, όπως πιστεύεται από τους περισσότερους²⁰.

Από τον Φορωνέα και τη νύμφη Τηλεδίκη γεννήθηκαν ο Άπης και η Νιόβη, η οποία έγινε η πρώτη θνητή γυναίκα με την οποία ενώθηκε ερωτικά ο Δίας και γεννήθηκε ο ήρωας Άργος. Μετά τον θάνατό του τον διαδέχθηκε ο γιος του Άπης, που δεν έκανε παιδιά. Στο μικρό χρονικό διάστημα, που βασίλευσε στο Άργος ο Άπης, όλη η Πελοπόννησος ονομαζόταν Απία και οι κάτοικοί της Απιδόνες. Μετά απ' αυτόν το θρόνο της πόλης πήρε ο Άργος, εγγονός του Φορωνέα και γιός του Δία και της Νιόβης, της πρώτης θνητής που τεκνοποίησε με θεό²¹. Ο Άργος έκανε πολλούς άθλους, δίδαξε στους κστούκους την καλλιέργεια του σίτου με σπόρους που έφερε από τη Λιβύη και εξαιτίας των κατορθωμάτων του έγινε επώνυμος ήρωας της πόλης, αφού ο γιος του Δία και της Νιόβης έδωσε το

¹⁸ «Φορωνεύς δε ο Ινάχου τους ανθρώπους συνήγαγε πρώτον εξ κοινόν, σποράδας τέως και εφ' εαυτών εκάστοτε οικούντας και το χωρίονες ο πρώτον ηθροίσθησαν άστν ωνομάσθη Φορωνικόν» [Παυσανίου Κορινθιακά, XV,5].

¹⁹ «Εξής δε της εικόνας ταύτης (του Βίτωνος) πυρ καίουσιν, ονομάζοντας Φορωνέως είναι' ού γάρ τί ομολογούσι δούναι πυρ Προμηθέα ανθρώποις, αλλ' εσΦορωνέα του πυρός μετάγεινεθέλουσι την εύρεσιν». [Παυσαν. Κορινθιακά, XIX, 5].

²⁰ Υγίνος «Ιστορίες» 145.

²¹ «Άργος δε Φορωνέωςθυγατρίδους (Νιόβης) βασιλεύσας μετά Φορωνέα αφ' αυτού την χώραν» (Παυσανίου, Β, XVI,1).

όνομά του στο Φορωνικόν άστν²², που μετονομάστηκε από Απία σε Άργος. Οι Αργείοι για να τον τιμήσουν για τις πράξεις του αφιέρωσαν το άλσος γύρω από την πόλη και ανήγειραν γι' αυτόν τύμβο, δηλαδή ταφικό μνημείο. Ακολούθησαν άλλοι οκτώ βασιλείς στο Άργος, απόγονοι του Ίναχου και του Φορωνέα, με τελευταίο τον Γελάνωρα²³, που ήταν βασιλιάς της πόλης όταν ήρθαν οι Δαναοί από την Αίγυπτο και διεκδίκησαν την εξουσία του Άργους.

Ο Δαναός και οι απόγονοί του

Κατά την πρώιμη Μυκηναϊκή περίοδο στο Άργος πήρε την εξουσία ένας καινούργιος λαός που προερχόταν από την Αίγυπτο και τη Φοινίκη. Σύμφωνα με τη μυθολογία η Ιώ, κόρη του Βασιλιά του Άργους Ίναχου, τράβηξε κάποτε την ερωτική προσοχή του Δία. Αυτό εξόργισε την Ήρα που, για να την τιμωρήσει, τη μεταμόρφωσε σε αγελάδα και έστειλε μια αλογόμυγα να την κυνηγάει. Η Ιώ περιπλανήθηκε καταδιωκόμενη μέχρι τη Σκυθία και τον Καύκασο και κατέληξε στην Αίγυπτο, όπου έσμιξε τελικά με το Δία και γέννησε τον Έπαφο.

Ο Έπαφος παντρεύτηκε την κόρη του Νείλου Μέμφιδα και γέννησαν τη Λιβύη. Η Λιβύη και ο Ποσειδώνας γέννησαν το Βήλο και εκείνος με την κόρη του Νείλου Αγχινώη έκανε δύο παιδιά, τον Αίγυπτο και το Δαναό. Ο Αίγυπτος έγινε βασιλιάς της Αιγύπτου και έκανε πενήντα γιους, ενώ ο Δαναός βασίλευσε στη Λιβύη και γέννησε πενήντα κόρες. Μετά το θάνατο του πατέρα τους τα αδέρφια ήρθαν σε ρήξη για τα όρια των κρατών τους και την πατρική κληρονομιά και ο Δαναός αποφάσισε να εγκαταλείψει το

²² Κλειώση Άγγ. ο.π. σελ. 22-23.

²³ Ηγεμόνες του αρχαίου Άργους κατά την μεσοελλαδική περίοδο [2000-1600 π.Χ.]: Ίναχος, Φορωνέας, Άπας, Άργος, Έκβασος, Κρίασος, Φόρβας, Τρίοπας, Αγήνωρ, Ίασος, Κρότωπος, Σθενέλας, Γελάνωρ.

βασίλειό του και να ζητήσει καταφύγιο στην προγονική του κοιτίδα, το Άργος. Κατασκεύασε με συμβουλή της Αθηνάς ένα πλοίο με πενήντα κουπιά, πήρε τις κόρες του, τις Δαναΐδες, και ήρθε στα πάτρια εδάφη στο Άργος, την πατρίδα της προ-γιαγιάς του Ιούς²⁴.

Στο Άργος τότε βασιλεύε ο Γελάνωρ, από τον οποίο ο Δαναός ζήτησε τη βασιλεία του Άργους προφανώς ως νόμιμος διάδοχος του θρόνου, αφού ήταν απόγονος του Ίναχου. Ο Γελάνωρ φυσικά αρνήθηκε και συμφώνησαν να αποφασίσει ο λαός. Όταν συγκεντρώθηκε ο λαός, συνέβη κάτι περίεργο. Ένας λύκος όρμησε σε μια αγέλη αγελάδων και σκότωσε τον αρχηγό ταύρο. Ο λαός ερμήνευσε ως θεϊκό σημάδι το γεγονός, παραλλήλισε το λύκο (εισβολέα) με το Δαναό και τον ταύρο αρχηγό της αγέλης με το βασιλιά Γελάνωρα και αποφάσισαν να δώσουν τη Βασιλεία στο Δαναό. Με αυτό τον τρόπο ο Δαναός γίνεται βασιλιάς του Άργους και συνεχιστής της δυναστείας των Ιναχιδών²⁵.

Ο Δαναός βασιλεύσε ως τα γεράματά του και δίδαξε στους Αργείους τα γράμματα, την καλλιέργεια των αγρών και την τέχνη να ανοίγουν πηγάδια και να ποτίζουν τις καλλιέργειες. Όμως, ενώ ζούσε ευτυχής με τις κόρες του και τους υπηκόους του, κατέφθασαν στο Άργος οι γιοι του αδελφού του, που ήθελαν να παντρευ-

²⁴ «...στασιασάντων δὲ αὐτῶν περὶ τῆς ἀρχῆς ὕστερον, Δαναὸς τοὺς Αἰγύπτου παῖδας δεδοικώς, ὑποθεμένης Ἀθηνᾶς αὐτῷ ναὺν κατεσκεύασε πρῶτος καὶ τὰς θυγατέρας ἐνθέμενος ἔφυγε ...» (Απολλοδώρου Βιβλιοθήκη, Βιβλίο Β΄, κεφ. 1, παραγρ.4).

²⁵ «...ἀρχομένης δὲ ἡμέρας ἐς βοῶν ἀγέλην νεμομένην πρὸ τοῦ τείχους ἐσπίπτει λύκος, προσπεσὼν δὲ ἐμάχετο πρὸς ταῦρον ἡγεμόνα τῶν βοῶν. παρίσταται δὴ τοῖς Ἀργείοις τῷ μὲν Γελάνωρα, Δαναὸν δὲ εἰκάσαι τῷ λύκῳ, ὅτι οὔτε τὸ θηρίον τοῦτό ἐστιν ἀνθρώποις σύντροφον οὔτε Δαναὸς σφισιν ἐς ἐκεῖνο τοῦ χρόνου. ἐπεὶ δὲ τὸν ταῦρον κατειργάσατο ὁ λύκος, διὰ τοῦτο ὁ Δαναὸς ἔσχε τὴν ἀρχήν...» (Πausανίου Κορινθιακά, κεφ. 19, παραγρ. 3).

τούν τις κόρες του, τις Δαναΐδες. Παρά τις αντιρρήσεις του Δαναού ακολούθησε ομαδικός γάμος, αλλά την πρώτη νύχτα του γάμου οι Δαναΐδες κατάσφαξαν τους συζύγους με μικρά ξίφη που τις είχε εφοδιάσει ο πατέρας τους. Ο μόνος γιος του Αίγυπτου που γλίτωσε ήταν ο Λυγκεύς, διότι τον ερωτεύθηκε η Δαναΐδα Υπερμήστρα, που του έτυχε, και τον φυγάδευσε. Ο Λυγκέας διαδέχθηκε τον Δαναό στον θρόνο του Άργους, αφού πρώτα σκότωσε τον ίδιο και τις κόρες του, ενώ σύμφωνα με άλλη παράδοση ο Λυγκέας συμφιλιώθηκε με το Δαναό και έγινε γενάρχης του βασιλικού γένους των Αργείων.

Ο μύθος του Δαναού συμβολίζει τις μετακινήσεις και τις συγκρούσεις ανάμεσα στους Αχαιούς και στους Αιγυπτίους, που περιγράφονται και σε αρχαία κείμενα. Την εποχή του χαλκού, γύρω στα 1500 προ Χριστού, ο χώρος που καταλαμβάνει η Ελλάδα είχε υποστεί μεγάλες γεωλογικές μεταβολές από εκρήξεις ηφαιστείων, καταποντίσεις, καταβυθίσεις στεριάς και νησιών, οι κάτοικοι της περιοχής αναστατώθηκαν και πολλοί αναζήτησαν την επιβίωση σε άλλες περιοχές της Ασίας και της Αφρικής. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην ανάμειξη και τη σύνθεση των αρχαίων πολιτισμών της Μεσογείου, των «Λαών της θάλασσας».

Η Ιώ έφτασε στην Αίγυπτο δια ξηράς μετά από απίστευτες περιπέτειες. Το δρομολόγιό της δεν είναι τυχαίο. Περιλαμβάνει τις Ιλλυρικές ακτές στο Ιόνιο, το Βόσπορο, τη Φρυγία, τον Καύκασο και τη Μικρά Ασία μέχρι να καταλήξει στις βόρειες ακτές της Αφρικής. Περιπλανήθηκε δηλαδή στις περιοχές, όπου οι αρχαίοι Έλληνες αναζητούσαν το χαλκό και άλλα μέταλλα στα μεταλλεία των ακτών του Ιονίου και της Μαύρης θάλασσας, κυρίως στην περιοχή του Καύκασου.

Μερικά χρόνια αργότερα η κατάσταση ηρέμησε και ο πολιτισμός του Αιγαίου και της Κρήτης, που αριθμεί πολλές χιλιετίδες ύπαρξης, προσπαθεί να ξανανθίσει. Οι αυτόχθονες κάτοικοι

όμως είναι λίγοι και έτσι θα βρουν ευκαιρία εγκατάστασης πολλοί μετανάστες, κυρίως από την Αίγυπτο. Γιατί την εποχή πριν από τα Τρωικά, το 1500 π.Χ., όπως αναφέρουν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, ξέσπασαν στην Αίγυπτο λοιμώδεις ασθένειες (οι 7 πληγές του Φαραώ σύμφωνα με την Αγία Γραφή). Οι ντόπιοι απέδωσαν τις ασθένειες στους ασεβείς αλλόφυλους, που ζούσαν στην Αίγυπτο. Για να αποφύγουν την οργή των ντόπιων οι αλλόφυλοι, φεύγουν μετανάστες σε άλλα μέρη.

Ο Δαναός, τέταρτη γενεά μετά την Ιώ, κατασκεύασε πρώτος πλοίο με τη βοήθεια της Αθηνάς και κωπηλατώντας με τις 50 κόρες κατευθύνθηκε προς την Ευρώπη. Οι άποικοι, που έφυγαν μαζί με το Δαναό από την Αίγυπτο, εγκαταστάθηκαν στην αρχαιότερη ελληνική πόλη, στο Άργος²⁶». Σύμφωνα με το Πάριο χρονικό ο Δαναός με τους Αιγύπτιους ήρθε στο Άργος το έτος 1247. Αν κρίνουμε από το γεγονός ότι η Ιώ πήγε στην Αίγυπτο από τη στεριά και ότι ο Δαναός έμαθε στους Αργείους να φτιάχνουν πλοία ικανά για μακρινά ταξίδια, μάλλον στο Άργος δεν ήταν εξοικειωμένοι με τα πλοία αυτοί που υποδέχτηκαν το Δαναό.

Τα ονόματα Δαναός, Δαναΐδες, Δανάη, Δαναοί περιέχουν την ινδοευρωπαϊκή ρίζα *danu*, που σημαίνει «υγρασία, δροσιά, σταγόνα, νερό, ποτάμι». Η ρίζα *danu* βρίσκεται και σε πολλά ονόματα ποταμών, όπως Δούναβης, Ροδανός, Απιδανός, Ηριδανός, Ιορδάνης, Ταναός (στη Θυρεάτιδα της Αρκαδίας). Η ρίζα *danu* δηλαδή συνδέεται με φορείς που είχαν σχέση με το υγρό στοιχείο. Οι ελληνικοί μύθοι αποδίδουν στο Δαναό και στις κόρες του την ανακάλυψη των πηγών και την κατασκευή πηγαδιών και λένε ότι ο Δαναός έκανε το Άργος «εύυδρον» που παλαιότερα ήταν «άνυδρον»²⁷. Ο συσχετισμός αυτός των Δαναΐδων με τα φρέατα του

²⁶ Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 1, 23

²⁷ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ . Α, σελ. 362

Άργους πιθανότατα συνδέεται με κάποια αρδευτικά έργα, που έδωσαν τη δυνατότητα στο Δαναό να γίνει βασιλιάς στο Άργος. Οι Αιγύπτιοι, που είχαν πείρα στη διαχείριση των υδάτινων πόρων του Νείλου, έφεραν νερά στον Αργίτικο κάμπο λόγω της τεχνογνωσίας τους και πήραν την εξουσία²⁸. Το όνομα της Αμυμώνης, κόρης του Δαναού, δόθηκε στην κυριότερη πηγή της Λέρνης στους πρόποδες του Ποντίνου όρους. Έτσι οι κάτοικοι της περιοχής, μετά την αξιοποίηση των νερών του ποταμού Ίναχου, έμαθαν να εκμεταλλεύονται και τα νερά των πηγών και των πηγαδιών για τις καλλιέργειες και βελτίωσαν το επίπεδο της ζωής και του πολιτισμού τους.

Ο Δαναός και οι απόγονοί του βασίλευσαν στο Άργος κατά την υστεροελλαδική περίοδο (1600 – 1100 π.Χ.) και ανέδειξαν 27 συνολικά βασιλιάδες²⁹, που διαχειρίστηκαν την εξουσία. Ορισμένοι απ' αυτούς συνέδεσαν το όνομά τους με σημαντικά ιστορικά γεγονότα. Τα δυο παιδιά του Άβαντα, που ήταν γιος και διάδοχος του Λυγκέα, μοίρασαν την εξουσία. Ο Ακρίσιος πήρε το Άργος και ο Προίτος το Ηραίο, τη Μιδέα και την Τίρυνθα³⁰. Ο Περσέας, εγγονός και διάδοχος του Ακρίσιου ίδρυσε τις Μυκήνες³¹ και δη-

²⁸ Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Ομηρικά σχόλια, Ραψ. Δ.

²⁹ Οι βασιλείς της δυναστείας του Δαναού κατά σειρά είναι: Δαναός, Λυγκέας, Άβας, Ακρίσιος, Περσέας, Μεγαπένθης, Αναξαγόρας, Αλέκτωρ, Ίφις, Σθένης, Κυλαράβης, Βίας, Ταλαός, Πρόναξ, Άδραστος, Αιγιαλεύς, Διομήδης, Κυάνιππος, Μελάμπους, Μάντιος, Αντιφάτης, Οϊκλής, Αμφιάραος, Αλκμέων, Αμφίλοχος, Ορέστης, Τισαμενός (ΚλειώσηΑγγ. Ο.π. σελ. 30 κ.ε.)

³⁰ «...οί δὲ Ἄβαντος τοῦ Λυγκέως παῖδες τὴν βασιλείαν ἐνείμαντο, καὶ Ἀκρίσιος μὲν αὐτοῦ κατέμεινεν ἐν τῷ Ἄργει, Προῖτος δὲ τὸ Ἡραῖον καὶ Μιδεῖαν καὶ Τίρυνθα ἔσχε καὶ ὅσα πρὸς θαλάσση τῆς Ἀργείας...» (Παυσανία, Β, xvi, 2).

³¹ «...Περσεὺς δὲ ὥς ἀνέστρεπεν ἐς Ἄργος-ἡσχύνετο γὰρ τοῦ φόνου τῇ φήμῃ-, Μεγαπένθη τὸν Προῖτου πείθει οἱ τὴν ἀρχὴν ἀντιδοῦναι, παραλαβὼν δὲ αὐτὸς τὴν ἐκείνου Μυκήνας κτίζει. τοῦ ξίφους γὰρ

μιούργησε τη δυναστεία των Περσειδών, που ανατράπηκε από τη δυναστεία των Πελοπιδών από τους οποίους προήλθαν οι Ατρείδες που κυριάρχησαν σε όλη την Πελοπόννησο και τα γύρω νησιά. Ο Άδραστος πάντρεψε την κόρη του Αργεία με τον Πολυνείκη, αδελφό του Ετεοκλή, και με τον αργεΐτικο στρατό του γύρω στο 1.300 π.Χ. πήρε μέρος στην εκστρατεία των «Επτά επί Θήβας» κατά της Θήβας, γεγονός που περιγράφεται από την τραγωδία του Αισχύλου *Επτά επί Θήβας*. Ο Διομήδης πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο και αναδείχτηκε σε μια από τις πιο ηρωικές μορφές του. Ο Όμηρος στον κατάλογο των Νεών αναφέρει τη συμμετοχή του Άργους, που εξουσίαζε τότε όλη σχεδόν την σημερινή Αργολίδα, στον Τρωικό πόλεμο με βασιλιά τον Διομήδη³². Τέλος ο Ορέστης, γιος του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας, έγινε βασιλιάς των Μυκηνών και του Άργους, ενώ κληρονόμησε και το βασίλειο της Σπάρτης μετά το θάνατο του Μενέλαου³³ και αναδεί-

ένταῦθα ἐξέπεσεν ὁ μύκης αὐτῷ, καὶ τὸ σημεῖον ἐς οἰκισμὸν ἐνόμιζε συμβῆναι πόλεως. ἤκουσα δὲ καὶ ὡς διψῶντι ἐπῆλθεν ἀνελέσθαι οἱ μύκητα ἐκ τῆς γῆς, ῥυέντος δὲ ὕδατος πιὼν καὶ ἡσθεὶς Μυκῆνας ἔθετο τὸ ὄνομα τῷ {2.16.4} χωρίῳ. Ὅμηρος δὲ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ γυναικὸς Μυκῆνης ἐν ἔπει τῷδε ἐμνήσθη. (Παυσανία, Β, χνί, 3).

³² «Ἄνδρες το Ἄργος ἐστείλε κι η πυργωμένη Τίρυνς απ' το βαθύ λιμάνι τους η Ασίνη κι η Ερμιόνη, η αμπελωμένη Επίδαυρος, τα μέρη της Τροϊζήνος, των Ηιονών, του Μάσητος, ακόμη της Αιγίνης. Τους διοικούσαν ο καλός στη μάχη Διομήδης κι ο Σθένελος. Του δοξαστού υιός του Καπανέως, και τρίτος ο Ευρύαλος, ο θεῖος, που εγεννήθη απ' τον υἱόν του Ταλαού τον ἄρχον Μηκιστέα. Αλλ' ήταν όλων αρχηγός ο ανδρείος Διομήδης. Κι είχαν ογδόντα ολόμαυρα κατόπιν τους καράβια .» [Ομήρου *Ιλιάδα*, Β 559-568].

³³ «...ἀλλὰ Ὁρέστης ὁ Ἀγαμέμνωνος τὸ Ἄργος κατέσχε παροικῶν τε ἐγγὺς αὐτῷ καὶ ἄνευ τῆς πατρώας ἀρχῆς προσπεποιημένος μὲν Ἀρκάδων τοὺς πολλοὺς, παρειληφὼς δὲ καὶ τὴν ἐν Σπάρτῃ βασιλείαν, συμμαχικοῦ δὲ ἐκ Φωκέων αἰεὶ ποτε ἐπ' ὠφελείᾳ ἐτοίμου παρόντος...» (Παυσανία, Β, χviii, 5).

χτηκε πρωταγωνιστής στην ομηρική ποίηση και την αρχαία τραγωδία. Τελευταίος βασιλιάς του Άργους, των Μυκηνών και της Σπάρτης από τη δυναστεία του Δαναού ήταν ο γιος του Ορέστη Τισαμενός, που σκοτώθηκε σε μάχη με τους Δωριείς, οι οποίοι είχαν εισβάλλει στην Αργολίδα και κατέλαβαν την εξουσία της περιοχής³⁴.

Οι Δωριείς στην Αργολίδα

Κατά τη διάρκεια του 13ου αιώνα π.Χ. οι Δωριείς με πιθανή αφετηρία τις περιοχές της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας μετακινήθηκαν νοτιότερα και σχημάτισαν ένα ισχυρό κράτος στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας με κέντρο τη μετέπειτα Δωρίδα. Από εκεί επεκτάθηκαν γρήγορα δημιουργώντας ένα μεγάλο κράτος στα ορεινά της κεντρικής Ελλάδας. Στα μέσα του 12ου αιώνα π.Χ. , αναζητώντας πιο εύφορα εδάφη³⁵ και εκμεταλλευόμενοι την παρακμή του Μυκηναϊκού βασιλείου, εισέβαλαν στην Πελοπόννησο περνώντας από το στενό του Ρίου-Αντίρριου με πλοία που ναυπή-

³⁴ «Ορέστου δὲ ἀποθανόντος ἔσχε Τισαμενὸς τὴν ἀρχήν, Ἑρμιόνης τῆς Μενελάου καὶ Ὀρέστου παῖς. τὸν δὲ Ὀρέστου νόθον Πενθίλον Κιναιθῶν ἔγραψεν ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἑριγόνην τὴν Αἰγίσθου τεκεῖν. ἐπὶ δὲ τοῦ Τισαμενοῦ τούτου κατίασιν ἐς Πελοπόννησον Ἡρακλεΐδαι, Τήμενος μὲν καὶ Κρεσφόντης Ἀριστομάχου, τοῦ τρίτου δὲ Ἀριστοδήμου προτεθνεῶτος εἰπόντο οἱ παῖδες...» (Παυσανία, Β, xviii, 5-7).

³⁵ Στα ομηρικά ἔπη η Αργολίδα αναφέρεται ως εύφορη περιοχή (Άργος πολύπυρον, Άργος ἱπόβοτον), αν και πάντα τη θεωρούσαν άνδρρη (Άργος πολυδίμιον). Φαίνεται ότι αρχαία τεχνικά έργα, που συνδέονται με τον μύθο των Δαναΐδων, έφεραν νερό στην πεδιάδα και την έκαναν καλλιεργήσιμη.

γησαν στην περιοχή και απ' αυτό το γεγονός η τοποθεσία αυτή ονομάστηκε Ναύπακτος (ναυς + πήγνυμι).

Μετά το πέρασμά τους στην Πελοπόννησο οι Δωριείς διασπάστηκαν σε τρία τμήματα και καθένα από αυτά κινήθηκε για την κατάληψη των κυριότερων Αχαϊκών βασιλείων. Ο Τήμενος πήρε το Άργος, ο Κρεσφόντης τη Μεσσηνία και τα παιδιά του Αριστοδήμου, που είχε στο μεταξύ σκοτωθεί, την Λακωνική. Η ομάδα με αρχηγό τον Τήμενο πέρασε από την Αρκαδία, κατέλαβε και οχύρωσε μια στρατηγική θέση κοντά στη Λέρνη, στην περιοχή που μέχρι σήμερα ονομάζεται Τημένιο³⁶, νίκησε το βασιλιά Τισαμενό, κατέλαβε το Άργος και τις Μυκήνες και κατέλυσε τον Μυκηναϊκό πολιτισμό, καθώς οι Δωριείς διέθεταν όπλα από σίδηρο, που ήταν ανώτερα από τα χάλκινα των Μυκηναίων. Υπολογίζεται πως η καταστροφή των Μυκηνών από την εισβολή των Δωριέων έγινε γύρω στο 1150 π.Χ. Με την κάθοδο των Δωριέων έρχεται και το τέλος του Μυκηναϊκού κόσμου και αρχίζει ο λεγόμενος Ελληνικός Μεσαίωνα, ο οποίος θα διαρκέσει από τον 10ο π.Χ. έως τον 8ο π.Χ. αιώνα.

Το Άργος γίνεται από τις πρώτες πόλεις της Πελοποννήσου που περνούν στην εξουσία των Δωριέων. Με κέντρο το Άργος οι Δωριείς εξαπλώνονται σταδιακά στη γύρω περιοχή, καταστρέφουν τα παλαιότερα Μυκηναϊκά κέντρα και αφού ενώθηκαν με τον γηγενή πληθυσμό δημιούργησαν ένα ισχυρό βασίλειο στην Αργολίδα, που υποκατέστησε τα παλαιότερα μυκηναϊκά κέντρα της περιοχής, τις Μυκήνες και την Τίρυνθα³⁷. Οι Δωριείς καταλαμβάνουν μία μεγάλη περιοχή από την Κυνουρία μέχρι την Αίγινα, ενώ με αφετηρία την Αργολίδα αποικίζουν την Ρόδο, ιδρύουν την Λίνδο και τις νότιες Κυκλάδες. Πρώτος βασιλιάς του Άργους μετά την

³⁶ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ. Β, σελ. 18

³⁷ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ. Β, σελ. 96

κάθοδο των Δωριέων αναφέρεται ο Τήμενος, ο οποίος ίδρυσε τη δυναστεία των Τημενιδών. Στην ελληνική μυθολογία οι Τημενίδες είναι γνωστοί με το όνομα Ηρακλείδες ως απόγονοι του Ηρακλή, οι οποίοι μετά το θάνατο του Ηρακλή εκδιώχθηκαν από τον Ευρυσθέα. Ο Τήμενος, γενάρχης των Τημενιδών, ήταν τρισέγγονος του Ηρακλή, αφού ήταν γιος του Αριστόμαχου και δισέγγονος του Ύλλου, του γιου του Ηρακλή και της Δηιάνειρας. Από εκείνη την περίοδο οι Αργείοι αποκαλούνταν πλέον Δωριείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΦΕΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΙΑΣ - ΤΥΡΑΝΝΟΣ ΤΟΥ ΑΡΓΟΥΣ

Η γενιά των Τημενιδών

Η δυναστεία των Τημενιδών³⁸ βασίλευσε στο Άργος από το 1.100 ως το 550 π.Χ. και υπερηφανευόταν για την καταγωγή της από τον κατακτητή της περιοχής, Ηρακλείδη Τήμενο. Ο Τήμενος σκοτώθηκε από τα παιδιά του, γιατί ευνοούσε ιδιαίτερα τον γαμπρό του Δηϊφόντη, σύζυγο της κόρης του Υρνηθούς, ο οποίος και τον διαδέχτηκε. Γι' αυτό το λόγο τα παιδιά του, ο Κίσσος, ο Φάλκης και ο Κερύνης, αγανάκτησαν και οργάνωσαν συνωμοσία εναντίον του πατέρα τους Τήμενου. Έδιωξαν το Δηϊφόντη, σκότωσαν την αδελφή τους Υρνηθώ και ανακήρυξαν βασιλιά το μεγαλύτερο αδελφό τους Κείσο ως νόμιμο κληρονόμο. Τον Κείσο διαδέχτηκε ο γιος του Μήδων, αλλά η βασιλεία του Άργους είχε αρχίσει να παρακμάζει και πήρε μόνο το όνομα του βασιλιά³⁹. Μετά από αυτόν αναφέρεται ως βασιλιάς του Άργους ο Αριστοδαμίδας, απόγονος του Τήμενου και πατέρας του Φείδωνα, χωρίς να γνωρίζουμε αν μεσολάβησε και άλλος βασιλιάς. Ο Αριστοδαμίδας έκανε δυο σπουδαίους γιους, το Φείδωνα, που θεωρείται ο σημαντικότερος βασιλιάς του Άργους την αρχαϊκή εποχή, και τον Κάρανο, που α-

³⁸ Οι βασιλείς της δυναστείας των Τημενιδών ήταν: Τήμενος, Δηϊφόντης, Κίσσος, Μήδων, Αριστοδαμίδας, Φείδων, Έρατος, Δαμοκρατίδας, Λεωκήδης, Μέλτας.

³⁹ «Άργεῖοι δέ, ἅτε ἰσηγορίαν καὶ τὸ αὐτόνομον ἀγαπῶντες ἐκ παλαιοτάτου, τὰ τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων ἐς ἐλάχιστον προήγαγον, ὥς Μήδωνι τῷ Κείσου καὶ τοῖς ἀπογόνους τὸ ὄνομα λειφθῆναι τῆς βασιλείας μόνον. Μέλταν δὲ τὸν Λακῆδου δέκατον ἀπόγονον Μήδωνος τὸ παράπαν ἔπαυσεν ἀρχῆς καταγνοῦς ὁ δῆμος». (Παυσανία, Κορινθιακά, 19,2)

ναφέρεται ως ιδρυτής του οίκου των Μακεδόνων στις Αιγές και πρόγονος του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Στην ελληνική μυθολογία ο Κάρανος, μυθικός γενάρχης του βασιλικού οίκου της Μακεδονίας, αναφέρεται ως ένας από τους γιους του Τήμενου. Μετά το θάνατο του πατέρα του πολέμησε με τους αδελφούς του για τη διαδοχή του στον θρόνο του Άργους. Αφού απέτυχε, αποφάσισε να βρει άλλη χώρα για να βασιλεύσει και απευθύνθηκε στο Μαντείο των Δελφών. Η Πυθία του έδωσε τον εξής χρησμό: «Οι ευγενείς Τημενίδες βασιλεύουν σε εύφορη γη, δώρο του Δία που το επιτρέπει. Πήγαινε προς τη γη των Βοττιαίων, χώρα με τα πολλά κοπάδια, και όπου συναντήσεις αίγες κάτασπρες σαν το χιόνι με κέρατα αστραφτερά, που κοιμούνται ύπνο βαθύ, στο επίπεδο μέρος αυτής της γης θυσίασε στους μακάριους θεούς και ίδρυσε την πρωτεύουσα του κράτους σας⁴⁰.» Τότε ο Κάρανος και όσοι τον ακολούθησαν μετακινήθηκε προς βορρά σε αναζήτηση της κατάλληλης γης και έφθασαν σε μία εύφορη κοιλάδα, όπου βρήκε τις γίδες, όπως στην περιγραφή, οπότε σκέφθηκε ότι η προφητεία είχε εκπληρωθεί. Εκεί λοιπόν έχτισε μια πόλη που την ονόμασε «Αιγαί» (από την ελληνική λέξη αίγα = γίδα), δίπλα στη σημερινή κωμόπολη Βεργίνα.

Σύμφωνα με το Θουκυδίδη οι Τημενίδες από το Άργος κατέβηκαν από τα υψίπεδα στην Νότια Μακεδονία, έδιωξαν τους Πιερίδες από την Πιερία και κατέλαβαν στην Παιονία μια στενή λωρίδα γης κοντά στον Αξιό ποταμό, που εκτεινόταν από την Αρχαία

⁴⁰ ««Εστι κράτος βασίλειον αγαυοίς Τημενίδαισι γαίης πλουτοφόροιο. Δίδωσι γαρ αιγίοχος Ζευσ. Αλλ' ίθ' επειγόμενος Βοττηίδα προς πολύμηλον. Ένθα δ' αν αργικέρωτας ίδης χιονώδεας αίγας ευνηθέντας ύπνω, κείνης χθονός εν δαπέδοισι θύε θεοίς μακάρεσι και άστυ κτίζε πόληος.» (Διόδωρος Σικελιώτης, Bibliothecahistoria, Exc. Vat., P3, cf, 16,1, T.L.G.)

Πέλλα μέχρι τη θάλασσα⁴¹. Από τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. ως πρώτος βασιλιάς της Μακεδονίας αναφέρεται ο Κάρανος, γιος ή αδελφός του Αργείου βασιλιά Φείδωνα, που είχε έλθει απευθείας από το Άργος για να φτιάξει μια καινούρια πατρίδα. Έτσι ο Κάρανος έγινε ιδρυτής της δυναστείας των Αργεαδών στο νεοσύστατο βασίλειο της Μακεδονίας. Η Δυναστεία των Αργεαδών, που επικράτησε στη Μακεδονία από το 700 έως το 310 π.Χ. με εξέχοντα μέλη της το Φίλιππο Β' της Μακεδονίας και τον Μέγα Αλέξανδρο, σύμφωνα με την αρχαιοελληνική ιστοριογραφία, προέρχεται από το Άργος, από το οποίο πήραν και το όνομα «Αργεάδες».

Η βασιλεία του Φείδωνα

Ο Φείδων αναδείχτηκε κληρονομικός βασιλιάς του Άργους, αφού διαδέχτηκε τον πατέρα του Αριστοδαμίδα. Το Άργος στα χρόνια του Φείδωνα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο ως κράτος, επέκτεινε την επιρροή του και αναδείχτηκε σε σημαντική δύναμη στην Πελοπόννησο. Μόνο που δεν γνωρίζουμε ποια ακριβώς ήταν αυτά τα χρόνια, γιατί υπάρχουν αντικρουόμενα ιστορικά στοιχεία για το πότε έζησε ο Φείδων. Οι κύριες ιστορικές πληροφορίες για τον Φείδωνα προέρχονται από τον Ηρόδοτο (5ος αιώνας π.χ.) και τον Πausανία (2ος αιώνας μ.Χ.), με δευτερεύουσες πηγές τον Έφορο και τον Αριστοτέλη (4ος αιώνας π.Χ.), το Πάριο χρονικό (3ος αιώνας π.Χ.), και τον Πλούταρχο (1ος αιώνας μ.Χ.).

⁴¹ «Τη χώρα που σήμερα καλείται Μακεδονία κατέκτησαν αρχικά και βασίλευαν σ' αυτή ο πατέρας του Περδίκκα Αλέξανδρος και οι πρόγονοί του Τημενίδες, καταγόμενοι παλαιότατα από το Άργος, αφού πρώτα εξεδίωξαν με τα όπλα από μεν την Πιερία τους Πίερας..» (Θουκυδίδη Ιστορία, 2,99).

Κατά τον Πausανία (2ος αιώνας μ.Χ.) ο Φείδων βοήθησε τους Πισάτες να αποσπάσουν από τους Ηλείους τη διεύθυνση των ολυμπιακών αγώνων και ήταν παρόν στους 8ους ολυμπιακούς αγώνες το 748 π.Χ. όπου ήταν και ο διευθύνων των αγώνων⁴². Κατά το Πάριο χρονικό όμως (3ος αιώνας π.Χ.) ο Φείδων έζησε το 895 π.Χ. και ήταν ο 11ος σε σειρά γενεών με καταγωγή από τον Ηρακλή. Έτσι γίνεται η υπόθεση πως ο Πausανίας χρησιμοποίησε ως αφετηρία των ολυμπιακών αγώνων όχι την 1η ιστορική Ολυμπιάδα, στην οποία αναδείχτηκε νικητής στο δρόμο σταδίου ο Κόροιβος ο Ηλείος (776 π.Χ.), αλλά τον μυθολογικό Ίφιο, βασιλιά των Ηλείων, που μαζί με το Λυκούργο, νομοθέτη της Σπάρτης, και τον Κλεοσθένη της Πίσας οργάνωσαν παλαιότερα αγώνες και καθιέρωσαν την Ιερή Εκεχειρία (9ος αιώνας π.Χ.). Τόσο ο Πausανίας όμως όσο και ο Έφορος αναφέρουν πως οι ολυμπιακοί αγώνες υπό τον Φείδωνα δεν συμπεριλήφθηκαν στο μητρώο αγώνων των Ηλείων, όπου τηρούνταν τα στοιχεία όλων των διοργανώσεων, ενώ δεν υπήρχε μητρώο πριν τον Κόροιβο το 776 π.Χ. Από την άλλη πλευρά ο Ηρόδοτος (5ος αιώνας π.Χ.) αναφέρει πως ο Φείδωνας ήταν ο πατέρας του Λακήδη, ο οποίος ήταν ένας από τους μνηστήρες της Αγαρίστης, κόρης του Κλεισθένη του Σικυώνιου (595-565 π.Χ.), κάτι που φέρει τον Φείδωνα να έχει ζήσει 100 χρόνια αργότερα από την εποχή που τον τοποθέτησε ο Πausανίας.

Οι διαφορετικές εκτιμήσεις δείχνουν πως ή παρερμηνεύτηκε το κείμενο του Ηροδότου ή ο Πausανίας έγραψε 8η αντί για 28η ολυμπιάδα. Έτσι κι αλλιώς η περίπτωση του Φείδωνα αναφερόταν στην αρχαιότητα ως παράδειγμα άνδρα που από βασιλιάς εξελίχθηκε σε τύραννο. Κάποιοι μάλιστα έλυσαν το πρόβλημα υποστηρίζοντας ότι υπήρχαν 2 διαφορετικοί Φείδωνες, ο Φείδων βασιλιάς και ο Φείδων τύραννος. Οι λίγες, αόριστες και αντιφατικές πληρο-

⁴² *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ. Β, σελ. 223

φορίες για το Φείδωνα δεν επιτρέπουν ασφαλή συμπεράσματα για τη χρονική περίοδο που ηγήθηκε των Αργείων αυτός ο βασιλιάς, ένας από τους μεγάλους άνδρες ολόκληρης της πελοποννησιακής ιστορίας. Το πιθανότερο είναι ότι έζησε τον Η΄ π.Χ. αιώνα και βασίλευσε στο Άργος την περίοδο 770-730 π.Χ.

Η κοινωνική και η πολιτική κατάσταση του Άργους

Όταν ανέλαβε την εξουσία ο Φείδων η κοινωνία και η πολιτική κατάσταση του Άργους βρισκόταν σε μια μεταβατική περίοδο εξέλιξης με μεγάλες μεταβολές και ανακατατάξεις των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δυνάμεων. Οι Δωριείς με τον Τήμενο και τους διαδόχους του δημιούργησαν την πόλη του Άργους στη Δειράδα, ανάμεσα στους λόφους Λάρισα και Ασπίδα, μια ισχυρή θέση που εξασφάλιζε τον έλεγχο όλης της πεδινής Αργολίδας και δέσποζε στους δρόμους που οδηγούσαν στην ανατολική Πελοπόννησο⁴³. Τα προδωρικά γένη της περιοχής έμειναν ελεύθεροι στα κτήματά τους ή συνέχισαν να εργάζονται στα εργαστήριά τους. Όλοι πάντως μπήκαν κάτω από την εξουσία του Τήμενου και των διαδόχων του που κληρονομούσαν τη βασιλική εξουσία.

Η κληρονομική βασιλεία όμως άρχισε να παρακμάζει, επειδή κάποιοι βασιλείς υστερούσαν σε ηγετικά προσόντα, όπως ο Μήδων που βασίλευσε πριν από τον πατέρα του Φείδωνα και μόνο το όνομα του βασιλιά πήρε. Την εξουσία διεκδικούσαν πλέον οι αριστοκράτες, που προέρχονταν από τις παλιές ισχυρές οικογένειες και στήριζαν τη δύναμή τους στα βοσκοτόπια και τη γη που είχαν κληρονομήσει. Οι περιουσίες όμως των ευγενών σιγά-σιγά μειώνονταν μετά τις συνεχείς κατατμήσεις των οικογενειακών κλήρων και τη

⁴³ Ράμου- Χαψιάδη Άννα, *Από τη Φυλετική Κοινωνία στην Πολιτική*, εκδ. Καρδαμίτσας, 1982, σελ. 42.

διαδοχική διανομή τους σε περισσότερους κληρονόμους κάθε οικογένειας⁴⁴. Την έλλειψη γης οι ελληνικές πόλεις γενικά τον Η' π.Χ. αιώνα προσπάθησαν να αναπληρώσουν είτε με την ίδρυση αποικιών, που απορροφούσαν ένα τμήμα του πληθυσμού τους, είτε με τοπικούς πολέμους για να διευρύνουν τα σύνορά τους. Αυτό έκαναν και οι Δωριείς του Άργους, που κατέλαβαν όλες τις πόλεις της Αργολίδας, τις Μυκήνες και την Τίρυνθα, τη Μιδέα, την Ασίνη, τη Ναυπλία, τις Υσιές στην περιοχή του Αχλαδόκαμπου και τις Ορνεές στα ανατολικά κράσπεδα του όρους Φαρμακά, ανάμεσα στα σημερινά χωριά Γυμνό Αργολίδας και Λεόντιο Κορινθίας.

Από τα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. εμφανίζονται παραστάσεις σε αγγεία, ιδρύονται οι πρώτες αποικίες, δημιουργούνται πανελλήνια ιερά, αρχίζουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, πραγματοποιείται μια αναγέννηση και ο τρόπος ζωής αλλάζει. Την ίδια εποχή πολλοί άνθρωποι ασχολούνται με εξειδικευμένες τέχνες και με το εμπόριο. Η ανάπτυξη των διαφόρων βιοτεχνιών, σε συνδυασμό με την άσκηση του εμπορίου και της ναυτιλίας, προκάλεσε μία συνεχώς αυξανόμενη ευημερία και μια διαρκή άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μεσαίων και κατώτερων τάξεων, από τις οποίες προερχόταν το εργατικό δυναμικό, και συντέλεσε στη δημιουργία πλουσίων που δεν ανήκουν στην τάξη των ευγενών. Η συσσώρευση πλούτου στα χέρια αυτών των ανθρώπων δημιούργησε μια νέα τάξη, που μπορούσε να συναγωνισθεί τους παλαιούς ευγενείς σε οικονομική επιφάνεια και πολιτική επικράτηση. Η νέα τάξη βασισμένη στον πλούτο άρχισε να αποκτά κοινωνική επιρροή και πολιτική δύναμη.

Παράλληλα άλλαξε και η πολεμική τακτική. Μέχρι τότε οι στρατοί στηρίζονταν στο ιππικό, που το οργάνωναν οι αριστοκράτες, γιατί αυτοί μπορούσαν να τρέφουν άλογα. Τώρα, εκτός από το ιππικό, άρχισαν να χρησιμοποιούν και πεζικό με μεγάλο αριθμό

⁴⁴ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τομ. Β, σελ. 46-47

πολεμιστών, που κινούνταν ως ομάδα. Στο πεζικό έπαιρναν μέρος οι τεχνίτες, οι έμποροι και οι ελεύθεροι αγρότες, που όφειλαν να αποκτούν οι ίδιοι τη στολή και τα όπλα τους. Οι πολεμιστές της μεσαίας τάξης στην αρχαϊκή εποχή, όλοι αυτοί που πολεμούν και δεν είναι αριστοκράτες, άρχισαν να ζητούν ίσο μερίδιο από τα λάφυρα ή την κατακτημένη γη, περισσότερα πολιτικά δικαιώματα, αρχίζουν να απαιτούν μερίδιο στην πολιτική εξουσία, σπάζοντας το μονοπώλιο των αριστοκρατών. Τα δεδομένα αυτά συντέλεσαν στην εμφάνιση της αριστοκρατικής κρίσης⁴⁵, την οποία έπρεπε να διαχειριστεί ο Φείδων, όταν κληρονόμησε τη βασιλεία του Άργους.

Οι λύσεις που έδωσε ο Φείδων στα προβλήματα αυτά ήταν επαναστατικές και συνετέλεσαν στην καθιέρωση του ίδιου ως ένα από τους σημαντικούς ηγέτες της αρχαίας Ελλάδος και την ανάδειξη του Άργους σε κυρίαρχη πόλη της Πελοποννήσου. Η πολιτική του Φείδωνα επικεντρώθηκε σε τρεις τομείς: την επέκταση της κυριαρχίας του Άργους στο μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου για την αντιμετώπιση της αγροτικής κρίσης, την υιοθέτηση της τακτικής της οπλιτικής φάλαγγας και την εφεύρεση και καθιέρωση του νομίσματος. Για να πετύχει αυτούς τους στόχους, ο Φείδων συγκέντρωσε περισσότερες εξουσίες από όσες είχαν οι βασιλείς και από κληρονομικός βασιλιάς εξελίχθηκε σε τύραννο.

Η αργειακή συμπολιτεία

Μετά τη δωρική εγκατάσταση στην Πελοπόννησο τον 11ο π.Χ. αιώνα τα ισχυρότερα κράτη που σχηματίστηκαν ήταν της Κορίνθου, του Άργους και της Σπάρτης, αλλά και μικρότερης ισχύος, όπως ο Ορχομενός, η Τεγέα και η Μαντινεία στην Αρκαδία όπου δεν υπήρχε ενιαίο κράτος, αλλά πόλεις συνδεδεμένες μεταξύ τους

⁴⁵ Αριστοτέλης, *Πολιτικά* 1305 α 8-11, 17-26

με χαλαρούς δεσμούς. Στο Άργος ο Τήμενος και οι απόγονοί του υπέταξαν σταδιακά όλες τις πόλεις της ΒΑ Πελοποννήσου (Επίδαυρο, Σικυώνα, Κλεωνές, Φλιούντα, Κόρινθο και Τροιζήνα). Η κατοίκηση στο Άργος και στις υπόλοιπες πόλεις της Αργολίδας συνεχίζεται με τους προηγούμενους κατοίκους να παραμένουν και είτε να διατηρούν την περιουσία τους χωρίς δικαίωμα συμμετοχής στα κοινά, είτε να χάνουν τα κτήματά τους και να ακολουθούν τους νικητές στον πόλεμο ως ελαφροί οπλοφόροι (γυμνήτες) ή ως θεράποντες. Οι Δωριείς με τους Αργείους κατέλαβαν αργότερα και πόλεις της ΝΑ Πελοποννήσου, όπως τη Θυρεάτιδα, τις Πρασίες (Λεωνίδιο), το Ζάρακα και την Επίδαυρο Λιμηρά στη Λακωνία και τα Κύθηρα⁴⁶, ενώ μια μοίρα Αργείων κατέλαβε την Αίγινα και άλλοι Δωριείς από το Άργος την Ερμιόνη. Ακόμα και τα νησιά ανάμεσα στην Αίγινα και τα Κύθηρα ήταν υποταγμένα στους Αργείους.

Στις πόλεις που καταλάμβαναν οι Δωριείς του Άργους δεν επέβαλλαν αυστηρά τους δικούς τους θεσμούς, όπως έκαναν οι Σπαρτιάτες στη Λακωνία. Ίσως γιατί ο πληθυσμός της Αργολίδας ήταν κατανεμημένος σε πολλές πόλεις, ενώ ο πληθυσμός της Λακωνίας ήταν συγκεντρωμένος στη Σπάρτη. Επιπλέον οι βασιλείς που διαδέχτηκαν τον Τήμενο μέχρι το Φείδωνα δεν ήταν ισχυροί και το πολίτευμα μόνο κατ' όνομα ήταν βασιλεία, στην ουσία η εξουσία ήταν στα χέρια κάθε τοπικής κοινωνίας. Έτσι οι πόλεις που υπέτασσαν οι Αργείοι ήταν ανεξάρτητα κράτη, που σχημάτιζαν μια συμπολιτεία, ένα είδος αμφικτυονίας με μητρόπολη το Άργος, το οποίο ρύθμιζε και τις εσωτερικές σχέσεις της συμπολιτείας. Ο ομοσπονδιακός δεσμός των πόλεων άλλοτε ήταν πιο στενός και άλλοτε χαλαρότερος, ανάλογα με τη δύναμη που είχε κάθε φορά το Άργος. Κάποτε το Άργος ανάγκασε τους Σικυώνιους και

⁴⁶ Ράμου- Χαψιάδη Άννα, ο.π. σελ. 43.

τους Αιγινήτες να πληρώσουν πρόστιμο 500 τάλαντα κάθε πόλη⁴⁷. Από τις πόλεις στις οποίες εγκαταστάθηκαν Δωριείς του Άργους με Τημενίδες αρχηγούς η Επίδαυρος, η Σικυών, η Τροιζήνα, οι Κλεωνές και ο Φλιούς συγκρότησαν και θρησκευτική ένωση με κέντρο το ιερό του Πυθαέως Απόλλωνος στο Άργος, στο οποίο έκαναν κοινές θυσίες. Φαίνεται μάλιστα ότι στην ίδια ένωση μετείχαν και η Ασίνη, η Ερμιόνη και η Ναυπλία.

Όταν ο Φείδων κληρονόμησε τη βασιλεία, αναδείχτηκε ισχυρός ηγέτης του Άργους, αλλά δεν επιχείρησε να επιβάλλει την απόλυτη κυριαρχία του στις υπόλοιπες πόλεις της συμπολιτείας. Προσπάθησε να επεκτείνει την κυριαρχία του σε όλη τη βορειοανατολική Πελοπόννησο επικαλούμενος την καταγωγή του από τον Ηρακλή με σκοπό να ελέγξει όλες τις πόλεις που είχε κατακτήσει ο Ηρακλής κατά το παρελθόν και να ενώσει την Πελοπόννησο υπό την ηγεμονία του Άργους. Επιπλέον, ακολούθησε φιλελεύθερη οικονομική και κοινωνική πολιτική, αφού εξίσωσε και ανέμειξε τις κοινωνικές τάξεις, άφησε ελεύθερο το εμπόριο και καθιέρωσε για πρώτη φορά το θαλάσσιο εμπόριο του αρχιπελάγους με πόλεις της ανατολικής Μεσογείου⁴⁸. Ακολούθησε δηλαδή εντελώς αντίθετη πολιτική από τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι την ίδια περίοδο, που η πλειοψηφία των άλλων πόλεων άρχισαν να παραχωρούν περισσότερα δικαιώματα στις εκτός αριστοκρατών τάξεις, εκείνοι με τους νόμους του Λυκούργου αποφάσισαν να κλειστούν στον εαυτό τους διατηρώντας αμετάβλητη την κοινωνία τους και τους υπάρχοντες αυστηρούς θεσμούς, όπως η ξενηλασία⁴⁹, η απαγόρευση εισόδου ξένων στη χώρα, και η απαγόρευση της επαφής Σπαρτιατών με

⁴⁷ Ζεγκίνη Ιωάννου, *Το Άργος δια Μέσου των Αιώνων*, Αθήνα 1996, σελ. 50-51.

⁴⁸ Ζεγκίνη Ιωάννου, ο.π. σελ. 52

⁴⁹ Η λέξη ξενηλασία προέρχεται από τις λέξεις ξένος + ελαύνω και σημαίνει: «εκδίωξη των ξένων».

άλλους λαούς, επειδή υπήρχε ο κίνδυνος οι ξένοι να διαβρώσουν με τις συνήθειές τους το λιτό τρόπο ζωής των Σπαρτιατών και ο κίνδυνος κατασκοπείας των στρατιωτικών δυνάμεων της Σπάρτης. Έτσι ο Φείδων δημιούργησε μια ανοιχτή και δυναμική κοινωνία, σε αντίθεση με τη Σπαρτιατική κοινωνία που ήταν ανέκαθεν κλειστή, εξασφάλισε προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης και πολιτικής κυριαρχίας και αναδείχτηκε ένας από τους μεγάλους ηγέτες ολόκληρης της Πελοποννήσου.

Η οπλική φάλαγγα

Με την ανοικτή πολιτική, που ακολούθησε ο Φείδων, έδωσε τη δυνατότητα και την ευκαιρία σε περισσότερους πολίτες από τα μεσαία και κατώτερα στρώματα, εκτός των αριστοκρατών, να συμμετέχουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και ήταν ο πρώτος που εφαρμόσε στο πεδίο της μάχης μια νέα πολεμική τακτική με αξιόμαχο στρατό, που τον βοήθησε να αποκτήσει υπεροχή έναντι των αντιπάλων πόλεων⁵⁰ και να κυριαρχήσει στην Πελοπόννησο.

Παλαιότερα ο κύριος όγκος των στρατευμάτων ήταν ελαφρά οπλισμένος. Από τον 11ο μέχρι τον 9ο αιώνα επιθετικά όπλα για μάχες από κοντά είχαν το δόρυ και το ξίφος ή εγχειρίδιο (μαχαίρι) και για μάχες από μακριά το ακόντιο, το τόξο και η σφενδόνη. Αμυντικά όπλα ήταν η ασπίδα, ο θώρακας, το κράνος και οι κνημίδες, τα καλύμματα των ποδιών, των μηρών και των βραχιόνων. Στον οπλισμό γενικά ανήκαν επίσης το ρόπαλο, οι πέτρες, ο πέλεκυς, το άρμα, το πλοίο και ο ίππος για την εύπορη τάξη, που μπορούσε να συντηρεί άλογα.

⁵⁰ Andrewes Antony, *Η Τυραννία στην Αρχαία Ελλάδα*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1982, σελ. 53.

Οι Έλληνες στον Τρωικό Πόλεμο (1200 π.Χ.) έφεραν τον οπλισμό της εποχής εκείνης, ο οποίος αντιπροσώπευε την εποχή του χαλκού και περιλάμβανε δόρυ, τόξο, ακόντιο, σφεντόνα και για την άμυνα ασπίδα, κράνος και περικνημίδες. Οι αρχηγοί μάχονταν από χαμηλό δίτροχο άρμα, που το έσερναν δύο άλογα και πολλές φορές κατέβαιναν για να λάβουν μέρος στον αγώνα εκ του συστάδην. Η ασπίδα των Ομηρικών ηρώων ήταν μεγάλη, για να καλύπτει όλο το σώμα του πολεμιστή, με ένα ή περισσότερα στρώματα από δέρμα βοδιού και επικάλυψη από μέταλλο και είχε μία χειρολαβή στο κέντρο της εσωτερικής πλευράς και ένα λουρί, με το οποίο την κρεμούσε γύρω από το λαιμό. Αν χρειαζόταν μπορούσε να αφήσει την ασπίδα να κρέμεται από το λουρί, για να έχει και τα δύο χέρια του ελεύθερα, ενώ, αν αποφάσιζε να εγκαταλείψει τη μάχη, έστρεφε την ασπίδα προς τα πίσω, για να προστατεύσει την πλάτη του⁵¹.

Οι μάχες δε γίνονταν ανάμεσα στους ελαφρά οπλισμένους αντίπαλους στρατούς, αλλά εξελίσσονταν σε μονομαχίες σαν αυτές που περιγράφει ο Όμηρος. Όταν δύο στρατιωτικές παρατάξεις έρχονταν αντιμέτωπες, έβγαινε μπροστά από κάθε παρατάξη ένας πολεμιστής, ο πιο γενναίος και εκπαιδευμένος σαν τον Αχιλλέα ή το Διομήδη, έριχναν το δόρυ τους στοχεύοντας το μοναδικό τους αντίπαλο και κατόπιν πλησίαζε ο ένας τον άλλο, για να μονομαχήσουν με τα ξίφη τους. Αυτή ήταν η τακτική της μάχης κατά τον Όμηρο, που κρατάει σε πρώτο πλάνο τους ήρωές του. Η μάζα των πολεμιστών δεν παίζει σημαντικό ρόλο και το κύριο μέρος της μάχης διεξάγεται από μια τάξη προνομιούχων πολεμιστών.

Στον 8ο αιώνα πραγματοποιήθηκε ένα σύνολο αλλαγών που αφορούσαν το σχήμα και το υλικό των όπλων, καθώς και τα υλικά κατασκευής τους. Σημαντικότερες ήταν ένας μεταλλικός θώρακας

⁵¹Andrewes A., ο.π. σελ. 43

ή μεταλλικές λουρίδες πλεγμένες σ' ένα πλαίσιο που κάλυπταν το στέρνο και το μεγαλύτερο μέρος της κοιλιάς, δεδομένου ότι τώρα έχει αναπτυχθεί η τέχνη του σιδηρουργού, η προσθήκη δεύτερης λαβής στην ασπίδα και η εμφάνιση μίας νέας τακτικής μάχης, που έμεινε γνωστή ως οπλιτική φάλαγγα. Η νέα ασπίδαολόκληρη από χαλκό με σχήμα κοιλόκυρτο και διάμετρο από 80 εκ. έως 1.00 μ. έχει μια λουρίδα στο κέντρο της και η χειρολαβή μετακινείται στην άκρη της στρογγυλής ασπίδας. Ο πολεμιστής περνούσε το αριστερό του χέρι μέχρι τον αγκώνα μέσα από τη λουρίδα, που βρισκόταν στο κέντρο της εσωτερικής επιφάνειας της ασπίδας, και την κρατούσε από τη χειρολαβή που βρισκόταν στην εσωτερική πλευρά της περιφέρειας. Με το δεξί του χέρι κρατούσε γερά το δόρυ, που εξακολουθεί να είναι το κύριο επιθετικό όπλο, και προσπαθούσε να χτυπήσει τον αντίπαλο ψηλά στο λαιμό, εκεί που τελείωνε ο θώρακας. Αυτή η ασπίδα μπορούσε να κρατηθεί σταθερότερα από την παλαιότερη με τη μία κεντρική λαβή, αλλά δεν μπορούσε να κρεμαστεί στο λαιμό και σε μία άτακτη υποχώρηση του πολεμιστή γινόταν εμπόδιο. Κάποιος που έτρεχε για να σωθεί συνήθως την έριχνε κάτω και την εγκατέλειπε, γινόταν δηλαδή «ρίψασπις⁵²».

Με τα νέα όπλα οι Έλληνες αλλάξαν την πολεμική τους τακτική και χρησιμοποιούσαν πια μαζικούς σχηματισμούς από οπλίτες, που πολεμούσαν κατά φάλαγγες - οπλιτική φάλαγγα. Ο σχη-

⁵² Μπορεί στην ηρωική εποχή να ήταν ντροπή να είναι κάποιος ρίψασπις και η σπαρτιάτισσα μάνα να έλεγε στο γιο που έφευγε για τη μάχη «ή ταν ή επί τας», αλλά ο λυρικός ποιητής Αρχίλοχος, που έζησε στην αρχαϊκή εποχή, σ' ένα ποίημά του δεν κρίνει καθόλου πως σε μια μάχη με τους Σάιους στη Θάσο πέταξε την ασπίδα του για να το σκάσει πιο εύκολα: «κάποιος από τους Σάιους χαίρεται την ασπιδούλα μου, που την πέταξα κοντά σ' ένα θάμνο και έτρεξα για να ξεφύγω. Ας πάει στ' ανάθεμα εκείνη η ασπίδα. Αρκεί που σώθηκα από τη μοίρα του θανάτου. Σύντομα θα αποκτήσω καλύτερη» (Flaceliere Robert, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1986, σελ. 141)

ματισμός της φάλαγγας όμως είχε κάποια μειονεκτήματα κατά την εφαρμογή του, επειδή η δεξιά ακάλυπτη πλευρά κάθε οπλίτη προστατευόταν από την ασπίδα του συμπολεμιστή που βρισκόταν δεξιά του και έτσι σχημάτιζαν ένα τείχος ασπίδων⁵³. Γι' αυτό οι οπλίτες της φάλαγγας παρατάσσονταν σε μικρή απόσταση μεταξύ τους. Κάθε οπλίτης διέθετε έκταση περίπου ενός τετραγωνικού μέτρου για να μπορεί να μάχεται και να ελίσσεται. Η παράταξη των οπλιτών ήταν πιο ανοικτή, αν χρειαζόταν να κάνει συντεταγμένη προέλαση έως το πεδίο ή αν έπρεπε να καλύψει ολόκληρο το μήκος του εχθρικού μετώπου. Αν η φάλαγγα έπρεπε να μετατραπεί σε συμπαγές και αδιάρρηκτο «τείχος» από ασπίδες, για να ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στον αντίπαλο ή να διασφαλίσει την καλύτερη δυνατή αυτοπροστασία της, οι οπλίτες πλησίαζαν τόσο μεταξύ τους, ώστε οι ώμοι τους ακουμπούσαν. Έτσι σχηματιζόταν μια συμπαγής αδιάρρηκτη παράταξη, η οποία στηριζόταν στην αλληλοπροστασία και την αλληλεγγύη των οπλιτών.

Τους πρώτους ζυγούς της οπλιτικής φάλαγγας πλαισίωναν οι γενναιότεροι και πιο μεγαλόσωμοι οπλίτες, οι πρόμαχοι. Στον τελευταίο ζυγό παρατάσσονταν άλλοι επίλεκτοι της οπλιτικής φάλαγγας, οι «επιστάτες ουραγοί», που συνήθως ήταν βετεράνοι πολεμιστές με μακρόχρονη πείρα. Βασικός στόχος τους ήταν να διατηρούν την τάξη και τη συνοχή της φάλαγγας, να επιτηρούν την φάλαγγα από τον τελευταίο ζυγό και να «ενθαρρύνουν» τους οπλίτες των μπροστινών γραμμών ακόμη και με τις αιχμές των δοράτων τους. Σε περίπτωση που η φάλαγγα δεχόταν επίθεση από τα νότια, η αποστολή των επιστατών ουραγών ήταν η υπεράσπισή της. Το μέτωπο της οπλιτικής φάλαγγας έπρεπε να είχε τουλάχιστον ίσο μήκος με το εχθρικό, προκειμένου να αποτραπεί η υπερκέραση της. Αν υπήρχε πλεόνασμα οπλιτών, άπλωναν το μέτωπο της πα-

⁵³Andrewes A., ο.π. σελ. 43

ράταξης έτσι, ώστε οι πτέρυγες της να υπερκεράσουν την αντίπαλη φάλαγγα και να την συνθλίψουν από τα νώτα.

Με τη νέα τακτική στη θέση των ομηρικών ηρώων εμφανίστηκε κατά τον 8ο αιώνα ο πειθαρχημένος Έλληνας οπλίτης, που πολεμούσε μέσα από τις τάξεις της φάλαγγας, και το ατομικό ηρωικό μοντέλο αντικαταστάθηκε από το συλλογικό εκπαιδευμένο σώμα. Όπως αναφέρει και ο Ευριπίδης «γενναίος δεν είναι αυτός που αγωνίζεται επιδέξια με τόξα για την επίτευξη δόξας, αλλά αυτός που κρατάει σταθερά τη θέση του στο πεδίο της μάχης και είναι έτοιμος να δεχτεί τις πληγές»⁵⁴. Αυτή η αλληλεξάρτηση των οπλιτών της φάλαγγας οδήγησε στη δημιουργία μιας εσωτερικής συνοχής, λόγω της συνυπευθυνότητας των οπλιτών, γιατί η ασφάλεια του οπλίτη εξαρτιόταν από το πόσο θα παρέμενε αδιάσπαστη η γραμμή του σχηματισμού⁵⁵.

Η τακτική της οπλιτικής φάλαγγας, που πρώτος εφάρμοσε ο Φείδων στο Άργος, τον 7ο αιώνα εμφανίστηκε και σε άλλες πόλεις της νότιας Ελλάδας και στο τέλος αυτού του αιώνα εφαρμόζεται από όλα σχεδόν τα ελληνικά κράτη. Με τη νέα τακτική ο Φείδων κατάφερε να συγκροτήσει τον πιο αξιόμαχο στρατό στην Πελοπόννησο και να κυριαρχήσει στην περιοχή. Παράλληλα όμως διέυρυνε την κοινωνική βάση των υποστηρικτών της βασιλείας του, αφού έδωσε τη δυνατότητα και σε άλλα κοινωνικά στρώματα, πλην των αριστοκρατών, να συμμετέχουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και να αποκτήσουν οικονομική και πολιτική δύναμη. Η οπλιτική φάλαγγα δεν αποτελούνταν μόνο από αριστοκράτες, αλλά από οπλίτες διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων. Τώρα κυριαρχεί η ομαδικότητα και όχι η ατομικότητα, όπως παλαιότερα, όταν ο πόλεμος ήταν προνόμιο μόνο των αριστοκρατών, και είναι αναγκαία

⁵⁴ Ευριπίδη, *Ηρακλής Μαινόμενος*, στιχ. 162-164.

⁵⁵ Andrewes A., ο.π. σελ. 44.

πλέον η συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων οπλιτών, οι οποίοι απαιτούν την ίση κατανομή των λαφύρων του πολέμου, της κατακτημένης γης και, επιπλέον, πολιτικά δικαιώματα. Είναι φυσικό ο πολίτης που στρατεύεται στην «οπλιτική φάλαγγα» υπερασπιζόμενος την πόλη του να αισθάνεται ασφαλής και ελεύθερος, να συνειδητοποιεί το ρόλο του και να διεκδικεί τη συμμετοχή του στην διακυβέρνηση της πόλης. Με τα νέα αυτά δεδομένα ο Φεΐδων ξεπέρασε τα παραδοσιακά όρια της βασιλικής εξουσίας και αναδείχτηκε τύραννος⁵⁶.

Ο Φεΐδων τύραννος

Η τυραννία κατατάσσεται στα τυπικά πολιτεύματα της αρχαϊκής περιόδου⁵⁷ μετά τη βασιλεία, την αριστοκρατία και την ολιγαρχία με τη σειρά που τα πολιτεύματα αυτά εμφανίστηκαν. Η δημοκρατία είναι μεταγενέστερη και θεωρείται χαρακτηριστικό πολίτευμα της Κλασικής περιόδου. Η λέξη τύραννος στα αρχαία χρόνια έχει πολλές διαφορετικές σημασίες. Θα μπορούσαμε γενικά να πούμε ότι τύραννος είναι αυτός που παίρνει αυθαίρετα την εξουσία. Αρχικά η λέξη «τύραννος» σήμαινε άρχοντας, επειδή όμως πολλοί απ' αυτούς διοικούσαν αυθαίρετα και έκαναν πολλές αδικίες, απόκτησε την κακή σημασία που έχει και σήμερα.

Ως αιτίες εμφάνισης του πολιτεύματος της τυραννίας εμφανίζονται η αγροτική κρίση, η οπλιτική φάλαγγα, η εφεύρεση του νομίσματος και οι έριδες μεταξύ αριστοκρατικών οικογενειών σε ορισμένες πόλεις. Η αγροτική κρίση εμφανίστηκε όταν τα διαθέσι-

⁵⁶Andrewes A., ο.π. σελ. 53.

⁵⁷ Οι τυρρανίδες της εποχής του Φεΐδωνα είναι γνωστές ως η αρχαία τυραννίς, σε αντιδιαστολή με την νεότερη τυραννίδα της κλασικής και κυρίως της ελληνιστικής εποχής.

μα καλλιεργήσιμα εδάφη μιας πόλεις, μετά από τις συνεχείς καταμήσεις μεταξύ των κληρονόμων κάθε οικογένειας, δεν επαρκούσαν για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Η οπλιτική φάλαγγα έδωσε τη δυνατότητα σε οπλίτες, που προέρχονταν από μεσαία και κατώτερα στρώματα, να διεκδικούν μερίδιο στην εξουσία. Η εφεύρεση του νομίσματος ανέδειξε τη νέα κοινωνική τάξη των εμπόρων και των βιοτεχνών, που στήριζαν τη δύναμή τους όχι στην παραδοσιακή γεωργία, αλλά σε νέες δραστηριότητες. Τα νέα αυτά δεδομένα έκαναν εντονότερη την κρίση της κοινωνίας των αριστοκρατών.

Τα προβλήματα που δημιούργησε η αριστοκρατική κρίση λύθηκαν με την εγκατάσταση των τυράννων σε ορισμένες πόλεις ή με την τοποθέτηση κάποιου νομοθέτη με σκοπό να διαμορφώσει ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας, όπως στην Αθήνα και τη Σπάρτη. Σε μερικές πόλεις κάποιοι φιλόδοξοι άνθρωποι κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν τις φιλονικίες ανάμεσα στις διάφορες πολιτικές παρατάξεις και να πάρουν την εξουσία είτε με ειρηνικό τρόπο είτε με τη βία. Οι άρχοντες αυτοί ονομάστηκαν τύραννοι. Οι τύραννοι προέρχονταν από την τάξη των αριστοκρατών, ενώ κάποιες φορές και από το λαό και είχαν σκοπό να προστατέψουν το λαό από τους προνομιούχους, για να μην τον αδικούν. Άλλοι τύραννοι προήλθαν από δημαγωγούς, που κέρδισαν την εμπιστοσύνη του λαού κατηγορώντας τους προνομιούχους. Ο Αριστοτέλης σημειώνει ότι οι τυραννίδες επικράτησαν, όταν οι πόλεις έγιναν πιο πολυάνθρωπες, ενώ άλλες νωρίτερα, επειδή οι βασιλείς παρέβησαν τους παραδοσιακούς νόμους και επιδίωξαν μεγαλύτερη απολυταρχία. Εύκολα γινόταν κάποιος τύραννος, αν το ήθελε, αφού η βα-

σιεία και τα αξιώματα του έδιναν τη δυνατότητα. Έτσι από βασιλιάς ο Φείδων έγινε τύραννος στο Άργος και άλλοι αλλού⁵⁸.

Η τυραννία εμφανίστηκε για πρώτη φορά, πιθανόν, στην Ιωνία με τον Πολυκράτη της Σάμου, ο οποίος προερχόταν από τον κύκλο των αριστοκρατών. Στο Θρασύβουλο της Μιλήτου και στον Πιττακό της Μυτιλήνης δόθηκε η εξουσία από το λαό, για να επιλύσουν το πρόβλημα της αριστοκρατικής κρίσης, αλλά από νομοθέτες κατέληξαν τύραννοι. Ο Κύψελος στην Κόρινθο από δημαγωγός έγινε τύραννος, αλλά δε χρησιμοποιούσε προσωπική φρουρά και αυτό δείχνει ότι τον στήριζαν οι οπλίτες της πόλης. Ο Ορθαγόρας στη Σικυώνα (Κιάτο) προερχόταν από την κοινωνία των αριστοκρατών και είχε διατελέσει πολέμαρχος. Υπήρχαν όμως και άλλες τυραννίες στην Πελοπόννησο για τις οποίες δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Τέτοιες περιπτώσεις είναι ο Φείδων στο Άργος, που το ολιγαρχικό πολίτευμα του εμπιστεύθηκε την ανώτατη αρχή και από βασιλιάς έγινε τύραννος, και ο Θεαγένης των Μεγάρων, ο οποίος προερχόταν από αριστοκρατική γενιά και εγκατέλειψε την τάξη του πηγαίνοντας με το λαό για να καταλάβει την εξουσία.

Στις περισσότερες περιπτώσεις ο τύραννος είχε τη στήριξη των οικονομικά εξαθλιωμένων αγροτών και των οπλιτών, που επιζητούσαν πολιτική ισότητα, και εκδήλωνε την απέχθειά του προς τους πλούσιους κερδίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη του λαού (δημαγωγία)⁵⁹. Ευγενείς με πολιτικές φιλοδοξίες και δημαγωγικό πνεύμα εκμεταλλεύονταν κάποιο υψηλό αξίωμα, που τους είχε εμπιστευθεί η πόλη, πετύχαιναν να δεσπόσουν στις αντιμαχόμενες μερίδες και να υφαρπάσουν την αρχή. Μετά την επιτυχία του πρα-

⁵⁸ «Φείδων μεν περί το Άργος και έτεροι κατέστησαν τύραννοι βασιλείας υπαρχούσης. Αριστοτέλους» [Πολιτικά, 5,8].

⁵⁹ Αριστοτέλης *Πολιτικά*, Ε', 10, 1310β, 10-30.

ξικοπήματος, βασικό μέλημα των τυράννων ήταν να εδραιώσουν την εξουσία τους. Όλοι ανεξαιρέτως οι τύραννοι στράφηκαν εναντίον των ευγενών, από τους οποίους άλλους εξόντωσαν και άλλους εξόρισαν, εφαρμόζοντας πολιτική που τους εξασφάλιζε τη λαϊκή υποστήριξη.

Ο Φείδων συγκέντρωσε όλες τις εξουσίες στα χέρια του και ονομάστηκε τύραννος. Ο Αριστοτέλης δε δίνει λεπτομέρειες για το Φείδωνα. Τον αναφέρει απλώς ως ένα παράδειγμα βασιλιά που ξεπέρασε τις παραδεδομένες δικαιοδοσίες του και αναδείχτηκε τύραννος σε μια εποχή που οι βασιλιάδες του Άργους είχαν υποβιβαστεί σε απλά διακοσμητικά στοιχεία από την εποχή του βασιλιά Μήδωνα, εγγόνου του Τήμενου. Ο Φείδων όμως δεν ήταν ένα διακοσμητικό στοιχείο. Ήταν εκείνος που δημιούργησε το νέο στρατό των οπλιτών. Η υιοθέτηση του νέου συστήματος ήταν φυσικό να μειώσει το κύρος των ευγενών και εκείνος που θα κατάφερνε να αναδειχθεί ηγέτης ενός τέτοιου στρατού μπορούσε άνετα να αναλάβει την εξουσία στο εσωτερικό και να γνωρίσει επιτυχίες στο εξωτερικό. Έτσι, ακόμα και αν ο Φείδων δεν είχε ποτέ του ακούσει τη λέξη «τύραννος», μπορεί να θεωρηθεί στην πραγματικότητα ένας πρόδρομος των τυράννων και η παρουσία του μπορεί να εξηγήσει την άποψη πως οι οπλίτες ήταν εκείνοι που τον υποστήριζαν⁶⁰.

Η λέξη τύραννος στα χρόνια πριν από τον Τρωικό πόλεμο δεν είχε αρνητική σημασία και δήλωνε αυτόν που με τη βοήθεια του δήμου καταλάμβανε την εξουσία. Με αυτή τη σημασία χρησιμοποιείται ο όρος και στον τίτλο της τραγωδίας του Σοφοκλή «Οιδίπους τύραννος». Επειδή όμως η απόλυτη και ανεξέλεγκτη εξουσία διαφθείρει, τελικά ο όρος κατέληξε να δηλώνει αυτόν που καταπιέζει τους υπηκόους του. Κατά τον Αριστοτέλη η τυραννία εί-

⁶⁰Andrewes A., ο.π. σελ. 56-57.

ναι το χειρότερο πολίτευμα,⁶¹ γιατί ο τύραννος που ασκεί την εξουσία αποβλέπει στην εξυπηρέτηση του προσωπικού του συμφέροντος, καταπατά κάθε έννοια δικαίου, κυβερνάει δεσποτικά, αυθαίρετα και αθέμιτα, καταλύει την αρχή της νομιμότητας και παραβλέπει το δημόσιο συμφέρον. Δεν έλειψαν, βέβαια, και οι τύραννοι που άσκησαν την εξουσία με σωστό τρόπο. Ο Φείδων δεν ανήκει στους τυράννους που συνέδεσαν το όνομά τους με άδικες και βίαιες πράξεις. Αντίθετα, συνδέεται με μια ένδοξη περίοδο της ιστορίας του Άργους και ονομάστηκε τύραννος, γιατί, αν και έγινε νόμιμα βασιλιάς, ξεπέρασε τα όρια της βασιλικής εξουσίας και έγινε απόλυτος δεσπότης και χαρακτηρίστηκε ως «υβριστής και βιαιότερος των τυράννων⁶²». Δεν μπορεί όμως να χαρακτηριστεί τύραννος με την αρνητική σημασία του όρου ένας ηγέτης, που προσέφερε πολλά στην πατρίδα του και δε συνδέεται με τη συνήθη βιαιότητα των μετέπειτα τυράννων⁶³.

Η σύγκρουση του Άργους με τη Σπάρτη

Οι εντάσεις και οι συνοριακές διενέξεις ανάμεσα στο Άργος και τη Σπάρτη ήταν συχνές στην ιστορία της Πελοποννήσου την αρχαϊκή εποχή (8ος - 5ος αι. π. Χ.), που ήταν μια περίοδος παγίωσης της εξουσίας των πόλεων στην προσπάθειά τους να θέσουν υπό τον έλεγχό τους ευρύτερες περιοχές, για να αντιμετωπίσουν την αύξη-

⁶¹ Αριστοτέλους, *Ηθικά Νικομάχεια*, 1160a 41-1160b 11.

⁶² «Φείδωνος δὲ τοῦτ' αὖ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι καὶ ὑβρίσαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων πάντων» (Ηροδότου, *Ιστορίαι*, 6,127).

⁶³ «Δεν δυνάμεθα να εννοήσωμεν πῶς δύναται να οναμασθῇ τύραννος ἀνὴρ, ὅστις τοσούτων ἀγαθῶν αἴτιος ἐγένετο εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς σύμπαν τὴν Ἑλλάδα.» (Κοφινιώτου Ιωάννου, *Ιστορία του Άργους από των Αρχαιοτάτων Χρόνων Μέχρις Ημῶν*, Εκ του τυπογραφείου "Ὁ Παλαμίδης", 1892, σελ. 230).

ση του πληθυσμού σε συνδυασμό με την έλλειψη καλλιεργήσιμης γης. Στους πρώτους αιώνες της δωρικής εγκατάστασης το Άργος ήταν κυρίως μια μικρή κοινωνία, που βασιζόταν στην τοπική παραγωγή και το κυβερνούσε μια στρατιωτική αριστοκρατία. Στον 8ο π.Χ. αιώνα ο Φείδων προσπάθησε να επεκτείνει την κυριαρχία του σε όλη τη βορειοανατολική Πελοπόννησο, επικαλούμενος το μύθο ότι ο πρόγονός του Τήμενος, απόγονος του Ηρακλή, κατέλαβε τα βασίλεια του Αγαμέμνονα και του Διομήδη. Η περίοδος της βασιλείας του Φείδωνα είναι η εποχή της μεγάλης ανάπτυξης του Άργους, πριν από την ανάδειξη της Σπάρτης σε πρώτη δύναμη της Πελοποννήσου.

Ο μεγάλος κίνδυνος για το Άργος ήταν η ισχυρή Σπάρτη, η οποία του αμφισβητούσε την ηγεμονία της Πελοποννήσου. Η Σπάρτη ήταν ένα κράτος κλειστό της ενδοχώρας και δεν ακολουθούσε την τακτική δημιουργίας αποικιών, αλλά επιχειρούσε την επέκταση της σπαρτιατικής επικράτειας με την κατάκτηση νέων εδαφών, για να αντιμετωπίσει την έλλειψη χώρου και καλλιεργήσιμων εδαφών για τον αυξανόμενο πληθυσμό της και να εκτονώσει το δημογραφικό της πρόβλημα. Το Άργος την ίδια εποχή ήταν μία από τις ισχυρότερες πόλεις της Πελοποννήσου με την πιο ισχυρή στρατιωτική δύναμη και η επιρροή του απλωνόταν από την Αργολίδα ως την Κυνουρία, τη χερσόνησο του Μαλέα και τα Κύθηρα⁶⁴, δηλαδή σχεδόν σε ολόκληρη την ανατολική Πελοπόννησο. Σύντομα η αυξανόμενη δύναμη του Άργους και της Σπάρτης έφερε τις δύο πόλεις σε σύγκρουση στην προσπάθειά τους για τον έλεγχο της

⁶⁴ Τα κύθηρα ήταν στην επιρροή της μινωικής Κρήτης ως την κατάρρευση του Μινωικού Πολιτισμού το 15ο αι. π.Χ. Τους επόμενους αιώνες αποικίστηκαν από τους Δωριείς και κατά την αρχαϊκή περίοδο συνδέθηκαν με την ακμαία τότε πόλη του Άργους.

Στο δεύτερο μισό του 8ου αιώνα π.Χ. οι Σπαρτιάτες καθοδηγούμενοι από το βασιλιά τους Νίκανδρο (773-735 π.Χ.) εισέβαλαν στην Αργολίδα ίσως γιατί κλήθηκαν από Αργολικές πόλεις, που μάχονταν για αποδέσμευση από την αργειακή επικυριαρχία. Η Ασίνη και άλλες πόλεις της Αργολίδας, εξαιτίας της πίεσης που δέχονταν από το Άργος, φαίνεται ότι υποστήριζαν τους Σπαρτιάτες. Είναι πιθανόν η Ασίνη να βοήθησε με τον στόλο της στην μεταφορά της Σπαρτιατικής δύναμης από κάποιο λιμάνι της Λακωνίας ή της Κυνουρίας στην Αργολίδα. Οι Σπαρτιάτες με την βοήθεια της Ασίνης εισέβαλαν στα εδάφη του Άργους και τα λεηλάτησαν⁶⁵.

Όταν οι Σπαρτιάτες σταμάτησαν τις εχθροπραξίες και επέστρεψαν στην Σπάρτη, ο Έρατος, βασιλιάς του Άργους αμέσως μετά το Φείδωνα, σε αντίποινα για τη βοήθεια που είχαν προσφέρει στους Λακεδαιμόνιους, κατέστρεψε ολοκληρωτικά την πόλη της Ασίνης. Δεν μπορούσαν οι Αργείοι ν' ανεχθούν τόσο κοντά τους μια πόλη φιλική προς την Σπάρτη, η οποία είχε πολεμήσει στο πλευρό των Σπαρτιατών εναντίον τους. Μετά την αποχώρηση των Σπαρτιατών οι Αργείοι εκστράτευσαν εναντίον της Ασίνης. Η αντίσταση των Ασινιτών δεν ήταν ικανή να κρατήσει την πολεμική ορμή των Αργείων. Όταν πια αντιλήφθηκαν ότι τα τείχη δεν κρατούσαν άλλο και όλος ο πληθυσμός κινδύνευε, πήρανε - νύχτα και σιωπηλά - τις βάρκες, που είχαν κρύψει στην ακτή, και έφυγαν πρόσφυγες⁶⁶.

Οι Αργείοι κατέλαβαν την πόλη και την κατεδάφισαν αναγκάζοντας τους κατοίκους της να αναζητήσουν άλλη περιοχή εγκατάστασης. Η ανασκαφή της Ασίνης έφερε στο φως την πραγματική έκταση αυτής της καταστροφής, που η κεραμική της τη χρονολογεί γύρω στο 720 π.Χ. Οι Ασίνιοι που διασώθηκαν επιβί-

⁶⁵ Πανσανίου, *Ελλάδος Περιήγησις*, II, 36,4.

⁶⁶ Τότσικας Αλέξης, *Ασίνη – Μινώα – Τολό*, σελ. 25-26.

βάστηκαν στα πλοία και εγκατέλειψαν οριστικά την πόλη τους. Πιθανολογείται ότι κατέφυγαν στη Λακωνία, όπου ίδρυσαν ομώνυμη πόλη 5 χλμ. ΝΔ του Γυθείου σε γη που τους παραχώρησαν οι σύμμαχοί τους Σπαρτιάτες. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή κατέφυγαν στους Σπαρτιάτες, τους βοήθησαν στους Μεσσηνιακούς πολέμους και εκείνοι, για να τους ανταμείψουν, τους παραχώρησαν εκτάσεις στην Μεσσηνία, όπου ίδρυσαν την μεσσηνιακή Ασίνη⁶⁷, στη δυτική πλευρά του Μεσσηνιακού κόλπου, στην περιοχή της σημερινής Κορώνης. Οι προστριβές αυτές αποτελούν την αρχή των τεταμένων σχέσεων των δύο πόλεων.

Η δυναμική επεκτατική πολιτική της Σπάρτης, που από τις αρχές του 8^{ου} αιώνα π.Χ. είχε βγει από την απομόνωση των προηγούμενων αιώνων, σήμανε τον κίνδυνο στους γείτονες Αρκάδες, Αργείους και Μεσσήνιους. Ως τα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. οι Σπαρτιάτες προσαρτούσαν εδάφη και πληθυσμούς με τις διαδοχικές κατακτήσεις, αυξάνοντας τα όρια της κυριαρχία τους και το έμπυχο δυναμικό του στρατού. Οι Σπαρτιάτες δεν ήθελαν προς το παρόν εμπλοκή σε πόλεμο με το ισχυρό Άργος, γιατί δεν ήταν καθόλου βέβαιοι ότι θα είχε νικηφόρα κατάληξη γι' αυτούς. Στράφηκαν δυτικά του Ταυγέτου προς την εύφορη Μεσσηνία και τα γόνιμα εδάφη που διαπερνούσε ο ποταμός Πάμισος. Αφορμή στάθηκε η δολοφονία του σπαρτιάτη βασιλιά Τήλεκλου και της συνοδείας του κατά τη διάρκεια της κοινής γιορτής Μεσσήνιων και Σπαρτιατών στο ναό της Λιμνάτιδος Αρτέμιδος.

Ο γιος και διάδοχος του Τήλεκλου, Αλκαμένης, κινήθηκε αρχικά προς το νότο και υπέταξε το Έλος, πόλη στα νοτιοανατολικά της Σπάρτης μετά από σθεναρή αντίσταση. Οι Αργείοι έτρεξαν σε στρατιωτική βοήθεια των Αχαιών του Έλους στις εκβολές του

⁶⁷Παπαχατζής Νικ., *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Κορινθιακά – Λακωνικά*, σελ. 285-286.

ποταμού Ευρώτα, όπως είχαν κάνει και οι Σπαρτιάτες στην Αργολίδα με την Ασίνη. Μετά την κατάκτηση του Έλους οι Σπαρτιάτες επιτέθηκαν στα Κύθηρα, για να τα αποσπάσουν από την κατοχή του Άργους και να προστατεύσουν τη χώρα τους από τις θαλάσσιες επιδρομές. Οι Αργείοι προσπάθησαν να τους αποκρούσουν, αλλά οι Σπαρτιάτες κατέλαβαν τα Κύθηρα, εκτόπισαν τους κατοίκους τους, εγκατέστησαν στη χώρα Λάκωνες Δωριείς⁶⁸ και άρχισαν να κάνουν από εκεί επιδρομές κατά του Άργους, της Μεσσήνης και της Αρκαδίας.

Κατόπιν οι Σπαρτιάτες στράφηκαν προς τη Μεσσηνία και πολιορκήσαν το οχυρό της Ιθώμης, ένα καλά προστατευμένο φρούριο σε δύσβατη τοποθεσία του ομώνυμου βουνού. Στο πλευρό των Μεσσήνιων τάχθηκε μεγάλη αρκαδική δύναμη και επίλεκτοι⁶⁹ από το Άργος και τη Σικυώνα, που ήταν εχθροί της Σπάρτης. Τα γεγονότα αυτά συνέβησαν στη διάρκεια του Α΄ μεσσηνιακού πολέμου (743- 724 π.Χ.), στον οποίο νικητές ήταν οι Σπαρτιάτες, που ανάγκασαν αρκετούς Μεσσήνιους να αφήσουν τις πατρογονικές τους εστίες και να καταφύγουν στις γειτονικές αρκαδικές πόλεις ή στο Άργος και τη Σικυώνα.

Η πάλη για τη Θυρεάτιδα

Θέατρο πολλών συγκρούσεων μεταξύ των δύο πελοποννησιακών πόλεων για πολλά χρόνια υπήρξε η Κυνουρία, περιοχή ανάμεσα στα όρια του Άργους και της Σπάρτης. Η στενή παραθαλάσσια και εύφορη λωρίδα γης της Κυνουρίας, από το σημερινό Άστρος μέχρι

⁶⁸ Κοφινιώτη Ιωάννη, ο.π. σελ. 235.

⁶⁹ Οι Αργείοι προσπαθούσαν να μείνουν ουδέτεροι στην αρχή των Μεσσηνιακών πολέμων και να παίξουν ρόλο διαιτητή και γι' αυτό έστειλαν κρυφά «ιδιωτική» βοήθεια στους Μεσσήνιους. (Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 236).

το Λεωνίδιο, αποτέλεσε «μήλο της έριδας» και αιτία αδιάλλακτης και αδιάκοπης εχθρότητας ανάμεσα στο Άργος και τη Σπάρτη λόγω της σπουδαίας στρατηγικής της θέσης, αλλά και της ευφορίας της. Στην περιοχή αυτή υπήρχαν τρεις αρχαίες πόλεις, η Θυρέα, η Ανθήλη (στην περιοχή του Αγίου Ανδρέα Κυνουρίας) και οι Πρασιές (σημερινό Λεωνίδιο). Η Θυρέα⁷⁰ βρισκόταν 8 χιλιόμετρα μακριά από το Άστρος πάνω από τον κεντρικό δρόμο Άστρους - Αγίου Πέτρου, στη σημερινή θέση Ελληνικό. Ανήκε στο κράτος του Άργους, γιατί ήταν πόλη δωρική, όπως και η ευρύτερη περιοχή της σημερινής Κυνουρίας, που την ονόμαζαν Θυρεάτιδα. Το Άργος διεκδικούσε τη Θυρεάτιδα για λόγους πατριωτισμού και ασφάλειας. Ήταν παλιά δωρική κτήση, αφού δημιουργήθηκε από τον Κύνορο, απόγονο του Περσέα⁷¹, και θα είχε τον εχθρό προ των πυλών του, αν τη κατελάμβαναν οι Σπαρτιάτες. Η Σπάρτη επιδίωκε με κάθε τρόπο να την κυριεύσει, γιατί αποτελούσε τα φυσικά όριά της στα βορειοανατολικά της σύνορα και δεν ένιωθε ασφαλής, αν η περιοχή αυτή βρισκόταν στα χέρια του γειτονικού κράτους⁷².

Στο τέλος του 11ου αιώνα π.Χ. οι Σπαρτιάτες, όταν βασιλιάς τους ήταν ο Εχέστρατος, εισέβαλαν στην Κυνουρία με το πρόσχημα της τιμωρίας ληστών που, με ορμητήριο την περιοχή, προξενούσαν καταστροφές στους συγγενείς τους Αργείους⁷³. Όπως μας

⁷⁰ Σήμερα από την πόλη έχουν μείνει ερείπια από τα μυκηναϊκά τείχη της, λείψανα κατοικιών, κατάλοιπα δεξαμενών, αρχαίο νεκροταφείο και στην θέση Ανεμόμυλος υπάρχουν ερείπια του ναού του Απόλλωνα. Όσα ευρήματα έχουν διασωθεί φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άστρους

⁷¹ «λέγονται δὲ οἱ Κυνουρεῖς Ἀργεῖοι τὸ ἀνέκαθεν εἶναι, καὶ οἰκιστὴν φασιν αὐτῶν Κύνουρον γενέσθαι τὸν Περσέως.» (Παυσανία, III,2,2)

⁷² Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 233.

⁷³ «ἐπὶ δὲ Ἐχεστράτου τοῦ Ἁγίδος βασιλεύοντες ἐν Σπάρτῃ Κυνουρέας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ Λακεδαιμόνιοι ποιοῦσιν ἀναστάτους, αἰτίαν ἐπενεγκόντες ὡς τὴν Ἀργολίδα συγγενῶν σφισιν ὄντων Ἀργείων λησταί τε ἐκ τῆς Κυνουριακῆς κακουργοῖεν καὶ αὐτοὶ καταδρομὰς ἐκ τοῦ

πληροφορεί Πausανίας⁷⁴, έγινε πόλεμος, γιατί η εισβολή συνάντησε την αντίδραση των Κυνουρίων. Οι Σπαρτιάτες ως ισχυρότεροι επικράτησαν και κατάφεραν να ξεσπιτώσουν όλους τους Κυνουριείς που είχαν ηλικία στρατεύσιμη. Οι Αργείοι με την εισβολή του Εχέστρατου έχασαν την Κυνουρία, δεν έπαψαν όμως να τη θεωρούν αργολική γη και έκαναν κινήσεις για να την ανακτήσουν. Απ' ότι φαίνεται η σύγκρουση αυτή σήμανε την έναρξη μεγάλου μίσους και ατέλειωτων πολέμων μεταξύ Σπάρτης και Άργους.

Το 720 π.Χ., όταν βασιλιάς της Σπάρτης ήταν Θεόδομος, έχουμε καινούργια σύγκρουση μεταξύ των Λακεδαιμονίων και των Αργείων. Το αποτέλεσμα αυτής της μάχης, η οποία διεξήχθη στη Θυρέα, δεν μας είναι γνωστό. Φαίνεται όμως ότι κατάσταση δεν άλλαξε και η Θυρεάτιδα ήταν μεν ανεξάρτητη, αλλά ζούσε μόνιμα κάτω από την απειλή μιας νέας σύγκρουσης.

Το 675 π.Χ. ξέσπασε πόλεμος, τρίτος στη σειρά, ανάμεσα στο Άργος και την Σπάρτη και τελείωσε το 669 π.Χ. με την νίκη των Αργείων στις Υσιές, μικρή πόλη της Αργολίδας ανάμεσα στο Άργος και την Τεγέα στο δρόμο που οδηγούσε από την Αργολίδα στην Αρκαδία (Αχλαδόκαμπος). Οι Σπαρτιάτες διέσχισαν την Αρκαδία και εισέβαλαν στην Αργολίδα, αλλά αναχαιτίστηκαν από τους Αργείους στην περιοχή των Υσιών. Οι Υσιές αναφέρονται για πρώτη φορά με το όνομα αυτό το 720 π.Χ. σαν παραμεθόριο οχυρό που χρησίμευε ως προπύργιο του Άργους στους πολέμους των Αργείων κατά των Λακεδαιμονίων. Πράγματι, η ευρύτερη περιοχή των ορεινών όγκων του Αρτεμισίου, Κτενιά και Παρθενίου ήταν στρατηγικής σημασίας κατά την αρχαιότητα, αφού αποτελούσε

φανερῶ ποιοῖντο ἐς τὴν γῆν. λέγονται δὲ οἱ Κυνουρεῖς Ἀργεῖοι τὸ ἀνέκαθεν εἶναι, καὶ οἰκιστὴν φασιν αὐτῶν Κύνουρον γενέσθαι τὸν Περσέως». (Πausανία, III,2,2).

⁷⁴ Πausανία, III,2,3.

πέραςμα από την Αργολίδα προς την Αρκαδία, σε δύο σημεία. Το ένα βρισκόταν στις Υσιές, προς την Τεγέα και το άλλο προς τη Μαντίνεια διά μέσου της περίφημης «Κλίμακος» του Αρτεμισίου. Ο αρχαίος δρόμος, που ένωνε την Αργολίδα με τη Θυρεάτιδα, ήταν η Ανιγραία οδός, που περνούσε αρχικά μέσα από τη Λέρνα, έφθανε στην περιοχή του Γενέσιου, κοντά στο Κιβέρι, συνέχιζε κοντά από την αρχαία κώμη Ελαιούντα και ακολουθώντας ΝΔ πορεία ανέβαινε στις πλαγιές του όρους Ζάβιτσα, του παραλιακού βουνού στα σύνορα Αργολίδας και Αρκαδίας. Ήταν ένας δρόμος δύσβατος σε ένα μεγάλο μέρος, όπως αναφέρει και ο Πausanias⁷⁵.

Η νίκη αυτή των Αργείων αποδίδεται στο Φείδωνα, ο οποίος οδήγησε την οπλιτική φάλαγγα των Αργείων στη στενή κοιλάδα κάτω από τις Υσιές, νίκησε μετά από σκληρή μάχη τους Σπαρτιάτες και έγινε κυρίαρχος της πεδιάδος που βρίσκεται στα όρια της Αργολίδας με την Λακωνία. Φαίνεται όμως ότι οι Αργείοι πλήρως ακριβά τη μεγάλη αυτή νίκη, γιατί σκοτώθηκαν αρκετοί Αργείοι, που θάφτηκαν σε ομαδικό τάφο (πολυάνδριο) κοντά στις Κεχρείες, χωριό ανάμεσα στο Άργος και τις Υσιές. Ο Πausanias πολλούς αιώνες αργότερα είδε τους τάφους των πεσόντων Αργείων⁷⁶. Βαρύτες απώλειες στη μάχη αυτή είχαν και οι Σπαρτιάτες, οι οποίοι κλονίστηκαν τόσο από την ήττα τους, που έδωσαν θάρρος στους Μεσσήνιους να επαναστατήσουν⁷⁷ εκμεταλλευόμενοι

⁷⁵ «έντεϋθεν διελθοῦσιν Ἀνιγραῖα καλούμενα ὁδὸν καὶ στενὴν καὶ ἄλλως δύσβατον, ἔστιν ἐν ἀριστερᾷ μὲν καθήκουσα ἐπὶ θάλασσαν καὶ δένδρα—ἐλαίας μάλιστα—ἀγαθὴν τρέφειν γῆν, ἰόντι (Πausanias, Ελλάδος Περιήγησις, vii, 38, 4).

⁷⁶ «ἐπανελθοῦσι δὲ ἐς τὴν ἐπὶ Τεγέας ὁδὸν ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ ὀνομαζομένου Τρόχου Κεγχρεαί. τὸ δὲ ὄνομα ἐφ' ὅτῳ τῷ χωρίῳ γέγονεν, οὐ λέγουσι, πλὴν εἰ μὴ καί τοῦτο ἄρα ὠνομάσθη διὰ τὸν Πειρήνης παῖδα Κεγχρίανκα πολυάνδρια ἐνταῦθά ἐστιν Ἀργείων νικησάντων μάχῃ Λακεδαιμονίους περὶ Ὑσιάς». (Πausanias, II, 24, 7).

⁷⁷ *Ιστορία Ελληνικῆς Ἐθνικῆς*, τομ. Β', σελ. 221

την εξασθένηση της Σπάρτης και έτσι άρχισε ο Β΄ Μεσσηνιακός πόλεμος⁷⁸. Με τη νίκη στις Υσιές το Άργος αφαίρεσε από τη Σπάρτη την περιοχή και οι Αργείοι έγιναν κυρίαρχοι της Κυνουρίας για εκατό τουλάχιστον χρόνια. Στο διάστημα αυτό όλο και κάποιος από τους υποτελείς του ενός ή του άλλου κράτους έβρισκε ευκαιρία να ελευθερωθεί, για να υποκύψει πάλι «με συνοπτικές διαδικασίες».

Η Μάχη των «Πρωταθλητών» για τη Θυρεάτιδα (546 π.Χ.)

Τα χρόνια περνούσαν, οι αντίπαλοι αιμορραγούσαν στο μακροχρόνιο και αιματηρό πόλεμο για τον έλεγχο της Θυρεάτιδας, αλλά αποφασιστική νίκη δεν είχε σημειωθεί. Επειδή οι μάχες για τη Θυρεάτιδα έκαναν και τους δυο αντιπάλους να εξασθενούν, Αργείοι και Σπαρτιάτες συμφώνησαν να δώσουν τέλος στη διαμάχη τους με τριακόσιους εκλεκτούς οπλίτες από κάθε πλευρά σε μια μάχη που έμεινε γνωστή ως η «μάχη των 600 λογάδων» ή «μάχη των πρωταθλητών». Ένα συγκλονιστικό ιστορικό γεγονός, που έγινε το 546 π.Χ. και το αφηγείται ο Ηρόδοτος⁷⁹. Οι δύο στρατοί, όταν

⁷⁸ Με τους Μεσσήνιους τότε συμάχησαν πάλι οι Αργείοι μαζί με τους Αρκάδες, τους Σικυώνιους, τους Ηλείους και τους Πίσατες, ενώ με την Σπάρτη συμάχησαν οι Κορίνθιοι, οι οποίοι ήταν εχθροί των Αργείων. Οι Μεσσήνιοι απέκρουαν επί δέκα έτη τις επιθέσεις των Σπαρτιατών, αλλά τελικά υπέκυψαν και πολλοί Μεσσήνιοι μετά την ήττα τους κατέφυγαν στην Σικελία και εγκαταστάθηκαν στην Ζάγκλη που μετονομάστηκε σε Μεσσήνη.

⁷⁹ ...τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας εὐούσας τῆς Ἀργολίδος μοίρης ἀποταμόμενοι ἔσχον οἱ Λακεδαιμόνιοι. ἦν δὲ καὶ ἡ μέχρι Μαλέων ἡ πρὸς ἐσπέρην Ἀργείων, ἥ τε ἐν τῇ ἡπειρῷ χώρα καὶ ἡ Κυθηρῇ νῆσος καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν νήσων. [1.82.3] βοηθησάντων δὲ Ἀργείων τῇ σφετέρῃ ἀποταμνομένη, ἐνθαῦτα συνέβησαν ἐς λόγους συνελθόντες ὥστε τριηκοσίους ἐκατέρων μαχέσασθαι, ὁκότεροι δ' ἂν περιγένωνται, τούτων εἶναι τὸν ὥρον· τὸ δὲ πλῆθος τοῦ στρατοῦ ἀπαλλάσσεσθαι ἑκάτερον ἐς τὴν ἑωυτοῦ μηδὲ παρα-

ήρθαν αντιμέτωποι, επέλεξαν από 300 διαλεκτούς άνδρες («λογάδες») και συμφώνησαν να πολεμήσουν μέχρις εσχάτων και ο νικητής να πάρει την περιοχή. Ο υπόλοιπος στρατός των δύο αντιπάλων συμφώνησαν να φύγει και να πάει στη χώρα του. Έτσι οι δυο στρατοί σηκώθηκαν και έφυγαν, ενώ οι διαλεχτοί και από τις δυο πλευρές άρχισαν να πολεμούν. Η μάχη κρατούσε και οι δυο αντίπαλοι έβγαιναν ισόπαλοι. Στο τέλος από τους 600 λογάδες έμειναν μόνο τρεις, δύο Αργείοι, ο Χρόμιος και ο Αλκήνωρ και ο Σπαρτιάτης Οθρυάδης. Οι δύο Αργείοι θεώρησαν νικητές τους εαυτούς τους και γύρισαν στο Άργος, για να αναγγείλουν τη νίκη τους. Ο Οθρυάδης, παρόλο που ήταν τραυματίας, συγκεντρώνει τις δυνάμεις του, σηκώνεται όρθιος, σκυλεύει τους νεκρούς των Αργείων

μένειν ἀγωνίζομένων, τῶνδε εἵνεκεν ἵνα μὴ παρεόντων τῶν στρατοπέδων ὀρῶντες οἱ ἕτεροι ἐσσομένους τοὺς σφετέρους ἐπαμύνοιεν. [1.82.4] συνθέμενοι ταῦτα ἀπαλλάσσοντο, λογάδες δὲ ἑκατέρων ὑπολειφθέντες συνέβαλον. μαχομένων δὲ σφεων καὶ γινομένων ἰσοπαλέων ὑπελείποντο ἐξ ἀνδρῶν ἐξακοσίων τρεῖς, Ἀργείων μὲν Ἀλκήνωρ τε καὶ Χρομῖος, Λακεδαιμονίων δὲ Ὅθρυάδης· ὑπελείφθησαν δὲ οὗτοι νυκτὸς ἐπελθούσης. [1.82.5] οἱ μὲν δὴ δύο τῶν Ἀργείων ὡς νενικηκότες ἔθεον ἐς τὸ Ἄργος, ὃ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων Ὅθρυάδης σκυλεύσας τοὺς Ἀργείων νεκροὺς καὶ προσφορήσας τὰ ὄπλα πρὸς τὸ ἑωυτοῦ στρατόπεδον ἐν τῇ τάξιν εἶχε ἑωυτόν. ἡμέρη δὲ δευτέρῃ παρήσαν πυθθανόμενοι ἀμφοτέρω. [1.82.6] τέως μὲν δὴ αὐτοὶ ἑκάτεροι ἔφασαν νικᾶν, λέγοντες οἱ μὲν ὡς ἑωυτῶν πλεῦνες περιγεγόνασιν, οἱ δὲ τοὺς μὲν ἀποφαίνοντες πεφευγότας, τὸν δὲ σφέτερον παραμείναντα καὶ σκυλεύσαντα τοὺς ἐκείνων νεκρούς. [1.82.7] τέλος δὲ ἐκ τῆς ἔριδος συμπεσόντες ἐμάχοντο· πεσόντων δὲ καὶ ἀμφοτέρων πολλῶν ἐνίκων Λακεδαιμόνιοι. Ἀργεῖοι μὲν νυν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἐπάναγκες κομῶντες, ἐποιήσαντο νόμον τε καὶ κατάρην μὴ πρότερον θρέμειν κόμην Ἀργείων μηδένα μηδὲ τὰς γυναῖκάς σφι χρυσοφορήσειν, πρὶν Θυρέας ἀνασώσωνται. [1.82.8] Λακεδαιμόνιοι δὲ τὰ ἐναντία τούτων ἔθεντο νόμον, οὐ γὰρ κομῶντες πρὸ τούτου ἀπὸ τούτου κομᾶν. τὸν δὲ ἓνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων, Ὅθρυάδην, αἰσχυρόμενον ἀπονοστέειν ἐς Σπάρτην τῶν οἱ συλλοχιτέων διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇσι Θυρέησι καταχρήσασθαι ἑωυτόν. (Ηροδότου Ιστορίαι).

και με τον οπλισμό τους υψώνει τρόπαιο, πάνω στο οποίο γράφει με το αίμα του «Λακεδαιμόνιοι κατ' Αργείων» και ξεψυχάει δίπλα στους 299 νεκρούς συμπολεμιστές του. Όταν την άλλη μέρα ήρθαν οι δυο στρατοί, ο καθένας επέμενε για λογαριασμό του πως είναι αυτός ο νικητής. Επειδή όμως κανείς δεν είχε νικήσει, πολέμησαν ξανά, οι Σπαρτιάτες νίκησαν και κέρδισαν τη Θυρέα. Οι Αργείοι σε ένδειξη πένθους ξύρισαν τα κεφάλια τους και ορκίστηκαν να μην αφήσουν ξανά μακριά μαλλιά, μήτε οι γυναίκες τους να φορέσουν κοσμήματα χρυσά έως ότου επανακτηθεί η Θυρεάτις. Οι Σπαρτιάτες, αντίθετα, καθιέρωσαν από τότε τα πολύ μακριά μαλλιά σε ανάμνηση της μεγάλης νίκης τους επί των Αργείων, που σηματοδοτεί την κάμψη της Αργειακής ισχύος και της προσπάθειας να συγκροτηθεί ένας συνασπισμός, που θα σταματούσε την επιβολή των Σπαρτιατών στην Πελοπόννησο.

Η περιοχή της Θυρεάτιδας πέρασε οριστικά στην κατοχή των Σπαρτιατών, αν και οι Αργείοι ποτέ δεν παραιτήθηκαν από τη διεκδίκησή της. Οι επόμενοι (ως τα μέσα του Δ' π.Χ.) δυο αιώνες ήταν για το Άργος περίοδος μάταιων αγώνων για την επανάκτηση της Θυρεάτιδας, που έμεινε στην κυριαρχία της Σπάρτης μέχρι τη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ. και στο Πανελλήνιο συνέδριο, που έγινε στον Ισθμό της Κορίνθου, ο Φίλιππος Β' ο Μακεδών την παρέδωσε στους Αργείους. Ο Πανσανίας αναφέρεται στη μάχη του 546 π.Χ.⁸⁰ και σημειώνει ότι τάφοι των νεκρών Αργείων

⁸⁰ «...δὲ ἄνω πρὸς τὴν ἡπειρον ἀπ' αὐτῆς χωρίον ἐστίν, ἔνθα δὴ ἐμαχέσαντο ὑπὲρ τῆς γῆς ταύτης λογάδες Ἀργείων τριακόσιοι πρὸς ἄνδρας Λακεδαιμονίων ἀριθμὸν τε ἴσους καὶ ἐπιλέκτους ὁμοίως. ἀποθανόντων δὲ ἀπάντων πλὴν ἐνὸς Σπαρτιάτου καὶ δυοῖν Ἀργείων, τοῖς μὲν ἀποθανοῦσιν ἐχώσθησαν ἐνταῦθα οἱ τάφοι, τὴν χώραν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι γενομένου πανδημεῖ σφισιν ἀγῶνος πρὸς Ἀργεῖους κρατήσαντες βεβαίως αὐτοὶ τε παραυτίκα ἐκαρποῦντο καὶ ὕστερον Αἰγινήταις ἔδοσαν ἐκπεσοῦσιν ὑπὸ Ἀθηναίων ἐκ τῆς νήσου. τὰ δὲ ἐπ' ἐμοῦ τὴν

και Λακεδαιμονίων έγιναν επί τόπου, στην κορυφή της Ζάβιτσας, από όπου περνάει ο σύγχρονος ορεινός δρόμος Μύλων – Κάτω Δολιανών. Προσθέτει επίσης ότι οι Λακεδαιμόνιοι νέμονταν τη χώρα μέχρι που την παραχώρησαν στους Αιγινήτες, που τους είχαν διώξει από το νησί τους οι Αθηναίοι, και ότι επί των ημερών του τη χώρα Θυρεάτιν νέμονταν οι Αργείοι, οι οποίοι έλεγαν ότι την ξαναπήραν με δικαστική νίκη.

Ο Φείδων στην Ολυμπία

Μετά την αποφασιστική νίκη των Αργείων κατά των Σπαρτιατών στη μάχη των Υσιών στη Θυρεάτιδα ο Φείδων επιτέθηκε στην Ολυμπία στη διάρκεια των αγώνων του 668 π.Χ. παραβιάζοντας την ιερή εκχευρία, για να αποδώσει τον έλεγχο του ιερού και την κηδεμονία των Ολυμπιακών Αγώνων στους κατοίκους της Πίσας, τους Πισάτες, αφαιρώντας τον από τους κατοίκους της Ήλιδας, τους Ηλιείς.

Το αρχαίο τέμενος της Ολυμπίας και ο τόπος όπου γίνονταν οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες βρίσκεται στο σημείο όπου συναντιούνται οι ποταμοί Αλφειός και Κλάδιος. Στα πολύ αρχαία χρόνια η περιοχή ανήκε στην κυριαρχία της πόλης Πίσας, αλλά αργότερα περιήλθε στην κηδεμονία της Ηλείας. Σύμφωνα με το μύθο ιδρυτής των αγώνων ήταν ο Πέλοπας⁸¹, γιος του βασιλιά Ταντάλου από τη Μικρά Ασία, ο οποίος νίκησε σε αρματοδρομία το βασιλιά της Πίσας Οινόμαο, που είχε δηλώσει ότι όποιος τον νικούσε

Θυρεάτιν ένέμοντο Ἀργεῖοι· φασὶ δὲ ἀνασώσασθαι δίκη νικήσαντες». (Παυσανίου, Ελλάδος Περιήγησις, Κορινθιακά II, 38, 4-5).

⁸¹ Σύμφωνα με την παράδοση πρώτοι οι θεοί αγωνίστηκαν στην Ολυμπία. Ο Δίας νίκησε τον Κρόνο στην πάλη, ο Απόλλωνας τον Ερμή στο δρόμο και τον Άρη στην πυγμή. Οι αρχαίες πηγές αναφέρουν αρκετούς ήρωες ως ιδρυτές των αγώνων.

στις αρματοδρομίες θα παντρευόταν την κόρη του Ιπποδάμεια. Ο Πέλοπας νίκησε στην αρματοδρομία, όταν το άρμα του Οινόμαου ανατράπηκε και τον σκότωσε, παντρεύτηκε την Ιπποδάμεια, έγινε βασιλιάς της Πίσας και ίδρυσε τους αγώνες, για να καθαρθεί από το φόνο του Οινόμαου και για να ευχαριστήσει τους θεούς για τη νίκη που του χάρισαν. Σύμφωνα με άλλο μύθο τους αγώνες καθιέρωσε ο ημίθεος Ηρακλής μετά τον πέμπτο άθλο του να καθαρίσει τους στάβλους του βασιλιά Αυγεία της Ηλείας με τον όρο να πάρει αντάλλαγμα το ένα δέκατο των αγελάδων του. Ο Αυγέας δεν τηρήσε την υπόσχεσή του, ο Ηρακλής τον νίκησε με πόλεμο και καθιέρωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες προς τιμή του πατέρα του Δία. Οι αγώνες σταμάτησαν για άγνωστο χρονικό διάστημα ανάμεσα στα προϊστορικά και ιστορικά χρόνια.

Αργότερα ο Ηλείος ήρωας Ίφιτος, απόγονος του Όξυλου και σύγχρονος του βασιλιά Λυκούργου της Σπάρτης, επισκέφθηκε τους Δελφούς και ζήτησε χρησμό, για να απαλλαγεί η περιοχή από λοιμό και εμφύλιες διαμάχες που ταλαιπωρούσαν τον πληθυσμό της, και η Πυθία τον συμβούλευσε να ανακαινίσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες⁸², που ο Ίφιτος έκανε συμφωνία με τον Λυκούργο και

⁸² «...Ίφιτος, γένος μὲν ὦν ἀπὸ Ὀξύλου, ἡλικίαν δὲ κατὰ Λυκούργον τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, τὸν ἀγῶνα διέθηκεν ἐν Ὀλυμπίᾳ πανήγυριν τε Ὀλυμπικὴν αὖθις ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκεχειρίαν κατεστήσατο, ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνον ὁπόσος δὴ οὗτος ἦν· αἰτίαν δὲ δι' ἣντινα ἐξέλιπε τὰ Ὀλύμπια, ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐς Ὀλυμπίαν τοῦ λόγου δηλώσω. [6] τῷ δὲ Ίφίτῳ, φθειρομένης τότε δὴ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐπῆλθεν αἰτῆσαι τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν λύσιν τῶν κακῶν· καὶ οἱ προσταχθῆναί φασιν ὑπὸ τῆς Πυθίης ὡς αὐτόν τε Ίφιτον δέοι καὶ Ἠλείους τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα ἀνανεώσασθαι. ἔπεισε δὲ Ἠλείους Ίφιτος καὶ Ἡρακλεῖ θύειν, τὸ πρὸ τούτου πολέμιόν σφισιν Ἡρακλέα εἶναι νομίζοντας. τὸν δὲ Ίφιτον τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ φησὶν Αἴμονος παῖδα εἶναι, Ἑλλήνων δὲ οἱ πολλοὶ Πραξωνίδου καὶ οὐχ Αἴμονος εἶναι φασί· τὰ δὲ Ἠλείων γράμματα ἀρχαῖα ἐς πατέρα ὁμώνυμον ἀνῆγε τὸν Ίφιτον. (Παυσανία, Ηλιακά, 5,4, 5-6)

τον βασιλιά της Πίσας, Κλεοσθένη, και προκήρυξαν την Ηλεία ιερό του Διός επιβάλλοντας για πρώτη φορά εκειχειρία κατά την διάρκεια των αγώνων, σύμφωνα με την οποία κάθε εχθροπραξία μεταξύ των ελληνικών πόλεων έπρεπε να σταματήσει κατά την διάρκεια των αγώνων και όποιος έμπαινε στην Ηλεία έπρεπε να παραδίνει τα όπλα του, τα οποία μπορούσε να τα πάρει πίσω, όταν έφευγε. Για το κατόρθωμα αυτό ένα άγαλμα του Ίφιτου ανεγέρθηκε στον ναό του Διός στην Ολυμπία, όπου η Εχθρότητα στεφάνωνε τον ήρωα Ίφιτο. Ο Ίφιτος έπεισε τους κατοίκους της Ηλείας να θυσιάζουν και προς τιμήν του ήρωα Ηρακλή, τον οποίο μέχρι τότε θεωρούσαν εχθρό τους. Η συμφωνία αυτή ήταν έγκυρη και σεβαστή επί πολλούς αιώνες από τις Ελληνικές πόλεις.

Οι αγώνες γίνονταν στο ιερό άλσος της Άλτης (ή το ιερό άλσος του Δία) από το 776 π.Χ. έως το τέλος του 4ου αιώνα π.Χ. Στην αρχή διαρκούσαν μόνο μια μέρα και περιλάμβαναν μόνον ένα αγώνισμα, τον αγώνα δρόμου, ο οποίος γίνονταν κατά το μήκος του σταδίου. Αργότερα προστέθηκαν και άλλα αγωνίσματα, όπως οι αρματοδρομίες, η δισκοβολία, το πήδημα, το ακόντιο, η πυγμαχία, η πάλη και το πένταθλο και η διάρκεια των αγώνων έγινε πέντε μέρες. Οι νικητές των Αγώνων θεωρούνταν ήρωες, οι ποιητές και οι μουσικοί τραγουδούσαν τη δύναμη και την ομορφιά τους και γλύπτες έφτιαχναν τα αγάλματα τους.

Το ποιος θα οργανώνει και θα εκμεταλλεύεται τα ωφελήματα των αγώνων μετέτρεψε αρκετές φορές το ιερό της Ολυμπίας σε πεδίο αιματηρών πολεμικών συγκρούσεων. Η συγκέντρωση πλούτου από τη συρροή χιλιάδων πλουσίων και από τα αφιερώματα από όλες τις μεριές της Μεσογείου έγιναν η αιτία των αντιδικιών μεταξύ Πίσας και της Ήλιδας, που ήταν οι κύριοι διεκδικητές της οργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων. Στα χρόνια που ακολούθησαν η Πίσα και η Ήλιδα βρέθηκαν πολλές φορές σε εμπόλεμη κατάσταση, ακόμη και κατά την περίοδο της ιερομηνίας, όταν δηλα-

δή τελούνταν οι ολυμπιακοί αγώνες, διεκδικώντας το δικαίωμα της τέλεσης των αγώνων.

Τον έβδομο αιώνα π.Χ. ο Πανταλέων, βασιλιάς της Πίσας, επιτέθηκε κατά των Ηλείων, για να κατοχυρώσει τα δικαιώματα των Πισατών για την αγωνοθέτηση των Ολυμπιακών αγώνων. Στην αντιπαράθεση αυτή ζήτησε τη βοήθεια του δυνατού βασιλιά του Άργους Φείδωνα και με τη συμπαράσταση των Μεσσηνίων και των Αρκάδων, εχθρών των Σπαρτιατών, νίκησε σε διαφορετικούς πολέμους τους Ηλείους και πήρε υπό την ηγεμονία της τους αγώνες. Ο Φείδων έρχεται από το Άργος στην Ολυμπία και μετά τη νικηφόρα προέλασή του στην Ολυμπία απαιτεί να αποκλείσει τελείως τους Ηλείους και να οργανώσει ο ίδιος τους αγώνες το 668 π.Χ. ως απόγονος των Ηρακλειδών και νικητής στον πόλεμο που προηγήθηκε, γιατί σύμφωνα με τα καθιερωμένα των Ελλήνων, όσοι εξουσίαζαν μια περιοχή, είχαν στην κατοχή τους και τους ναούς και εκτελούσαν τα καθήκοντα του κατακτημένου λαού⁸³.

Ο Φείδων, λοιπόν, ως νικητής απαίτησε να προεδρεύει στις θρησκευτικές εορτές της περιοχής και ιδιαίτερα στους ολυμπιακούς αγώνες, γιατί γνώριζε ότι με το προνόμιο αυτό θα αποκτούσε μεγάλη δόξα και τιμή και θα μεγάλωνε την πολιτική επιρροή του στην Πελοπόννησο⁸⁴. Έτσι ο τολμηρός Φείδων κατάφερε να πάρει τον έλεγχο των ολυμπιακών αγώνων, να προεδρεύει στους αγώνες μαζί με τους Πισάτες και να απονείμει και τα βραβεία στους νικητές⁸⁵. Η κίνηση αυτή του Φείδωνα μπορεί να θεωρηθεί πρώτο

⁸³ Θουκυδίδη, *Ιστορία*, 4, 98.

⁸⁴ Κορινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 226.

⁸⁵ «Φείδωνος δὲ τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι καὶ ὑβρίσαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων ἀπάντων, ὃς ἐξαναστήσας τοὺς Ἡλείων ἀγωνοθέτας αὐτὸς τὸν ἐν Ὀλυμπίῃ ἀγῶνα ἔθηκε...» (Ηροδότου, *Ιστορίαι*, 6, 127).

βήμα στην πορεία εξέλιξης των ολυμπιακών αγώνων σε γιορτή με πανελλήνιο χαρακτήρα στην αρχαιότητα⁸⁶, αφού μέχρι τότε οι αγώνες είχαν τοπικό χαρακτήρα και αποτελούσαν αντικείμενο διαμάχης μεταξύ των γειτονικών πόλεων των Πισατών και των Ηλείων. Μέχρι το 720 π.Χ. στους Ολυμπιακούς αγώνες μετείχαν αθλητές από την κεντρική και δυτική Πελοπόννησο, κυρίως Σπαρτιάτες, Μεσσηνίοι, Αρκάδες, Τριφύλιοι, Πισάτες, Ηλείοι και Αχαιοί, ενώ μετά το 720 συρρέουν στην Ολυμπία αθλητές Κορίνθιοι. Μεγαρείς, Βοιωτοί, Αθηναίοι, ακόμα και από τη Σμύρνη της Ασίας και οι αγώνες αρχίζουν να συνδέουν τις μέχρι τότε διασπαρμένες ελληνικές πόλεις⁸⁷.

Ο Πausanías⁸⁸ στη αφήγησή του τοποθετεί την παρέμβαση του Φεΐδωνα στην Ολυμπία πολύ νωρίς, στη όγδοη Ολυμπιάδα του 748 π.Χ. και χαρακτηρίζει υβριστική την απαίτηση του Φεΐδωνα να διεκδικήσει για λογαριασμό του την προεδρία των ολυμπιακών αγώνων. Η ύβρις του Φεΐδωνα κατά τον Πausanías αναφέρεται στην υπέρβαση των ορίων του Άργους μέσα στην κατανομή ρόλων που προέκυψε μετά την κάθοδο των Δωριέων. Το εγχείρημα του Φεΐδωνα όμως ήταν πολιτικό. Ο έντονος ανταγωνισμός και η αντιπαράθεση των πόλεων και των ηγετών τους να εξασφαλίσουν ο καθένας προς όφελός του τη διοργάνωση των ολυμπιακών αγώνων αποτελούν ενέργειες πολιτικής σκοπιμότητας. Το θέμα του ελέγχου της Ολυμπίας και των αγώνων ήταν πάντα

⁸⁶ Ζεγκίνη Ιωάννη, ο.π. σελ. 52.

⁸⁷ Παπαρηγόπουλος Κων/νος, *Ιστορία του ελληνικού Έθνους*, εκδ. Κωνσταντινίδου, Αθήνα 1886, τόμος Α, σελ. 189

⁸⁸ «...Πισαῖοι δὲ ἐφειλκύναντο αὐθαίρετον συμφορὰν ἀπεχθανόμενοι τὴν Ἡλείω καὶ σπουδὴν ποιούμενοι τιθέναι τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα ἀντὶ Ἡλείων, οἷγε Ὀλυμπιάδι μὲν τῇ ὀγδῷ τὸν Ἀργεῖον ἐπηγάγοντο Φεΐδωνα τυράννων τῶν ἐν Ἑλλήσι μάλιστα ὑβρίσαντα καὶ τὸν ἀγῶνα ἔθεσαν ὁμοῦ τῷ Φεΐδωνι...». (Πausanías, 6.22.2)

πολύ σημαντικό για κάθε πολιτικό ηγέτη που ήθελε να επιβάλλει την κυριαρχία του στην Πελοπόννησο.

Η προβολή ισχύος του Φεΐδωνα στην Ολυμπία προκάλεσε την παρέμβαση της Σπάρτης, που μαζί με τους Ηλείους ήθελε να περιορίσει τη δύναμη του Φεΐδωνα. Η Σπάρτη θεωρούσε τον εαυτό της *de facto* ηγεμονική δύναμη στην Πελοπόννησο και απαιτούσε την εθελουσία προσαρμογή των υπόλοιπων πόλεων στη Σπάρτη και στη δύναμη του δωρικού «Κόσμου». Στις αρχές του έκτου αιώνα π.Χ., ίσως με τον θάνατο του Φεΐδωνα, η Ηλεία ανέκτησε και πάλι την δύναμη της. Οι Σπαρτιάτες βοηθούν τους Ηλείους να υποτάξουν τους Πισάτες, επαναφέρουν τα Ολύμπια πράγματα στην πρότερη κατάσταση και οι Ηλείοι με την παρέμβαση της Σπάρτης κήρυξαν την 8η Ολυμπιάδα «ανολυμπιάδα»⁸⁹ (α + ολυμπιάδα), τη θεωρούν δηλαδή ως μη γενόμενη και δεν την καταγράφουν στον επίσημο κατάλογο των ολυμπιάδων μαζί με την 34^η ολυμπιάδα, την οποία είχαν οργανώσει οι Αρκάδες. Όταν αργότερα ο μικρότερος γιος του Πανταλέοντος Πύρρος τον διαδέχθηκε και κήρυξε τον πόλεμο στους Ηλείους, προκάλεσε πάλι την αντίδραση της Σπάρτης με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική καταστροφή της Πίσας από τους Σπαρτιάτες. Έτσι οι Σπαρτιάτες αποκατέστησαν στην Ολυμπία την παλαιά τάξη πραγμάτων και ανάγκασαν το Φεΐδωνα να περιοριστεί στην κυριαρχία των ανατολικών περιοχών της Πελοποννήσου⁹⁰.

⁸⁹ «ταύτας τὰς Ὀλυμπιάδας καὶ ἐπ' αὐταῖς τὴν τετάρτην τε καὶ ἑκατοστήν, τεθεῖσαν δὲ ὑπὸ Ἀρκάδων, ἀνολυμπιάδα οἱ Ἥλαιοι καλοῦντες οὐ σφᾶς ἐν καταλόγῳ τῶν Ὀλυμπιάδων γράφουσιν. ὀγδὴ δὲ ἐπὶ ταῖς τεσσαράκοντα Ὀλυμπιάδι Δαμοφῶν ὁ Πανταλέοντος ὑπόνοιαν μὲν τινα παρέσχεν Ἥλείοις νεώτερα ἐς αὐτοὺς βουλευεῖν, ἐσβαλόντας δὲ ἐς τὴν Πισαίαν σὺν ὄπλοις ἀπελθεῖν οἴκαδε ἀπράκτους ἐπεισε δεήσεσί τε καὶ ὅρκοις...» (Παυσανίας VI, 22, 3).

⁹⁰ Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 227.

Η «πολιτική των ιερών»

Πέρα από τη σύγκρουσή του με τη Σπάρτη ο Φείδων φρόντισε σε όλη τη διάρκεια της βασιλείας του να κατοχυρώσει την κυριαρχία του σε όλες τις πόλεις της Αργολίδας. Σκοπός του ήταν να εμποδίσει την επιρροή της Σπάρτης και να διατηρήσει με κάθε τρόπο την ηγεμονία του σε όλες τις πόλεις της περιφέρειας. Όποια πόλη της περιοχής αντιστέκεται στη Σπάρτη, θεωρείται φιλική για τους Αργείους και την υποστηρίζουν. Όποια πόλη υποστηρίζεται από τη Σπάρτη θεωρείται εχθρική και την πολεμούν. Υποστήριξαν τους Μαντινείς και τους Τεγεάτες της Αρκαδίας στη σύγκρουσή τους με τους Σπαρτιάτες, τη Μεσσηνία στους Μεσσηνιακούς πολέμους, τους Πισάτες στη σύγκρουσή τους με τους Ηλείους, που ήταν φίλοι των Σπαρτιατών⁹¹. Στην Αργολίδα κατέστρεψαν την Ασίνη, γιατί υποστήριξε τους Σπαρτιάτες, που επιτέθηκαν στο Άργος όταν η Ναυπλία κατά το Β' Μεσσηνιακό Πόλεμο (685-668 π.Χ.) συντάχτηκε με τη Σπάρτη, οι Αργείοι έκαναν επιδρομή στο Ναύπλιο, ερήμωσαν την πόλη και ανάγκασαν όσους κατοίκους της γλίτωσαν να μετακομίσουν και να εγκατασταθούν στη Μεθώνη⁹². Όσες πόλεις της περιοχής δεν είχαν πολιτικές σχέσεις με τη Σπάρτη, ο Φείδων προσπάθησε να τις προσεγγίσει και να τις θέσει στην επιρροή της δικής του εξουσίας με μέσο τη θρησκευτική λατρεία αξιοποιώντας τη διαχρονική πολιτική δύναμη της θρησκείας.

Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής χτίζεται ο μεγάλος ναός του Ηραίου στην πεδιάδα του Άργους. Το Ηραίο του Άργους ιδρύθηκε στην βόρεια πλευρά της πεδιάδας της Αργολίδος στη νότια πλαγιά του λόφου Εύβοιας με τα σημαντικότερα μυκηναϊκά κέντρα στην περιφέρειά του. Το Άργος νοτιοδυτικά του, βόρεια σε πιο κοντινή

⁹¹ Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 243.

⁹² Λαμπρινίδου Μιχαήλ, *Η Ναυπλία*, Ναύπλιο 2001, σελ. 14.

απόσταση οι Μυκήνες και πιο μακριά νότια η Τίρυνθα. Το ιερό είναι χτισμένο πάνω σε δύο μνημειακά άνδρα (τεχνητά πλατώματα) από τεράστιους λιθόπλινθους μήκους 6 μ. με αδρά δουλεμένη την επιφάνειά τους, που μιμούνται την κυκλώπεια τοιχοδομία. Το λεγόμενο ψευδοκυκλώπειο σύστημα εμφανίζεται στα πρώιμα ιστορικά χρόνια και η τοιχοδομία του είναι λιγότερο προσεγμένη σε σύγκριση με την επιβλητική κυκλώπεια. Εφόσον δεν υπήρχαν μνημειακά μυκηναϊκά τείχη, οι ιδρυτές κατασκεύασαν ένα άνδρη το οποίο τα μιμούνταν. Ο αρχαϊκός ναός της Ήρας ήταν κτισμένος πάνω στο άνδρη. Η κατασκευή του τοποθετείται στα τέλη του 8ου αιώνα π.Χ. ως τα μέσα στον 7^ο αιώνα π.Χ., εποχή δηλαδή που συμπίπτει με τη βασιλεία του Φεΐδωνα⁹³.

Ποιος ήταν ο λόγος που ιδρύθηκε το ιερό και γιατί επιλέχθηκε η συγκεκριμένη περιοχή; Η Ήρα «Αργεΐη», όπως αναφέρεται στον Όμηρο, είναι κυρίαρχη σε ολόκληρη την Αργολίδα. Ήταν η ισχυρή θεότητα που προστάτευε τον οίκο των πιστών της, εξασφάλιζε τη γονιμότητα στους αγρούς και στα κοπάδια και τη διαώνιση του οίκου στην οικογένεια και συντρέφει τις γυναίκες στις καθημερινές και στις σημαντικότερες στιγμές της ζωής τους. Οι πιστοί γιόρταζαν τον γάμο της θεά τους και αυτή ευλογούσε τη δική τους ένωση. Η θέση του ιερού της δεν είναι τυχαία. Η επιβλητική θέση του ιερού είναι αναμφισβήτητη και εξασφάλιζε τα δικαιώματα των Αργείων σε ολόκληρη την περιοχή. Στα πόδια του ιερού κάτω από τη νότια πλαγιά του λόφου Εύβοιας απλώνεται η πλούσια αργολική πεδιάδα δίνοντας την εντύπωση της επιβολής του ιερού σε όλη της την έκταση. Η θέση του συμβόλιζε την κυριαρχία επί των υποκείμενων εδαφών και αποτελούσε διακήρυξη των προθέσεων της

⁹³ Λαμπρινουδάκης Βασίλης, *Κρατική Λατρεία και ιστορία της πόλεως Επιδαύρου*, Επιστημονική επετηρίδα Παν/μίου Αθηνών, τόμος ΚΖ, σελ.67.

πόλης του Άργους, που με αυτόν τον τρόπο οι Αργείοι θέλησαν να δηλώσουν την κυριαρχία τους στην περιοχή⁹⁴.

Το ιερό της Ήρας ιδρύθηκε μέσα στα πλαίσια ανταγωνισμού μεταξύ των κοινοτήτων του Άργους πιθανότατα την περίοδο που το Άργος μετά την καταστροφή της Ασίνης είχε επιβληθεί στην Αργολίδα και αποτέλεσε συνδετικό κρίκο όλων των γειτονικών πληθυσμών, που έβρισκαν έναν κοινό χώρο να ασκήσουν την κοινή τους λατρεία. Με αυτόν τον τρόπο οι Αργείοι επιδείκνυαν την ισχύ τους στην Αργολίδα. Η επίσημη λατρεία της Ήρας στο κέντρο της αργολικής πεδιάδας ήταν το πρώτο βήμα ελέγχου των γειτονικών πόλεων. Το Άργος ελέγχει την Τίρυνθα μέσω του θρησκευτικού κέντρου του Ηραίου. Το ίδιο συμβαίνει με τη Μιδέα, την Ασίνη, τις Ορνεές και τις υπόλοιπες πόλεις της Αργολίδας. Αντίθετα, η Επίδαυρος δεν προσκολλήθηκε στο ιερό της Ήρας, γιατί η πόλη της Επιδαύρου είχε δημιουργήσει το δικό της ιερό του Ασκληπιού, που αποτέλεσε κέντρο συνοχής των κατοίκων της και οχυρό εναντίον του Άργους⁹⁵. Το ίδιο συνέβη και με άλλες πόλεις, που είχαν συγκροτήσει μια θρησκευτική ένωση με κέντρο το ιερό του Ποσειδώνα στην Καλαυρία (Πόρος). Φαίνεται ότι την «πολιτική των ιερών» δεν ακολούθησε μόνο το Άργος, αλλά και οι γειτονικές πόλεις στα πλαίσια άσκησης της εξωτερικής πολιτικής τους.

⁹⁴ Τερματζίδου Καλλιόπη, *Η Λατρεία Της Ήρας στα Πρώιμα Ιστορικά Χρονιά*, Πτυχιακή Εργασία, Βόλος 2006, σελ. 17-26.

⁹⁵ Λαμπρινουδάκης Βασίλης, ο.π. σελ. 69.

Η αμφικτυονία της Καλαυρείας

Ο γεωγράφος Στράβων τον 1ο αιώνα π.Χ. στην περιγραφή του για το ιερό του Ποσειδώνα στην Καλαύρεια αναφέρει⁹⁶ ότι με αυτό ως θρησκευτικό κέντρο επτά σημαντικές πόλεις του Αργοσαρωνικού, η Αθήνα, η Αίγινα, η Επίδαυρος (η σημερινή Παλαιά Επίδαυρος), η Ερμιόνη, η Ναυπλία (το σημερινό Ναύπλιο), οι Βρασιές ή Πρασιές της Θυρεάτιδος (το σημερινό Λεωνίδιο της Κυνουρίας) και ο Μινύειος Ορχομενός⁹⁷, ίδρυσαν αμφικτιονία με προστάτη τον Ποσειδώνα Καλαυρεάτην, θεό των ευνοϊκών ανέμων για τους ναυτιλομένους, η οποία ονομάστηκε Αμφικτιονία της Καλαυρείας. Οι αμφικτυονίες στην αρχαιότητα ήταν ενώσεις με μέλη πολλές γειτονικές κυρίως πόλεις⁹⁸, με κέντρο διάφορους ναούς. Τα κύρια καθήκοντα μιας αμφικτυονίας ήταν η εποπτεία των ιερών χώρων, αλλά συχνά αποκτούσαν και πολιτική δύναμη και χρησίμευε για την επίλυση τυχόν διαφορών των πόλεων που συμμετείχαν και για εμπορικές συναλλαγές. Οι γειτονικοί λαοί έστελναν αντιπροσώπους, που συνεδρίαζαν από κοινού σε προγραμματισμένη ημέρα και ώρα κάθε χρόνο, έκαναν θυσίες, συζητούσαν για την ειρηνική επίλυση των μεταξύ τους προβλημάτων και έπαιρναν αποφάσεις, τις οποίες

⁹⁶ «ἦν δὲ καὶ Ἀμφικτυονία τις περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐπὶ πόλεων αἱ μετεῖχον τῆς θυσίας· ἦσαν δὲ Ἑρμιῶν Ἐπίδαυρος Αἴγινα Ἀθηναίαι Πρασιεῖς Ναυπλιεῖς Ὁρχομενὸς ὁ Μινύειος· ὑπὲρ μὲν οὖν Ναυπλιέων Ἀργεῖοι συνετέλουν, ὑπὲρ Πρασιέων δὲ Λακεδαιμόνιοι...» (Στράβων, Γεωγραφικά, 8.6.14).

⁹⁷ Ο Στράβων αναφέρει ο Μινύειος Ορχομενός, αλλά μάλλον κάνει λάθος, γιατί πρόκειται για τον αρκαδικό Ορχομενό. (Λαμπρινίδου Μιχαήλ, ο.π. σελ. 14)

⁹⁸ Αμφικτίονες = οι περίξ οικούντες, οι περίοικοι (αμφικτιονία <αμφί + κτίων<κτίζω).

επικύρωναν και ακολουθούσαν όλες οι πόλεις-μέλη τους⁹⁹. Η πιο γνωστή ήταν η αμφικτιονία με κέντρο τους Δελφούς.

Η Αμφικτιονία της Καλαυρίας ήταν μία από τις σημαντικότερες της αρχαίας Ελλάδας με κέντρο το νησί του Πόρου, που στην αρχαιότητα ονομαζόταν Καλαυρία, και οι αντιπρόσωποι των επτά πόλεων έκαμαν θυσίες στο μεγάλο θεό της θάλασσας και των ναυτικών και αποφάσιζαν για τα εμπορικά κυρίως συμφέροντα της συμμαχίας. Πότε ιδρύθηκε η Αμφικτιονία της Καλαυρείας δεν είναι βέβαιο. Κάποιοι ιστορικοί θεωρούν ότι έχει τις ρίζες της στη Μυκηναϊκή περίοδο (μετά το 1190 π.Χ.), όταν οι νοτιοανατολικές ακτές της Αργολίδας, που ήταν προπύργιο των Δρυόπων¹⁰⁰, είχαν απομονωθεί από την ενδοχώρα της Μυκηναϊκής επικράτειας, ο ανεφοδιασμός και οι μεταξύ τους επικοινωνίες γίνονταν από τη θάλασσα και γι' αυτό οχυρώθηκαν πολλά παράκτια και νησιωτικά σημεία στα ανατολικά παράλια της Λακωνίας και τον μυχό του Αργολικού Κόλπου, στη νοητή γραμμή από την Αττική μέχρι τη Ναυπλία και τις Βρασιές, ώστε να προφυλαχθούν τα πλοία τους από τις επιδρομές του στόλου των Μυκηναίων και της Κρήτης. Η νησιωτική αυτή πολιτεία φαίνεται ότι είχε προστάτη θεό τον Απόλλωνα με κέντρο λατρείας το λατρευτικό κέντρο του Απόλλωνα, που βρισκόταν στη νησίδα Μόδι, ανατολικά του Πόρου. Αργότερα, κατά τον 7ο αιώνα π.Χ., ο θεσμός αυτών των πόλεων παγιώθηκε, για να αντιμετωπίσει τα επεκτατικά σχέδια του Φεΐδωνα.

Πολλοί αρχαιολόγοι τοποθετούν την ίδρυση της αμφικτιονίας κατά τον 7ο αιώνα π.Χ., περίοδος που το Άργος έφτασε στο α-πόγειο της δύναμής του. Το κοινό αυτών των πόλεων, που πιθανόν

⁹⁹ Με τα σημερινά δεδομένα θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την αμφικτιονία σαν τον Ο.Η.Ε. ή την Ευρωπαϊκή Ένωση της τότε εποχής με μέλη ελληνικές πόλεις-κράτη.

¹⁰⁰ Δρυοπικές πόλεις της περιοχής ήταν η Ασίνη, η Έρμιων (Ερμιόνη), ο Μάσης (Κοιλάδα) και το λιμάνι των Ηιώνων (ΝΑ της Ναυπλίας).

τις ώθησε να δημιουργήσουν μία συμμαχία, ήταν ότι απειλούνταν από τη σταδιακή ισχυροποίηση του Άργους, καθώς βρίσκονταν σε μικρή απόσταση από τον κοινό εχθρό. Κάτω από αυτές τις συνθήκες φαίνεται ότι ο συνασπισμός των Δρυοπικών πόλεων αποτέλεσε τον πρόδρομο της μετέπειτα αμφικτιονίας, που κατά τον 7ο αιώνα π.Χ. λειτούργησε ως αντίβαρου στην επεκτατική πολιτική του Αργείου τύραννου Φείδωνα. Στην περίπτωση αυτή η μεταγενέστερη Αμφικτιονία μετέφερε το θρησκευτικό της κέντρο από το ιερό του Απόλλωνα στο μόδι στο ιερό του Ποσειδώνα στο νησί του Πόρου, που αποτέλεσε σημαντικό άσυλο και έδρα αμφικτιονίας. Κάποιοι μάλιστα θεωρούν ότι η αμφικτιονία δεν είχε σκοπό μόνο την άμυνα κατά του επεκτατισμού του Φείδωνα, αλλά και την επιθετική δράση κατά του Φείδωνα για την απελευθέρωση εδαφών, που ανήκαν σε μέλη της αμφικτιονίας και τα είχαν καταλάβει οι Αργείοι¹⁰¹.

Τελευταία η ίδρυση της Αμφικτιονίας τοποθετείται στην τριακονταετία 680-650 π.Χ. και αποδίδεται στον ίδιο το Φείδωνα, ο οποίος ένωσε τις γειτονικές πόλεις για να αντιμετωπίσει τις επεκτατικές διαθέσεις της Σπάρτης, που με τους Μεσσηνιακούς πολέμους είχε συμπληρώσει την κατοχή της νότιας Πελοποννήσου και απειλούσε και την ανατολική Πελοπόννησο. Πιθανό είναι επίσης ότι η αμφικτιονία προϋπήρχε και το Άργος του Φείδωνα κατάφερε να διεισδύσει σ' αυτή αντικαθιστώντας τη Ναυπλία¹⁰², που υπέκυψε στο Άργος κατά τον 7^ο αιώνα π.χ. Σε κάθε περίπτωση ο Φείδων χρησιμοποίησε την αμφικτιονία της Καλαυρίας, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του Άργους, και μπόρεσε να ασκήσει την επιρροή του στις πόλεις της ανατολικής Πελοποννήσου. Φαίνεται ότι με τον καιρό η ομοσπονδία αυτών των πόλεων εξελίχθηκε σε απλή

¹⁰¹ Παπαχατζής Νικ., *Παυσανίου Ελλάδος περιήγησις, Κορινθιακά και Λακωνικά*, Εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1976, σελ. 262.

¹⁰² Λαμπρινίδου Μιχαήλ, ο.π. σελ. 14.

θηρσκευτική ένωση με αποτέλεσμα να περιπέσει σε πολιτική αφάνεια κατά την Κλασσική περίοδο, αφού δεν έχει σοβαρή συμμετοχή στον Πελοποννησιακό Πόλεμο και μετέπειτα και δεν μνημονεύεται από τους ιστορικούς Ηρόδοτο, Θουκυδίδη και Ξενοφώντα¹⁰³. Η εξέλιξη αυτή της Αμφικτιονίας ήταν, πιθανότατα, αποτέλεσμα της «πολιτικής των ιερών» του Φείδωνα.

Η οικονομία στο Άργος του Φείδωνα

Στην εποχή του Φείδωνα το Άργος πήρε τη μορφή της πόλης- κράτους με έδρα τον ομώνυμο οικισμό, που έδωσε και το όνομά του σ' όλο το κράτος, και τους οικισμούς της Τίρυνθας, Μιδέας, Υσιές, Στην ευρύτερη αγροτική περιοχή με τους ελεύθερους πολίτες τους να αποτελούν τους «πολίτες» του κράτους. Καθώς η πόλη διευρύνθηκε, η παλιά αριστοκρατία του Άργους, που στηριζόταν στα κτήματα, τη γεωργία δηλαδή και την κτηνοτροφία, άρχισε να χάνει τη δύναμή της. Ο κλήρος της μειωνόταν με το συνεχές μοίρασμα στους κληρονόμους κάθε αριστοκρατικής οικογένειας. Επιπλέον η οπλική φάλαγγα του φείδωνα δημιούργησε νέους διεκδικητές της γης, που ζητούσαν αντάλλαγμα για τη συμμετοχή τους στους πολέμους και ο Φείδων είχε κάθε λόγο να τους υποστηρίζει, ακόμα και σε βάρος της παλιάς αριστοκρατίας, γιατί σ' αυτούς στήριζε τη δύναμη της εξουσίας του. Από τον 7^ο αιώνα π.Χ. μάλιστα με το άπλωμα του αποικισμού το εμπόριο και η βιοτεχνία παρουσίασαν μεγάλο άνοδο και ένα άλλο τμήμα πολιτών, οι έμποροι και οι βιοτέχνες, που δεν ανήκαν σε κανένα αριστοκρατικό γένος, απέκτησαν σημαντική οικονομική δύναμη¹⁰⁴.

¹⁰³ Παπαχατζής Νικ., ο.π. σελ. 262.

¹⁰⁴ Ελλάδα, *Ιστορία και Πολιτισμός, Αρχαιότητα, Α' μέρος*, εκδ. Μαλλιάρης – Παιδεία 1981, σελ. 83.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες ο Φείδων ακολούθησε μια πολιτική ελευθερίας και ανάπτυξης. Τα εδάφη του εκτείνονταν από τη Θυρεάτιδα και την Κυνουρία ως τη χερσόνησο του Μαλέα και τα Κύθηρα. Στο εσωτερικό της πόλης ευνόησε την ανάμειξη και εξίσωση των κοινωνικών ομάδων¹⁰⁵, η οποία επέτρεψε τη δημιουργία νέων δυναμικών οικονομικών μονάδων. Τα εργαστήρια που από τον 9ο αιώνα π.Χ. έφτιαχναν κεραμικά σκεύη και αγγεία και τα πουλούσαν στα νησιά, στις αποικίες τους και σε άλλες περιοχές, στην εποχή τους αυξήθηκαν και η βιοτεχνία του Άργους άκμασε. Ο πλούτος του μαρτυρείται και από την ποιότητα της ύστερης γεωμετρικής κεραμικής που παρήγαγαν τα εργαστήριά του. Ιδιαίτερη ακμή γνώρισε το Άργος με τα κέντρα των κεραμικών εργαστηρίων, που ασχολήθηκαν με την καλλιτεχνική κεραμική και συνέχισαν την παράδοση της περιοχής στην τέχνη του πηλού. Ονομαστό ήταν το Αργεῖον Εργαστήριον, που πρόβαλε την αυγή της τέχνης και ανέδειξε κάθε λογής καλλιτέχνες, ζωγράφους, γλύπτες, χάρακτες ξυλουργούς και αγγειοπλάστες¹⁰⁶. Εκεί οι Αργεῖοι, *τέχνας ειδότες ἐκ προτέρων* όπως γράφει ο Πausανίας (6,10,5), κατασκεύαζαν τα πρώτα ξόανα (ξύλινα ομοιώματα) θεών.

Από τον 8ο π.Χ. αιώνα το Άργος μαζί με τη Σπάρτη και την Κόρινθο κατέχουν την πρώτη θέση και στα κέντρα χαλκούργια της Πελοποννήσου. Από τα ευρήματα των ανασκαφών στο ιερό της Ολυμπίας, που με την καθιέρωση των Ολυμπιακών Αγώνων έγινε ένα από τα μεγαλύτερα πανελλήνια ιερά, είναι το κατ' εξοχήν ιερό των χάλκινων αναθημάτων, διαπιστώνουμε την άνθηση της πελοποννησιακής χαλκούργιας κατά τη γεωμετρική και την αρχαϊκή εποχή. Στο Ηραίο του Άργους επίσης βρέθηκαν μεγάλες ποσότητες μεταλλικών αναθημάτων, κυρίως χάλκινα, που χρονολογούνται

¹⁰⁵ Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 224.

¹⁰⁶ Μπίμπης Ιωάννης, ο.π. σελ. 35.

τον 7^ο αιώνα π.Χ. και το μεγαλύτερο μέρος τους είναι προϊόντα ντόπιων εργαστηρίων μεταλλοτεχνίας. Τα σιδερένια αντικείμενα είναι πολύ περιορισμένα σε ποσότητα.

Για να ευνοήσει την ανάπτυξη της οικονομίας και των νέων δυναμικών οικονομικών δραστηριοτήτων, ο Φείδων άρχισε να επεκτείνεται στη θάλασσα, αντί να κρατάει την πόλη κλειστή, όπως έκανε η Σπάρτη με το Λυκούργο την ίδια εποχή. Ο Φείδων αφήνει ελεύθερο το εμπόριο, ενθαρρύνει την εμπορική δραστηριότητα των πολιτών και προσπαθεί να ανοίξει νέους δρόμους στο θαλάσσιο εμπόριο της ανατολικής Πελοποννήσου. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής εντάσσονται οι σχέσεις του με τις θαλασσινές πόλεις της αμφικτιονίας της Καλαυρίας και ιδιαίτερα με την Αίγινα¹⁰⁷.

Στα τέλη του 8ου αιώνα π.Χ. το Άργος ήταν μία από τις ισχυρότερες πόλεις της Πελοποννήσου. Χαρακτηριστικό είναι ένα ποίημα, που σώθηκε στην Παλατινή Ανθολογία και επιβεβαιώνει την υπεροχή και τη φήμη της πόλης την εποχή του Φείδωνα:

*«Από τις χώρες όλες είναι καλύτερο το Άργος το πελασγικό,
από τα άλογα τα θεσσαλικά και από τις γυναίκες οι Λακεδαιμόνιες.
Οι άνδρες οι καλύτεροι είναι εκείνοι που πίνουν από την Αρέθουσα
νερό.*

*Μα κι από κείνους ακόμα καλύτεροι είναι όσοι ζουν ανάμεσα
στην Τίρυνθα και την Αρκαδία με τα πολλά τα πρόβατα,
οι Αργεΐτες με τους λινούς τους θώρακες, κεντριά του πολέμου.*

*Εσείς όμως Μεγαρείς ούτε τρίτοι, ούτε τέταρτοι, ούτε δωδέκατοι
είστε και ούτε σας υπολογίζει, ούτε σας εκτιμά κανείς.»*

¹⁰⁷ Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 224-225.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ποίημα αυτό επαινούνται οι γυναίκες της Σπάρτης και ο στρατός του Άργους, γεγονός υποτιμητικό για τους Σπαρτιάτες, που πάντα υπερηφανεύονταν για τη στρατιωτική τους υπεροχή¹⁰⁸. Το Άργος του Φείδωνα, που βρισκόταν ανάμεσα στην Τίρυνθα και την Αρκαδία, με τη στρατιωτική και οικονομική ακμή του ξεπέρασε σε φήμη όλες τις πόλεις της εποχής του.

Η συμμαχία του φείδωνα με την Αίγινα

Η οικονομική ανάπτυξη του Άργους συνδεόταν αναγκαστικά με την εμπορική του επέκταση, για να μπορεί να προωθεί τα αγροτικά και βιοτεχνικά προϊόντα του στα λιμάνια και στις αγορές της Μεσογείου. Το Άργος όμως ήταν πόλη στεριανή με επίνειο για πρόσβαση στη θάλασσα το λιμάνι της Ναυπλίας, αφού το μεγαλύτερο μέρος της παράλιας του αργολικού κόλπου, από το Ναύπλιο μέχρι το Τημένιο, είναι από τότε μέχρι σήμερα αβαθές και δεν επιτρέπει τη δημιουργία λιμανιού για την προσέγγιση πλοίων, που μπορούν να πλεύσουν στην ανοικτή θάλασσα. Ο καλύτερος τρόπος για να αποκτήσει πρόσβαση στους δρόμους της θάλασσας ήταν να συνδεθεί με μια ναυτική πόλη της περιοχής. Και η πόλη με τη μεγάλη ναυτική δύναμη της εποχής ήταν η Αίγινα.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο η Αίγινα ήταν από το 10ο αιώνα π.Χ. αποικία της Επιδαύρου, στην οποία ήταν αρχικά υποτελής. Νησί με ψηλά βουνά και περιορισμένη καλλιεργήσιμη γη η Αίγινα, έστρεψε τους κατοίκους της στη θάλασσα προκειμένου να κερδίσουν τη ζωή τους¹⁰⁹. Η θέση της στο μυχό του Πειραϊκού κόλπου,

¹⁰⁸ AndrewesA., ο.π. σελ. 53-54

¹⁰⁹ «Ἐφορος δ' ἐν Αἰγίνῃ ἄργυρον πρῶτον κοπήναι φησιν ὑπὸ Φείδωνος· ἐμπόριον γὰρ γενέσθαι, διὰ τὴν λυπρότητα τῆς χώρας τῶν ἀνθρώπων

ανάμεσα σε Αττική και Πελοπόννησο, σύντομα την ανέδειξε σε εμπορικό κέντρο από παλιά και συμμετείχε στη Συμμαχία της Καλαυρίας. Τα αιγινήτικα πλοία ταξίδευαν σε όλο το πλάτος και μήκος της Μεσογείου μεταφέροντας εμπορεύματα και αγαθά. Κατά την αρχαϊκή εποχή (734 - 459 π.Χ.) η Αίγινα γνώρισε μεγάλη ακμή, εξελίχθηκε σε σημαντική ναυτική και εμπορική δύναμη της εποχής και ανέπτυξε εξαγωγικό εμπόριο πήλινων αγγείων και αρωμάτων εγχώριας παραγωγής. Σιγά — σιγά το εμπόριό της αυξήθηκε και τα Αιγινήτικα καράβια έφταναν σε όλα τα λιμάνια της Μεσογείου, είχαν σημαντικά συμφέροντα στον Ελλήσποντο και ήταν μέτοχοι στον εμπορικό σταθμό της αιγυπτιακής πόλης Ναύκρατις της Αιγύπτου. Με τόλμη και πρωτοβουλία οι Αιγινήτες κυριαρχούσαν στους δρόμους της θάλασσας ως τον 5ο αιώνα π.Χ. Τα ταξίδια αυτά έφεραν πλούτο και δύναμη στο νησί και αναφέρεται ότι κανένας Έλληνας έμπορος δεν αποκόμιζε τόσο πολύ κέρδος από ένα και μόνο φορτίο, όσο ο Αιγινήτης Σώσταρος τον 7ο π.Χ. αιώνα¹¹⁰. Με το εμπόριο και την πειρατεία η Αίγινα απέκτησε οικονομική αυτοδυναμία, αλλά και πολιτική ανεξαρτησία από την Επίδαυρο, που δεν την ακολούθησε στους δρόμους της θάλασσας.

Η ανάπτυξη του νησιού οφειλόταν κυρίως στη Θέση κλειδί που κατείχε μπροστά στο λιμάνι του Πειραιά. Ο μόνος τρόπος με τον οποίο επικοινωνούσε η Αθήνα με τα περισσότερα σημεία του γνωστού τότε κόσμου ήταν οι θαλάσσιες συγκοινωνίες. Οι δρόμοι αυτοί περνούσαν υποχρεωτικά από την Αίγινα και η ναυτική πρωτοκαθεδρία της Αίγινας αποτελούσε εμπόδιο στις επιδιώξεις της Αθήνας, η οποία έφερε βαρέως την ύπαρξη ενός τέτοιου ακαταμάχητου ναυτικού σταθμού των Πελοποννησίων στα πόδια τους, με

θαλαττουργούντων έμπορικῶς, ἅφ' οὗ τὸν ῥῶπον Αἰγιναιάν ἐμπολὴν λέγεσθαι». (Στράβων, γεωγραφικά, Η, 6, 16)

¹¹⁰ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τόμος Β, σελ. 230.

αποτέλεσμα να παρατηρείται ένταση στις σχέσεις μεταξύ τους. Έτσι η Αίγινα ήρθε νωρίς σε ρήξη με την Αθήνα και, όταν το νησί απειλήθηκε σοβαρά από τους Αθηναίους, ζήτησε τη βοήθεια των Αργείων, για να τους αντιμετωπίσει. Οι σχέσεις και η σύνδεση των Αιγινιτών με τους Αργείους είχαν ισχυρές βάσεις. Ναυτικοί οι πρώτοι, στεριανοί οι δεύτεροι, αλληλοσυμπληρώνονταν από οικονομική και στρατιωτική άποψη και δεν είχαν αφορμές προστριβών. Κατά το Β΄ Μεσσηνιακό πόλεμο μάλιστα οι Αιγινήτες συμμάχησαν με τους Αργείους και πολέμησαν εναντίον των Σαμίων, που ήταν με το μέρος των Σπαρτιατών.

Ο Φείδων, που αναζητούσε τη συμμαχία με μια ναυτική δύναμη, ανταποκρίθηκε πρόθυμα στο αίτημα της Αίγινας και οι Αιγινήτες με τη βοήθεια των Αργείων νίκησαν τους Αθηναίους. Στη μάχη που έγινε μάλιστα ο αργεΐτικος στρατός συνέτριψε τους Αθηναίους, από τους οποίους σώθηκε μόνο ένας στρατιώτης. Όταν ο διασωθείς επέστρεψε στην Αθήνα και ανήγγειλε το αποτέλεσμα της μάχης, πέθανε και αυτός με φρικτό τρόπο. Τον περικύκλωσαν οι γυναίκες των σκοτωμένων συμπολεμιστών του, που απόρησαν πώς σώθηκε μόνο αυτός, και άρχισαν να τον τρυπά καθεμιά με τις περόνες των ιματίων της και να τον ρωτάει «πού είναι ο δικός μου άντρας;» μέχρι που και ο στρατιώτης αυτός έπεσε νεκρός από τα τρυπήματα των γυναικών¹¹¹.

¹¹¹ «...λέγεται μὲν νυν ὑπ' Ἀργείων τε καὶ Αἰγινήτων τάδε, ὁμολογέεται δὲ καὶ ὑπ' Ἀθηναίων ἓνα μόνον τὸν ἀποσωθέντα αὐτῶν ἐς τὴν Ἀττικὴν γενέσθαι· [5.87.2] πλὴν Ἀργεῖοι μὲν λέγουσι αὐτῶν τὸ Ἀττικὸν στρατόπεδον διαφθειράντων τὸν ἓνα τοῦτον περιγενέσθαι, Ἀθηναῖοι δὲ τοῦ δαιμονίου· περιγενέσθαι μέντοι οὐδὲ τοῦτον τὸν ἓνα, ἀλλ' ἀπολέσθαι τρόπῳ τοιῷδε· κομισθεῖς ἄρα ἐς τὰς Ἀθήνας ἀπήγγελλε τὸ πάθος· πυθομένας δὲ τὰς γυναῖκας τῶν ἐπ' Αἰγίναν στρατευσαμένων ἀνδρῶν, δεινόν τι ποιησαμένας κείνον μόνον ἐξ ἀπάντων σωθῆναι, περίξ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον λαβούσας καὶ κεντεῦσας τῇσι περόνῃσι τῶν ἱματίων εἰρωτᾶν ἐκάστην

Αξιοσημείωτη είναι η πολιτική του Φείδωνα απέναντι στο νησί. Αφού δεν χρειάστηκε να ασκήσει βία για να κατακτήσει τους Αιγινήτες, αποφάσισε να μην προσαρτήσει την Αίγινα στο Άργος, αλλά να την αφήσει ανεξάρτητο κράτος, που στην ουσία ενώθηκε με το Άργος και ο Φείδων έγινε μονάρχης του. Εκμεταλλεύεται την εμπορική σημασία του νησιού και αρχίζει μια κοινή οικονομική και εμπορική πορεία, που ολοκληρώθηκε με την έκδοση νομισμάτων στην Αίγινα, τα πρώτα νομίσματα επί ευρωπαϊκού εδάφους. Κατά τη διάρκεια της συμμαχίας της με το Άργος του Φείδωνα η Αίγινα γνώρισε τη μεγαλύτερη οικονομική και καλλιτεχνική ακμή που συνεχίστηκε ως το 459 π.χ. την εποχή αυτή η Αίγινα, εκτός από τα τοπικά εργαστήρια κεραμικής, απέκτησε και χυτήρια ορειχάλκου και γέννησε μερικούς από τους σπουδαιότερους πλάστες της αρχαϊκής εποχής¹¹². Ο ναός της Αφαιάς, που δέσποζε πάνω από το μεγάλο λιμάνι του νησιού, ήταν διακοσμημένος με γλυπτά υψηλής καλλιτεχνικής ποιότητας.

Η καθιέρωση του νομίσματος

Η συμμαχία του Άργους με την Αίγινα δημιούργησε νέα δεδομένα για τη βιοτεχνία και το εμπόριο και νέες προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης. Τα εργαστήρια των δύο πόλεων συναγωνίζονταν στην κατασκευή κεραμικών σκευών και μεταλλικών εργαλείων, που τα πουλούσαν στα νησιά και σε άλλες περιοχές. Για να στερεώσουν την οικονομική τους δύναμη και την επιρροή τους στις ξένες αγορές, οι δύο πόλεις έπρεπε να καθιερώσουν μέτρα και σταθμά που θα ευκόλυναν τις αγοραπωλησίες και νέο νόμισμα που θα συντε-

αυτέων ὅκου εἶη ὁ ἐωυτῆς ἀνὴρ. [5.87.3] καὶ τοῦτον μὲν οὕτω διαφθαρῆναι». (Ηροδότου Ιστορίαι, 5, 87).

¹¹² *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τόμος Β, σελ. 230.

λούσε στην εξυπηρέτηση των ανταλλαγών και στην ευκολότερη κυκλοφορία του πλούτου¹¹³. Την ανάγκη αυτή κατανόησε ο μεγαλοφυής Φεΐδων και έγινε ο πρώτος Έλληνας που έκοψε αργυρά και χάλκινα νομίσματα και ίδρυσε το πρώτο νομισματοκοπείο της Ευρωπαϊκής Ηπείρου στην Αίγινα, που υπαγόταν στην εξουσία του Αργούς¹¹⁴.

Οι άνθρωποι στην αρχαιότητα είχαν καθιερώσει για τις συναλλαγές τους το ανταλλακτικό σύστημα, την ανταλλαγή ειδών. Ο παραγωγός ενός προϊόντος αντάλλασσε τα επιπλέον προϊόντα του με προϊόντα άλλου παραγωγού. Αυτή η μέθοδος συναλλαγών ονομάζεται αντιπραγματισμός. Μπορούσε δηλαδή κάποιος να πάρει ψάρια και σε αντάλλαγμα να δώσει λαχανικά. Το σύστημα αυτό είχε πολλά μειονεκτήματα, γιατί έπρεπε οι συναλλασσόμενοι να έχουν κάποιο προϊόν που να ήταν χρήσιμο για τον άλλο και η αξία του να ήταν αντίστοιχη με αυτό που τους προσφερόταν. Η καταμέτρηση της περιουσίας ενός ανθρώπου γινόταν με βάση τον αριθμό των βοσκημάτων του, δηλαδή με βάση τον αριθμό των κεφαλιών που διέθετε¹¹⁵. Με την εξάπλωση του εμπορίου και με την πρόοδο του πολιτισμού ο τρόπος αυτός συναλλαγών αποδείχθηκε ανεπαρκής. Η μετακίνηση των βοσκημάτων σε μακρινές αποστάσεις και οι διάφορες ασθένειες συχνά τα αποδεκάτιζαν. Έπρεπε να αναζητηθεί ένα νέο μέσο ανταλλαγής, αναλλοίωτο στο χρόνο, εύχρηστο και με σταθερή αξία.

¹¹³ Κορδάτος Γιάννης, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, τόμος II, εκδόσεις 20ος αιώνας, σελ. 240.

¹¹⁴ «Καί μέτρα εξέυρε τά Φειδώνια καλούμενα καί σταθμά καί νόμισμα κεχαραγμένον τότε άλλο και τό αργυρούν» [Στράβων, Γεωγραφικά, Η, 3,33.]

¹¹⁵ Οι πολύ γνωστοί όροι capital: περιουσία, κεφάλαιο και καπιταλισμός προέρχονται από τη λατινική λέξη capita = κεφάλι.

Το μέσο αυτό δεν ήταν άλλο από τα μέταλλα, τα οποία είχαν σημαντικά πλεονεκτήματα. Μεταφέρονταν εύκολα, υπήρχε η δυνατότητα να διαιρεθούν σε κομμάτια μικρότερης αξίας και κυρίως δεν φθείρονταν με την πάροδο του χρόνου. Τα μέταλλα που χρησιμοποιήθηκαν για τις συναλλαγές ήταν ακατέργαστα κομμάτια χαλκού ή σιδήρου με κάποιο αποτύπωμα σε ορισμένες περιπτώσεις. Τα μέταλλα αυτά ζυγίζονταν κάθε φορά, για να επιβεβαιωθεί το βάρος τους και να καθαριστεί η ανταλλακτική τους αξία. Αργότερα άρχισαν να σφραγίζονται και η σφραγίδα αυτή ήταν η εγγύηση του εμπόρου ότι το μέταλλο έφερε το σωστό βάρος,¹¹⁶ αντί να ζυγίζεται ο άργυρος στις αντικαταβολές. Έτσι καθιερώθηκε η λέξη νόμισμα, που έχει την ίδια ετυμολογική ρίζα με τη λέξη νόμος και σημαίνει ότι τα νομίσματα αναγνωρίζονταν ως προϊόν κοινωνικών συμβάσεων με δεδομένες αξίες στις συναλλαγές. Τα πρώτα νομίσματα κατασκευάστηκαν αρχικά από χαλκό και κατόπιν από σίδηρο, επειδή ο χαλκός και ο σίδηρος ήταν ισχυρά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν και για την κατασκευή όπλων. Τα μέταλλα ως μέσο συναλλαγής υπήρχαν στην αρχαία Ελλάδα από τον 16ο αι. π.Χ. και η χρήση τους είχε πανελλήνια αποδοχή, επειδή μ' αυτά γίνονται πιο εύκολα οι συναλλαγές.

Στην Ελλάδα από τα αρχαϊκά χρόνια, πριν από το 800 π.Χ., τα μέταλλα που χρησιμοποιήθηκαν ως νομίσματα ήταν βέργες (ρα-

¹¹⁶ Ο Αριστοτέλης στα «πολιτικά» του αναφέρει: «πολύ πριν γίνει χρήση του νομίσματος ως μέσου ανταλλαγής οι αρχέγονες κοινότητες αντάλλασσαν μεταξύ τους τα απολύτως χρήσιμα στη ζωή, χωρίς κανένα ενδιάμεσο και αργότερα μεταπήδησαν στο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών. Κατόπιν οι άνθρωποι συμφώνησαν για τις συναλλαγές τους να δίδουν και να λαμβάνουν αμοιβαία ένα πράγμα, κοινής όμως ανάγκης στη ζωή, όπως τον σίδηρο και τον άργυρο. Στην αρχή αυτά ορίζονταν σύμφωνα με το μέγεθος και το βάρος, αργότερα όμως οι άνθρωποι δημιούργησαν έναν τύπο, που καθόριζε την αξία τους, για να μην χρειάζεται να τα ζυγίζουν». (Αριστοτέλους, Πολιτικά, βιβλίο Ι, 1256, 34- 40).

βδιά) από σίδηρο, που λόγω του σχήματός τους ονομάζονταν οβολοί (<οβελός <ο [επιτατικό όπως το α] + βέλος = σούβλα > οβελίας > οβελίσκος). Είχαν πάχος τέτοιο, ώστε κάθε χέρι να μπορεί να κρατήσει με την παλάμη του 6 οβολούς. Από τη λέξη <δράττω> (αδράχνω, πιάνω, κρατώ) προήλθε και η λέξη δραχμή και από την λέξη οβελός, προήλθε και η λέξη οβολός, η υποδιαίρεση δηλαδή της δραχμής¹¹⁷. Στη Μικρά Ασία, αντίθετα, από τον 6ο αι. π.Χ. έκαναν την εμφάνισή τους νομίσματα από ήλεκτρο. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο και τον Ξενοφάνη τον Κολοφώνιο νομίσματα από χρυσό και άργυρο πρωτοεμφανίστηκαν στη Λυδία. Τα αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαιώνουν ότι τα πρώτα νομίσματα κόπηκαν στην περιοχή της Μικράς Ασίας, είτε από τους Λυδούς είτε από τις ελληνικές πόλεις-κράτη της περιοχής. Οι Αιγινήτες, έμποροι, που ταξίδευαν σ' όλα τα λιμάνια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου, γνώρισαν στην Μ. Ασία από τους Λυδούς το νέο μέσον της εμπορικής συναλλαγής, το νόμισμα, και άρχισαν να κόβουν τα πρώτα τα δικά τους νομίσματα στην Αίγινα, στο ναό της Αφροδίτης, θεάς του εμπορίου.

Ο Φείδων, πιθανότατα, βρήκε στην Αίγινα σε λειτουργία το νομισματοκοπείο και το αξιοποίησε. Άλλαξε όμως το μέταλλο των νομισμάτων από σίδηρο σε ένα μάλλον άχρηστο και διακοσμητικό μέταλλο, το ασήμι, και έπλασε ασημένια νομίσματα με μορφή κέρματος (<κείρω = κόβω, κουρεύω) στο ναό της θεάς της φρόνησης και του πολέμου Αθηνάς Αφαιάς. Όσο για τους σιδερένιους οβελούς, που ήταν στην πραγματικότητα ράβδοι σιδήρου και χρησίμευαν μέχρι τότε σαν νόμισμα, ο Φείδων τους αφιέρωσε στη Ήρα. Ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι " τον καιρό του έβλεπε κανείς στον ναό της Ήρας του Άργους μετάλλινους οβελίσκους, που ο βασιλεύς Φείδων αφιέρωσε άλλοτε. Δεν ήταν παρά δείγματα που

¹¹⁷ Τότσικας Αλέξης, *Η δραχμή μας*, εκδ. Ιστόγραμμα 2002, σελ. 6.

χρησίμευαν για την ανταλλαγή, πριν αντικατασταθούν από τα αργυρά νομίσματα, τις χελώνες. Ο Φείδων τα κρέμασε στο τοίχωμα, σαν ιερά λείψανα, προς μαρτυρίαν σεβασμού και εθίμων". Οι οβελοί αυτοί σήμερα βρίσκονται στο νομισματικό μουσείο των Αθηνών¹¹⁸.

Το πρώτο ασημένιο νόμισμα που έκοψε ο Φείδων στην Αίγινα¹¹⁹ ήταν ένας αργυρός στατήρας βάρους μόλις 12,6 γραμμαρίων, που ονομάστηκε «χελώνη», επειδή έφερε στον εμπροσθότυπο παράσταση χελώνας, πιθανόν λόγο της μεγάλης θαλάσσιας εμπορικής δραστηριότητας που είχε η περιοχή, με βούλες στο καύκαλό της που σχηματίζουν ένα Τ. Η Χελώνα ήταν το σύμβολο της Αρτέμιδας Αφαίας, η οποία προστάτευε τα ταξίδια και το θαλασσινό εμπόριο, και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα ως σύμβολο της κεφαλαιοκρατίας. Στον οπισθότυπο το νόμισμα αυτό έφερε ένα εγχάρakτο γεωμετρικό έγκοιλο, ένα τετράγωνο χωρισμένο σε πέντε διάχωρα με πλατιές γραμμές, κάτι σαν σφραγίδα γνησιότητας, που θα μπορούσε να φανταστεί κανείς ότι παριστάνει αφαιρετικά άνθρωπο που βαδίζει. Αυτό το γεωμετρικό σχήμα στον οπισθότυπο των πρώτων ελληνικών νομισμάτων έγινε το έμβλημα της Alpha

¹¹⁸ Οι οβελοί αυτοί βρέθηκαν κατά τη διάρκεια των αμερικανικών ανασκαφών στο ιερό του αρχαίου Ηραίου του Άργους το 1894. Παρόμοιοι οβελοί έχουν βρεθεί και σε δυο αρχαίους τάφους μέσα στην πόλη του Άργους και φυλάσσονται στο αρχαιολογικό μουσείο της πόλης.

¹¹⁹ Το παιχνίδι της Ιστορίας είναι ότι η κοπή του πρώτου νομίσματος του νεοσύστατου ελληνικού κράτους πραγματοποιήθηκε και πάλι στην Αίγινα, όταν ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας εισήγαγε το πρώτο νομισματικό σύστημα και προχώρησε στη σύσταση εθνικού νομισματοκοπείου, το οποίο έθεσε τον Οκτώβριο 1829 σε κυκλοφορία τον «φοίνικα» με υποδιαίρεση 100 λεπτών. Όταν ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε στο Ναύπλιο στις 26 / 9 / 1831, το νομισματοκοπείο έκλεισε, αλλά ο φοίνικας παρέμεινε σε χρήση μέχρι το Φεβρουάριο 1833, οπότε αντικαταστάθηκε επί Όθωνος με τη δραχμή.

Bank. Σύμφωνα με το *Πάριο Χρονικό*¹²⁰ (μαρμάρινη στήλη με επιγραφή που βρέθηκε στην Πάρο) η κοπή του νομίσματος έγινε από τον Φεΐδωνα στο ναό της Αθηνάς Αφαιάς το έτος ΓΗΔΔΔΙ, δηλαδή το 631 π.Χ. , όταν στην Αθήνα βασίλευε ο Φερέκλειος.

Ο αιγινήτικος στατήρας με την παράσταση της θαλάσσιας χελώνας, ο γνωστός ως «χελώνα», κόπηκε σε μεγάλες ποσότητες τον 6^ο αιώνα π.Χ. και κυκλοφόρησε ευρύτατα στον ελλαδικό χώρο, τη Θεσσαλία, τη Βοιωτία, την Πελοπόννησο, τις Κυκλάδες και την Κρήτη, αλλά και την ανατολή, όπως προκύπτει από την μελέτη των «θησαυρών». Μετά την πρώτη χρήση τους τα νομίσματα με μορφή κέρματος διαδόθηκαν στην Ελλάδα και, εκτός από τις «χελώνες» του Άργους από την Αίγινα, άρχισαν να χρησιμοποιούνται τα «ιππάρια» (= πώλοι, πουλάρια) από την Κόρινθο και οι «γλαύκες» (=κουκουβάγιες) της Αθήνας. Μετά τους περσικούς πολέμους η παραγωγή του νομισματοκοπείου της Αίγινας μειώνεται, καθώς τη θέση του αιγινήτικου νομίσματος καταλαμβάνει στην κυκλοφορία αυτό της Αθήνας. Στα χρόνια που ακολούθησαν η Αίγινα χάνει την κυριαρχία της θάλασσας, το 457 π.Χ. καταλαμβάνεται από την Αθήνα και το 431 π.Χ. οι Αθηναίοι διώχνουν τους Αιγινήτες από το νησί τους, αλλά στο τέλος του πελοποννησιακού πολέμου οι Αιγινήτες επέστρεψαν στην πατρίδα τους και εξακολούθησαν να κόβουν νομίσματα αλλάζοντας τον τύπο της θαλάσσιας χελώνας με την παράσταση της χερσαίας χελώνας. Οι «χελώνες» της Αίγινας μαζί με τις «γλαύκες» της Αθήνας και τους «πώλους» της Κορίνθου είναι τα τρία «διεθνή» νομίσματα της αρχαιότητας.

¹²⁰ ΑΦ' ΟΥ Φ[ΕΙ]ΔΩΝ Ο ΑΡΓΕΙΟΣ ΕΔΗΜΕΥΣ[Ε ΤΑ] ΜΕΤ[ΡΑ ΚΑΙ ΣΤ]ΑΘΜΑ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΕΝ ΑΙΓΙΝΗ ΕΠΟΙΗΣΕΝ, ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ ΩΝ ΑΦ' ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ, ΕΤΗ ΓΗΔΔΔΙ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ [ΦΕΡΕΚΛ]ΕΙΟΥΣ..... (Πάριο Χρονικό).

Η καθιέρωση του νομίσματος ως μέσου αποτίμησης αγαθών και υπηρεσιών και η γενίκευσή του στον ελληνικό κόσμο από τον 6ο αιώνα π.Χ. διευκόλυνε τις συναλλαγές, συνέβαλε στην ομαλοποίηση των δοσοληψιών μεταξύ των πολιτών και του κράτους ή των πολιτών μεταξύ τους και υποβοήθησε το σχηματισμό χρηματικών αποθεμάτων σε κράτη και άτομα¹²¹. Έτσι ο Φείδων συνέδεσε το όνομά του με μια από τις σπουδαιότερες ανακαλύψεις, αφού το χρήμα θεωρείται η τρίτη κατά σειρά μεγάλη ανακάλυψη του ανθρώπου μετά τη φωτιά και τον τροχό και διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων. Οι κοινωνίες μπορεί και να παρέμειναν στο στάδιο της υπανάπτυξης χωρίς την ανακάλυψη του χρήματος. Η εφεύρεση του νομίσματος άλλαξε την κοινωνία, καθώς τα νομίσματα αποτέλεσαν κινητό πλούτο όχι μόνο στα χέρια των αριστοκρατών, αλλά και των εμπόρων, των βιοτεχνών και των αγροτών και άλλαξαν τον τρόπο προσδιορισμού των αξιών και της ισχύος. Και η Αίγινα έγινε η πόλη, όπου ιδρύθηκε το πρώτο δημόσιο νομισματοκοπείο της Ευρώπης¹²² και έκοψε το πρώτο ελληνικό ασημένιο νόμισμα, που κυριάρχησε ως ανταλλακτικό μέσο στο εμπόριο της εποχής εκείνης. Ήταν ουσιαστικά το πρώτο ευρωπαϊκό κοινό νόμισμα, το πρώτο ΕΥΡΩ με τα σημερινά δεδομένα.

Η καθιέρωση μέτρων και σταθμών

Ο Φείδων δεν ήταν ο πρώτος που εισήγαγε τη χρήση χάλκινων και αργυρών νομισμάτων, αλλά και μια νέα κλίμακα μέτρων και σταθμών, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ευρέως στην Πελοπόννησο και αργότερα από πολλές άλλες ελληνικές πόλεις και ήταν γνωστά

¹²¹ Κρεμμυδάς Βασίλης, *Ο Αρχαίος Κόσμος*, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1982, σελ. 118-119.

¹²² Κοφινιώτη Ιωάννη, ο.π. σελ. 229.

ως «Φειδώνια μέτρα».¹²³ Στο έργο Αθηναίων Πολιτεία του Αριστοτέλη αναφέρεται ότι τα μέτρα που χρησιμοποιούσαν πριν τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα στην Αθήνα ονομάζονταν Φειδώνια¹²⁴. Τα μέτρα και σταθμά της κλίμακας που εισήγαγε ο Φείδων αργότερα έγιναν γνωστά ως η «Αιγινίτικη κλίμακα», όταν εμφανίστηκε και η αντίστοιχη Ευβοϊκή κλίμακα, ώστε να γίνεται διάκριση μεταξύ τους¹²⁵.

Ο αργυρός αιγινίτικος στατήρας βάρους 12,6 γραμμαρίων, που ονομάστηκε «χελώνη», εκτός από νόμισμα ήταν και μονάδα βάρους ή μάζας¹²⁶. Η λέξη στατήρας (αρχαία ελληνικά, στατήρ) είναι ομόρριζη των λέξεων σταθμίζω και σταθμά και αποτελεί μετάφραση της φοινικικής λέξης σέκελ (schequel), που σήμαινε σταθμισμένο ή ζυγισμένο βάρος και ήταν νόμισμα των λαών της Μέσης Ανατολής. Οι Έλληνες ήρθαν σε επαφή με αυτό, όταν άρχισαν να συναλλάσσονται με τους Φοίνικες εμπόρους, και κάθε περιοχή της Ελλάδας έκοψε στατήρες διαφορετικού βάρους, ανάλογα με τις εμπορικές επαφές της. Πρώτοι έκοψαν τέτοια νομίσματα στο ελλαδικό έδαφος οι Ευβοείς και οι Αιγινήτες. Οι Αιγινιτι-

¹²³ «Φειδωνα δὲ τὸν Ἀργεῖον, δέκατον μὲν ὄντα ἀπὸ Τημένου, δυνάμει δ' ὑπερβεβλημένον τοὺς κατ' αὐτόν, ἀφ' ἧς τὴν τε λήξιν ὅλην ἀνέλαβε τὴν Τημένου διεσπασμένην εἰς πλείω μέρη, καὶ μέτρα ἐξεῦρε τὰ Φειδώνια καλούμενα καὶ σταθμοὺς καὶ νόμισμα κεχαραγμένον τό τε ἄλλο καὶ τὸ ἀργυροῦν...». (Στράβων, Γεωγραφικά, Η.3.33)

¹²⁴ «...πρὸ δὲ τῆς νομοθεσίας ποιήσας τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν τε τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τὴν τοῦ νομίσματος αὔξησιν. ἔπ' ἐκείνου γὰρ ἐγένετο καὶ τὰ μέτρα μείζω τῶν Φειδωνείων ...». [Αριστοτέλους, Αθηναίων Πολιτεία, 10.1.1)

¹²⁵ Οι ονομασίες αυτές δεν αντιστοιχούν στις περιοχές όπου πρωτοεμφανίστηκαν οι κλίμακες αλλά στις περιοχές όπου η χρήση τους ήταν περισσότερο ευρεία (Αίγινα για την Αιγινίτικη κλίμακα και Χαλκίδα και Ερέτρια για την Ευβοϊκή).

¹²⁶ Στην Ελλάδα το μέτρο αυτό παρέμεινε μέχρι τον περασμένο αιώνα, όταν ένας στατήρας ή καντάρι αναλογούσε σε 44 οκάδες.

κοί στατήρες ζύγιζαν 12,57 γραμμάρια και, όταν έκοψαν και άλλες πόλεις στατήρες παρομοίου βάρους, τους έλεγαν "αιγινητικούς στατήρες". Όσοι όμως επηρεάστηκαν από το νόμισμα των Ευβοέων ονόμασαν τον στατήρα "ευβοϊκό στατήρα" και αργότερα "αττικό στατήρα" (όταν έκοψε στατήρες και η Αθήνα) και "κορινθιακό στατήρα" (όταν έκοψε στατήρες και η Κόρινθος). Οι στατήρες που μιμήθηκαν τους ευβοϊκούς ήταν πιο ελαφρείς από τους αιγινητικούς, ενώ οι αττικοί και οι κορινθιακοί στατήρες είχαν βάρος γύρω στα 8 γραμμάρια.

Ο Αιγινήτικος στατήρας, που εικόνιζε τη θαλάσσια χελώνη, αντιστοιχούσε σε 1 δραχμή, η οποία υποδιαιρέθηκε σε έξι μέρη, τους οβολούς. Στο νομισματικό σύστημα του Φείδωνα διατηρήθηκαν τα ονόματα του οβολου και της δραχμής, αλλά ορίστηκαν και δύο επιπλέον σταθμοί νομισμάτων, το τάλαντον και η μνά. Η μνα (αρχ. ελλ. μνᾶ) στην αρχαιότητα ήταν μονάδα μέτρησης της μάζας (υποδιαίρεση του ταλάντου). Κέρματα από πολύτιμα μέταλλα που ζύγιζαν μία μνα, χρησιμοποιούνταν ως νομίσματα, που αντιστοιχούσαν σε 100 δραχμές. Το τάλαντο αρχικά ήταν μονάδα μέτρησης της μάζας, που τη χρησιμοποιούσαν στην αρχαιότητα πολλοί λαοί της Μεσοποταμίας και της Μεσογείου. Οι υποδιαιρέσεις του, όταν αναφέρονταν σε πολύτιμα μέταλλα, λειτουργούσαν και ως νομίσματα. Το τάλαντον είχε 60 μνας, η μνα 100 δραχμές και η δραχμή 6 οβολούς¹²⁷. Το τάλαντο ήταν συνήθως χάλκινο, ζύγιζε περίπου 25 κιλά και το σχήμα του θύμιζε δέρμα ζώου. Το σχήμα αυτό δεν ήταν τυχαίο, αν σκεφτούμε, ότι σε ακόμα παλαιότερες εποχές μονάδα ανταλλαγής και αποτίμησης των εμπορευμάτων ήταν η αξία ενός ζώου.

¹²⁷ 1 δραχμή = 6 οβολοί, 2 δραχμές = 1 στατήρας, 100 δραχμές = 1 μνα, 6000 δραχμές = 1 τάλαντο.

Εκτός από τα μέτρα και τα σταθμά, ο Φείδων όρισε και τα μέτρα των υγρών. Ο Αριστοτέλης στο έργο του «Αργείων Πολιτεία» που δεν έχει σωθεί, αναφέρει ότι υπήρχε ένα αγγείο, με το οποίο μετρούσαν το λάδι και το ονόμαζαν «φείδων».¹²⁸ Καθιέρωσε ακόμη τον πόδα (αρχ. Ελλ. «πους – ποδός») ως μονάδα μέτρησης του μήκους¹²⁹ και όρισε σταθμά για τους ξηρούς καρπούς και τα υγρά, όπως το μέδιμνο με τις υποδιαιρέσεις και τα πολλαπλάσια τους. Γενικότερα, όπως μας πληροφορεί το «Πάριο Χρονικό», ο Φείδων όρισε τα μέτρα και τα σταθμά που επικράτησαν σε όλη την Ελλάδα από τον 7ο π.Χ. αιώνα.

Οι καινοτομίες αυτές του Φείδωνα είχαν μεγάλη οικονομική και πολιτική σημασία. Ο Φείδων δε δημιούργησε απλά ένα νόμισμα, αλλά ουσιαστικά καθιέρωσε ένα νομισματικό σύστημα μέτρων και σταθμών με τις υποδιαιρέσεις του, που έπαιξε σημαντικό ιστορικό ρόλο στην ανάπτυξη του εμπορίου σε όλον τον τότε γνωστό κόσμο από την Ιλλυρία ως την Αίγυπτο και από την Ισπανία ως την Μαύρη Θάλασσα (Κριμαία), όπου γινόταν εύκολα αποδεκτό για τις εμπορικές συναλλαγές. Με τον τρόπο αυτό διευκόλυνε τις εμπορικές συναλλαγές των ελληνικών πόλεων με τα λιμάνια της νοτιοανατολικής Μεσογείου και ανέδειξε το Άργος σε δεσπόζουσα οικονομική και πολιτική δύναμη της εποχής εκείνης¹³⁰ σε αντίθεση με τη Σπάρτη, που απαγόρευε αυστηρά τη χρήση πολύτιμων μετάλλων με τη μορφή νομισμάτων και παρέμεινε μια κλειστή οικονομία και κοινωνία.

¹²⁸ «... εἶη δ' ἂν καὶ φείδων τι ἄγγεϊον ἔλαιηρόν ἀπὸ τῶν Φειδωνίων μέτρων ὠνομασμένων, ὑπὲρ ὧν ἐν Ἀργείων πολιτεία Ἀριστοτέλης λέγει». (Αριστοτ. Fragmentavaria 8.44.480)

¹²⁹ Ι. Κοφινιώτη, *Ιστορία του Άργους*, σελ. 227.

¹³⁰ Κοφινιώτη Ιωάννη, ο.π. σελ. 229.

Η προσπάθεια επέκτασης του Φείδωνα στην Κόρινθο

Ο Φείδων προσπάθησε να επεκτείνει την κυριαρχία του σε όλη τη βορειοανατολική Πελοπόννησο, επικαλούμενος το μύθο ότι ο πρόγονός του Τήμενος κατέλαβε τα βασίλεια του Αγαμέμνονα και του Διομήδη και η Αιγιάλεια κατά τους μυθικούς χρόνους υπαγόταν στον Βασιλιά του Άργους Άδραστο και στη συνέχεια στον Αγαμέμνονα των Μυκηνών. Οι ισχυρές πόλεις στην περιοχή της Αιγιάλειας ήταν η Σικυών και η Κόρινθος.

Η αρχαία πόλη της Σικυώνας, χτισμένη στη δυτική Κορινθία κοντά στο Κιάτο, κατακτήθηκε από Δωριείς προερχόμενους από το Άργος στα μέσα του 11ου αιώνα και αποτέλεσε ένα από τα δωρικά κράτη στην Κορινθία. Οι Δωριείς που κατέλαβαν τη Σικυώνα δημιούργησαν τέσσερις φυλές, τρεις από τους κατακτητές (Υλλείς, Δυμανείς και Πάμφυλοι) και μία από τους γηγενείς Ίωνες (Αιγιαλείς). Από τότε η πόλη διατηρούσε στενούς δεσμούς με το Άργος. Βασιλιάς της Σικυώνας και του Άργους ήταν κάποτε ο Άδραστος, που οι Σικυώνιοι τον λάτρευαν σαν ήρωα με μεγάλες τιμές, έκτισαν το ηρώο του στην αγορά και εξυμνούσαν τους ηρωισμούς και τα παθήματά του σε γιορτές θρησκευτικού χαρακτήρα με τραγωδίες, χορωδίες και θεατρικό δράμα¹³¹. Τον 7ο αιώνα π.Χ. όμως οι Αιγιαλείς με επικεφαλής τον Ορθαγόρα απομάκρυναν τους Δωριείς από την εξουσία. Ο Ορθαγόρας, σύγχρονος του Κύψελου και Περίανδρου της Κορίνθου, έγινε τύραννος και έπεισε τους κατοίκους ότι ήταν απόγονοι των Αχαιών και αδίκως τους κυβερνούσαν μέχρι τώρα οι Δωριείς Αργείοι. Έτσι την εποχή του Φείδωνα κα-

¹³¹ «ήρώιον γὰρ ἦν καὶ ἔστιν αὐτῇ τῇ ἀγορῇ τῶν Σικωνίων Ἀδρήστου τοῦ Ταλαοῦ, τοῦτον ἐπεθύμησε ὁ Κλεισθένης ἔοντα Ἀργεῖον ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρας.» (Ηροδότου, Ιστορία, Ε, 67).

τέρρευσε ο δωρικός δεσμός στον οποίο η Σικυών ήταν υποχέριο του Άργους.

Η περίοδος των Ορθαγοριδών κράτησε 100 χρόνια και στην εποχή τους η Σικυώνα γνώρισε μεγάλη ακμή. Ο σημαντικότερος από τους διαδόχους του Ορθαγόρα ήταν ο Κλεισθένης, ο οποίος ακολούθησε σκληρή γραμμή απέναντι στο δωρικό στοιχείο. Καθαίρεσε την λατρεία του ήρωα Άδραστου, επανέφερε την παλαιά Διονυσιακή λατρεία με διθύραμβο και χορούς και κατάργησε τους αγώνες απαγγελίας των ομηρικών επών στη Σικυώνα, γιατί αυτά περισσότερο από κάθε άλλη χώρα εξυμνούσαν το Άργος και τους Αργείους¹³². Έδωσε στους πτωχούς και στην μεσαία τάξη ελευθερίες και άλλαξε τα ονόματα στις φυλές της Σικυώνας. Την δική του φυλή, τους Αιγιαλείς, τους ονόμασε τιμητικά Αρχέλαους (άρχοντες του λαού), ενώ στις τρεις φυλές, που αντιπροσώπευαν τις δωρικές αριστοκρατικές τάξεις, έδωσε τα υβριστικά ονόματα Υάται (Γουρουνάκια), Χοιρεάται (Γουρούνια), Ονεάται (Γαϊδούρια)¹³³.

Μέσα σ' αυτό το εχθρικό για τους Αργείους κλίμα ο Φείδων ήταν δύσκολο να επεκτείνει την κυριαρχία του στη Σικυώνα. Ο Ηρόδοτος όμως αναφέρει ένα περιστατικό, από το οποίο φαίνεται ότι ποτέ δε σταμάτησε την προσπάθεια να διεισδύσει στην περιοχή. Όταν ο Κλεισθένης ήθελε να παντρέψει την κόρη του Αγαρίστη, κάλεσε τους επίδοξους μνηστήρες και έκανε επί ένα χρόνο διαγωνισμό μεταξύ των ευγενέστερων νέων της Ελλάδας στο σπίτι του. Μεταξύ τους ήταν και ο Λεωκήδης, ένας από τους γιους του

¹³² «Κλεισθένης γὰρ Ἀργείοισι πολέμησας τοῦτο μὲν ῥαψφοῦς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὀμηρείων ἐπέων εἵνεκα, ὅτι Ἀργεῖοί τε καὶ Ἄργος τὰ πολλὰ πάντα ὑμνέεται.» (Ηρόδοτου, Ιστορίαι, Ε, 67)

¹³³ *Ιστορία Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τόμος β, σελ. 225.

Φείδωνα¹³⁴ που έγινε και ένας από τους τελευταίους βασιλιάδες του Άργους. Φαίνεται ότι οι Αργείοι προσπάθησαν να πάρουν τη Σικυώνα ακόμα και ως προίκα. Τελικά την Αγαρίστη την παντρεύτηκε ο Αθηναίος Αλκμεωνίδης Μεγακλής και έγινε η μητέρα του πολιτικού μεταρρυθμιστή της Αθήνας Κλεισθένη¹³⁵, ενώ η κόρη του Κλεισθένη Αγαρίστη ήταν μητέρα του Περικλή, δημιουργού του «χρυσού αιώνα» της Αθήνας.

Η άλλη μεγάλη πόλη της Αιγιάλειας, η Κόρινθος, την εποχή του Φείδωνα τον 7ο αιώνα π.Χ. ήταν μια από τις σημαντικότερες και πλουσιότερες πόλεις της Ελλάδας. Την κυβερνούσε απολυταρχικά από το 900 ως το 657 π.Χ το γένος των Βακχιαδών, που ήταν δωρικής καταγωγής και μεγάλοι γαιοκτήμονες και, για να μη φύγει η εξουσία από τα χέρια τους, καθιέρωσαν την ενδογαμία, δηλαδή

¹³⁴ «Κλεισθέней γάρ τῷ Ἀριστωνύμου τοῦ Μύρωνος τοῦ Ἀνδρέω γίνεται θυγάτηρ τῇ οὐνομα ἦν Ἀγαρίστη. ταύτην ἠθέλησε, Ἑλλήνων ἀπάντων ἐξευρὼν τὸν ἄριστον, τούτῳ γυναῖκα προσθεῖναι. [6.126.2] Ὀλυμπίων ὧν ἐόντων καὶ νικῶν ἐν αὐτοῖσι τεθρίπῳ ὁ Κλεισθένης κήρυγμα ἐποιήσατο, ὅστις Ἑλλήνων ἐωυτὸν ἀξιοῖ Κλεισθένης γαμβρὸν γενέσθαι, ἥκειν ἐς ἐξηκοστὴν ἡμέρην ἢ καὶ πρότερον ἐς Σικυῶνα ὡς κυρῶσαντος Κλεισθένης τὸν γάμον ἐν ἐνιαυτῷ, ἀπὸ τῆς ἐξηκοστῆς ἀρξαμένου ἡμέρης. ἐνθαῦτα Ἑλλήνων ὅσοι σφίσι τε αὐτοῖσι ἦσαν καὶ πάτρῃ ἐξωγκωμένοι, ἐφοίτων μνηστῆρες· τοῖσι Κλεισθένης καὶ δρόμον καὶ παλαίστην ποιησάμενος ἐπ’ αὐτῷ τούτῳ εἶχε.... ἀπὸ δὲ Πελοποννήσου Φείδωνος τοῦ Ἀργείων τυράννου παῖς Λεωκίδης, Φείδωνος δὲ τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι καὶ ὕβρισαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων ἀπάντων, ὃς ἐξαναστήσας τοὺς Ἥλειων ἀγωνοθέτας αὐτὸς τὸν ἐν Ὀλυμπίῃ ἀγῶνα ἔθηκε, τούτου τε δὴ παῖς, καὶ Ἀμιάντος Λυκούργου Ἀρκὰς ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ Ἀζὴν ἐκ Παίου πόλιος Λαφάνης Εὐφορίωνος τοῦ δεξαμένου τε, ὡς λόγος ἐν Ἀρκαδίῃ λέγεται, τοὺς Διοσκόρους οἰκίοισι καὶ ἀπὸ τούτου ξεινοδοκέοντος πάντας ἀνθρώπους, καὶ Ἥλειος Ὀνόμαστος Ἀγαίου... ἀπὸ δὲ Πελοποννήσου Φείδωνος τοῦ Ἀργείων τυράννου παῖς Λεωκίδης». (Ηροδότου, Ιστορίαι, Στ, 126-127).

¹³⁵ Παπαχατζής Νικόλαος, *Παυσανία, Ελλάδαος Περιήγησις, Κορινθιακά*, σελ. 95.

όλοι οι Βακχιάδες να παντρεύονται μεταξύ τους. Οι Βακχιάδες έστρεψαν την Κόρινθο προς τη θάλασσα και κατόρθωσαν να κυριαρχήσουν σε ολόκληρο το τότε γνωστό κόσμο και να κάνουν την Κόρινθο ισχυρότατη οικονομική, τεχνολογική, ναυτική και αποικιακή δύναμη. Οργάνωσαν το ναυτικό τους και πρώτοι απ' όλους τους Έλληνες κατασκεύασαν τριήρεις¹³⁶. Η πόλη τους χτισμένη στον Ισθμό αναδείχτηκε σε εμπορικό κέντρο από την εποχή που οι Έλληνες επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά και έπρεπε οι κάτοικοι της Πελοποννήσου και οι κάτοικοι της υπόλοιπης Ελλάδας να περνούν από το Κορινθιακό έδαφος για να έρχονται σ' επικοινωνία μεταξύ τους. Όταν πάλι οι Έλληνες άρχισαν ν' αναπτύσσουν την ναυτιλία, οι Κορίνθιοι με το στόλο τους ξεκαθάρισαν την πειρατεία και έκαναν την πολιτεία τους κέντρο χερσαίου και θαλάσσιου εμπορίου με πλούσιες προσόδους. Έτσι οι Κορίνθιοι έγιναν πολύ πλούσιοι και οι παλιοί ποιητές ονόμασαν την χώρα τους «άφθονη».

Ο Φείδων από τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του επιχείρησε να επεκτείνει την κυριαρχία του στην Κόρινθο με το επιχείρημα ότι η πόλη ανήκε στην ηγεμονία του Άργους με το οποίο συνδεόταν και με κοινές θυσίες¹³⁷. Είναι γεγονός ότι μετά την κάθοδο των Δωριέων εγκαταστάθηκαν στην Κόρινθο Δωριείς, που καθιέρωσαν το πολίτευμα της αριστοκρατίας με τους Βακχιάδες, που είχαν δωρική καταγωγή. Ο Όμηρος μάλιστα στον κατάλογο των νεών αναφέρει την Κόρινθο να συμμετέχει στην Τρωική εκστρατεία κάτω από την ηγεσία του Αγαμέμνονα των Μυκηνών¹³⁸. Κάποια στιγμή

¹³⁶ «...και τριήρεις πρώτον εν Κόρινθω, της Ελλάδος, ενναυπηγηθήναι. Φαίνεται δε και Σαμίους Αμεινοκλής, Κόρινθιος Ναυπηγός, ναύς ποιήσας τέσσαρας». (Θουκυδίδη Ιστορία, Ι, 33)

¹³⁷ Κοφινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 225.

¹³⁸ «Και οι Μυκίηνες οι λαμπρές, η Κόρινθος πλουσία, οι Κλεωνές καλόκτιστες, των Ορνέων τα μέρη, η Αραιθυρέ απάντερπνη, η πόλις Σικυώ-

ο Φεΐδων βρέθηκε σε πλεονεκτική θέση και ζήτησε από τους Κορίνθιους να του παραχωρήσουν 1.000 από τους ικανότερους νεαρούς κατοίκους της, για να ενισχύσουν τα στρατεύματά του. Ο πραγματικός του σκοπός ήταν να τους δολοφονήσει απογυμνώνοντας έτσι ακόμα περισσότερο την πόλη από το αξιόμαχο δυναμικό της και να την καταλάβει πιο εύκολα. Οι Κορίνθιοι του έστειλαν τους 1000 στρατιώτες με επικεφαλής τον στρατηγό Δέξανδρο. Πριν όμως βάλει σε εφαρμογή το δαιμόνιο σχέδιό του ο Φεΐδων, κάποιος με το όνομα Άβρων από το στρατόπεδο των Αργείων, που είχε φιλοξενήσει κάποτε το Δέξανδρο και είχαν γίνει φίλοι εκ φιλοξενίας, του αποκάλυψε το σκοπό του Φεΐδωνα. Έτσι διέρρευσε και ακυρώθηκε το σχέδιο, αφού ο Δέξανδρος με τους στρατιώτες του αποχώρησαν και σώθηκαν¹³⁹.

Στα μέσα του 7ου αιώνα π.Χ. καταλύθηκε το πολίτευμα της δωρικής αριστοκρατίας και εγκαθιδρύθηκε τυραννία με πρώτο τύραννο τον Κύψελο, τον οποίο διαδέχτηκε ο γιος του Περίανδρος, που η σπάνια θυμοσοφία του τον ανέδειξε και ως έναν από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας. Το όνομα του Κύψελου οφει-

νος, εκεί που πρώτα ο Άδραστος εγίνη βασιλέας, η Υπερησία, και η ψηλή Γονούσσα και η Πελλήνη, ο Αιγιαλός, το Αίγιον κι η απλωμένη Ελίκη έστειλαν άνδρες εκατό καράβια ανεβασμένους και αρχηγός ήτ' ο κραταιός Ατρείδης Αγαμέμνων.» (Ομήρου Ιλιάδα, 570-576).

¹³⁹ «Φεΐδων τις τῶν Πελοποννησίων ἐπιτιθέμενος ἀρχῇ, τὴν Ἀργείων πόλιν, τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ, ἡγεμονεύειν τῶν λοιπῶν βουλόμενος, πρῶτον ἐπεβούλευσε Κορινθίους· πέμψας γὰρ ἤπειπαρ' αὐτῶν νεανίας χιλίους τοὺς ἀκμῇ διαφέροντας καὶ ἀνδρεῖα· οἷδὲ πέμπουσιν τοὺς χιλίους, στρατηγὸν αὐτῶ νάποδείξαντες Δέξανδρον. ἐννῶ δ' ἔχων ὁ Φεΐδων ἐπιθέσθαι τούτοις, ἵν' ἔχοι Κόρινθον ἀτονωτέραν καὶ τῇ πόλει χρήσαιτο, προτείχισμα γὰρ τοῦτο ἐπικαιρότατον ἔσεσθαι τῆς ὅλης Πελοποννήσου, τὴν πρᾶξιν ἀνέθετο τῶν ἐταίρων τισίν. ἦν δὲ καὶ Ἄβρων ἐν αὐτοῖς· οὗτος δὲ ξένος ὢν τοῦ Δεξάνδρου ἔφρασεν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν. καὶ οὕτως οἰμὲν Φλιάσιοι πρὸ τῆς ἐπιθέσεως εἰς τὴν Κόρινθον ἐσώθησαν.» (Πλούταρχος, Ηθικά, Χ Ερωτικά διηγήσεις, κεφ. 2).

λόταν στο γεγονός ότι η μητέρα του τον είχε κλείσει σε μια κυψέλη, όταν ήταν βρέφος, για να τον σώσει από τους Βακχιάδες που επιχείρησαν να τον σκοτώσουν¹⁴⁰. Στις διενέξεις που προηγήθηκαν της πτώσης των Βακχιαδών και της κατάληψης της εξουσίας από τον Κύψελο είχε ανάμιξη οΦείδων στη συνεχή προσπάθειά του να επεκτείνει την επιρροή του στην Κόρινθο. Σε κάποια μάχη που έκανε, για να διασώσει μια αργεϊτική φατρία που τον στήριζε, φαίνεται ότι τραυματίστηκε και πέθανε στην Κόρινθο, ενώ βρισκόταν στη μεγαλύτερη ακμή του. Ο θάνατος του Φείδωνα τοποθετείται

¹⁴⁰ Ο Κύψελος ήταν γιος της Λάβδας, μιας άσχημης και κουτσής κόρης, την οποία κανένας Βακχιάδης δεν ήθελε να πάρει γυναίκα του και ο πατέρας της Αμφίων την πάντρεψε με κάποιον Ηετίωνα, που δεν ήταν Βακχιάδης, αλλά ανήκε σε εχθρικό γένος. Όταν γεννήθηκε το παιδί, οι Βακχιάδες πήραν από την Πυθία χρησμό ότι το παιδί αυτό θα ανέτρεπε το βασιλικό οίκο των Βακχιαδών. Δέκα Βακχιάδες συμφώνησαν τότε να πάνε για επίσκεψη στο σπίτι του Ηετίωνα και, κάνοντας πως κανακεύουν το βρέφος, να το ρίξουν με δύναμη στο πάτωμα και να το σκοτώσουν. Η ανυποψίαστη Λάβδα τους δέχτηκε και πρόθυμα έδωσε το μωρό στον πρώτο να το χαϊδέψει. Αυτός το πήρε στα χέρια του, αλλά τη στιγμή που ετοιμαζόταν να το βροντήξει στο πάτωμα, το παιδάκι του χαμογέλασε και συγκίνησε τον επιδοξο φονιά, που αντί να πετάξει κάτω, το έδωσε σε έναν από τους συντρόφους του. Νικημένος κι αυτός από το χαμόγελο του μωρού το έδωσε σε τρίτον και έτσι το χαμογελαστό νεογέννητο πέρασε από τα χέρια όλων, για να καταλήξει πάλι στην αγκαλιά της μάνας του. Όταν έφυγαν από το σπίτι της Λάβδας, οι πονόψυχοι φονιάδες άρχισαν να κατηγορούν ο ένας τον άλλον για δειλία και ασυνέπεια και αποφάσισαν να γυρίσουν πίσω και να σκοτώσουν όλοι μαζί το παιδί. Η Λάβδα όμως όταν τους είδε να γυρίζουν, μάντεψε τον κακό σκοπό τους και έκρυψε το μωρό της σε μια κυψέλη που είχε στον κήπο της. Έτσι το μωρό γλίτωσε και η μητέρα του κατόπιν το ονόμασε Κύψελο. Αυτός ο Κύψελος, όταν ανδρώθηκε, ανέτρεψε την εξουσία των Βακχιαδών και έγινε τύραννος της Κορίνθου. (Ηροδότου Ιστορίαι, Ε, 92).

από άλλους το 660 π.Χ. και από άλλους ανάμεσα στο 644-641 π.Χ.¹⁴¹.

Το Άργος μετά το Φείδωνα

Ο Φείδων ήταν ο τελευταίος μεγάλος βασιλιάς των Τημενιδών. Μετά το Φείδωνα βασίλευσαν στο Άργος ο γιος του Έρατος, ο εγγονός του Δαμοκρατίδας και ακολούθησαν ο άλλος γιος του Φείδωνα Λεωκήδης και ο γιος του Λεωκήδη Μέλτας, που ήταν και ο τελευταίος βασιλιάς της δυναστείας των Τημενιδών.¹⁴² Κατά τη βασιλεία του Μέλτα οι Σπαρτιάτες επιτέθηκαν στους Τεγεάτες με σκοπό να κυριεύσουν την περιοχή αυτή της Αρκαδίας. Οι Αργείοι έσπευσαν να βοηθήσουν τους Τεγεάτες λόγω της παλιάς φιλίας και συμμαχίας με αυτούς, αλλά και για λόγους στρατηγικού συμφέροντος. Η Αρκαδία ήταν το προπύργιο του Άργους απέναντι στη σπαρτιατική επέκταση και, αν η Τεγέα υπέκυπτε στη Σπάρτη, το Άργος θα έμενε ακάλυπτο στα νοτιοδυτικά του σύνορα. Στις μάχες που ακολούθησαν απέκρουσαν τους Σπαρτιάτες και ανέκτησαν τα εδάφη της Αρκαδίας που εκείνοι είχαν καταλάβει. Οι Αργείοι περίμεναν από το βασιλιά τους να τους μοιράσει αρκαδικά τα εδάφη που κατέλαβαν με πόλεμο, στον οποίο μάλιστα είχαν πολλές απώλειες. Ο Μέλτας όμως παρέδωσε τα εδάφη στους Αρκάδες και τους αποκατέστησε στις εστίες, που κατείχαν πριν από τον πόλεμο. Η πράξη του δυσaráεστησε το λαό του Άργους και τον καθαίρεσε γύ-

¹⁴¹ «Φείδων κατά φιλίαν στασιάζουσι Κορινθίοις βοηθών, επιθέσεως εκ των εταίρων γενομένης απέθανε.» (Κορινιώτης Ιωάννης, ο.π. σελ. 230-231).

¹⁴² «Μέλταν δὲ τὸν Λακήδου δέκατον ἀπόγονον Μήδωνος τὸ παρά παν ἔπαυσεν ἀρχῆς καταγνοῦς ὁδῆμος.» (Παυσανία, Κορινθιακά, 19,2)

ρω στο 600 π.Χ., γιατί παρέδωσε στους Αρκάδες εδάφη που οι Αργείοι είχαν καταλάβει με πόλεμο¹⁴³.

Ο Μέλτας κατέφυγε στην Τεγέα, όπου έζησε την υπόλοιπη ζωή του με τιμές ευεργέτη, και στους Αργείτες έμεινε η βασιλεία χωρίς βασιλιά. Συμβουλευτήκαν τότε το μαντείο των Δελφών, για να τους υποδείξει τον επόμενο βασιλιά και το μαντείο τους είπε ότι «τον επόμενο βασιλιά θα τους τον αποκαλύψει ένας αετός». Μετά από κάποιες μέρες ένας αετός πέταξε και κάθισε πάνω στο σπίτι κάποιου Αίγωνα¹⁴⁴. Οι Αργείοι πίστεψαν ότι αυτόν τους υποδεικνύει ο θεός και έκαναν τον Αίγωνα βασιλιά τους¹⁴⁵. Τα επόμενα χρόνια ο ανώτατος άρχοντας του Άργους εκλεγόταν και ασκούσε εξουσία έχοντας τον τίτλο του βασιλιά¹⁴⁶, αλλά είχε να αντιμετωπίσει πλήθος εξωτερικών εχθρών, ανάμεσα στους οποίους η γειτονική ανερχόμενη δύναμη της Σικυώνας, η άλλοτε «δική τους» Αίγινα, αλλά και η Σπάρτη που σταδιακά εγκατέλειψε την πολιτική των κατακτήσεων και εγκαινίασε μια πολιτική συμμαχιών, που την ανέδειξε ισχυρή δύναμη¹⁴⁷.

Αργότερα το Άργος δεν έλαβε μέρος στους περσικούς πολέμους λόγω του μίσους του για την Σπάρτη. Όταν οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες πρότειναν στους Αργείους να μπουν στην ελληνική συμμαχία, αυτοί ζήτησαν να μοιραστούν την αρχηγία με τη Σπάρτη. Αθήνα και Σπάρτη δεν το δέχθηκαν αυτό και οι Αργείοι το

¹⁴³ Κοφινιώτη Ιωάννη, ο.π. σελ. 231.

¹⁴⁴ Κοφινιώτη Ιωάννη, ο.π. σελ. 232.

¹⁴⁵ «...βούλει μαθεῖν, πῶς βασιλεύουσιν ἄνθρωποι διὰ Τύχην; ἐξέλιπέ ποτ' Ἀργεῖοις τὸ Ἡρακλειδῶν γένος, ἐξ οὗ βασιλεύεσθαι πάτριον ἦν αὐτοῖς· ζητοῦσι δὲ καὶ διαπνυθανομένοις ὁ θεὸς ἔχρησεν αἰτὸν δείξειν· καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας αἰτὸς ὑπερφανεῖς καὶ κατάρας ἐπὶ τὴν Αἴγωνος οἰκίαν ἐκάθισε, καὶ βασιλεὺς ἠρέθη Αἴγων.» (Πλούταρχος, περί της ΑΑλεξάνδρου τύχης, Β, viii)

¹⁴⁶ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τόμος Β, σελ. 223.

¹⁴⁷ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τόμος Β, σελ. 222.

θεώρησαν μεγάλη προσβολή και αποφάσισαν να απέχουν από τη συμμαχία. Μάλιστα θεώρησαν ότι και ένας χρησμός που πήραν από του Δελφούς τους συμβούλευε να παραμείνουν ουδέτεροι¹⁴⁸. Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο το Άργος ήταν σύμμαχος της Αθήνας. Γενικά η αντιπαλότητα με τη Σπάρτη, που είχε κορυφωθεί την εποχή του Φεΐδωνα, καθόρισε την πολιτική του Άργους για πολλούς αιώνες. Μόνο που το Άργος δεν μπόρεσε ποτέ να φτάσει ξανά στην πολιτική, στρατιωτική και οικονομική ακμή, που γνώρισε την εποχή του Φεΐδωνα.

Η προσωπικότητα του Φεΐδωνα

Ο βασιλιάς Φεΐδων είναι ένα πρόσωπο που κινείται στα όρια του μύθου και της πραγματικότητας, αλλά και η πιο σημαντική προσωπικότητα για την πολιτική ιστορία του Άργους. Η παρουσία του ήταν τόσο αξιόλογη, ώστε να μνημονευτεί από τους μεταγενέστερους συγγραφείς της αρχαίας Ελλάδας. Τα αντικρουόμενα ιστορικά στοιχεία σχετικά με τα χρόνια που έζησε ο Φεΐδων δεν μειώνουν ούτε στο ελάχιστο τη μεγάλη προσωπικότητα και προσφορά του.

Όλες οι αρχαίες πηγές εμφανίζουν το Φεΐδωνα κληρονομικό βασιλιά που εξελίχθηκε σε τύραννο, γιατί συγκέντρωσε περισσότερες εξουσίες από όσες είχαν οι βασιλείς και έπληξε τους ευγενείς ακολουθώντας φιλολαϊκή πολιτική. Διέθετε ελεύθερο δημοκρατικό πνεύμα, επέτρεψε στους πολίτες να έχουν ίσα δικαιώματα και πρόνοια και κήρυξε αντίθετη πολιτική σε σχέση με την Σπάρτη. Οδήγησε το Άργος στο ζενίθ της στρατιωτικής του ισχύος αξιοποιώντας πρώτος τις δυνατότητες της οπλικής φάλαγγας και καθιερώνοντας καινούργιο τρόπο μάχης σε μια εποχή, που οι προσωπικές

¹⁴⁸ Ζεγκίνης Ιωάννης, ο.π. σελ. 74.

μονομαχίες και ο «ηρωικός» τρόπος μάχης χαρακτήριζαν ακόμα την εξέλιξη μίας σύρραξης. Επέκτεινε την επιρροή του Άργους, έθεσε υπό τον απόλυτο έλεγχο του όλες τις πόλεις, που είχε κατακτήσει ο Ηρακλής κατά το παρελθόν (Φλειούς, Κλεωνές, Σικυώνα, Επίδαυρο, Τροιζήνα, και Αίγινα) και ανέδειξε την πόλη σε σημαντική δύναμη στην Πελοπόννησο. Ανέλαβε ρυθμιστικό ρόλο στα κοινά των τοπικών τότε Ολυμπιακών Αγώνων και άνοιξε το δρόμο για τη μετατροπή τους σε πανελλήνια γιορτή αρχικά και σε παγκόσμιο αθλητικό θεσμό τους επόμενους αιώνες. Δημιούργησε στην Αίγινα το πρώτο νόμισμα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και συνέδεσε το όνομά του με την εισαγωγή ριζικών μέτρων στον τομέα της οικονομίας με την καθιέρωση νέας κλίμακας μέτρων και σταθμών, που έδωσαν μεγάλη ώθηση στην οικονομία της Πελοποννήσου, άνοιξαν τους δρόμους της ανατολικής Μεσογείου για το θαλάσσιο εμπόριο και ανέτρεψαν τους φραγμούς που προϋπήρχαν ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία.

Η ανάμνηση του αποτελεί ανάμνηση ενός σημαντικού άνδρα της πελοποννησιακής ιστορίας και ενός τόσο ισχυρού Άργους, που ο αιώνας του Φεΐδωνα δίκαια χαρακτηρίστηκε ως ο «χρυσός αιώνας» του Άργους. Η πόλη έφτασε στο απόγειο της ισχύος της κατά τον 7ο αιώνα π.Χ. υπό την τυραννία του Φεΐδωνα, ξεπέρασε τη Σπάρτη και τις άλλες πόλεις της Πελοποννήσου και αναδείχτηκε μια από τις μεγάλες δυνάμεις του ελλαδικού χώρου, όπως μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος (1,1), που σημειώνει ότι σε όλο τον χώρο που σήμερα ονομάζεται Ελλάδα το Άργος υπερείχε όλων των πόλεων¹⁴⁹.

¹⁴⁹ «...τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασιν ἐν τῇ ὕν᾽Ελλάδικα λεομένη χώρῃ.» (Ηροδότου, Ιστορίαι, 1,1)

Ο Φείδων στα νεότερα χρόνια

Το έργο και η φήμη του βασιλιά Φείδωνα δεν άφησε ασυγκίνητους τους απογόνους του στο Άργος. Το όνομά του και η δράση του μνημονεύονται σε όλα τα βιβλία που γράφτηκαν τα τελευταία χρόνια και αναφέρονται στην ιστορία και τον πολιτισμό του Άργους. Στο νεότερο Άργος μάλιστα το όνομα του Φείδωνα δόθηκε σ' έναν από τους κεντρικούς δρόμους της πόλης, σε μια τοπική εφημερίδα και σε έναν αθλητικό σύλλογο.

Η οδός Φείδωνος είναι ένας από τους κεντρικότερους δρόμους του Άργους. Είναι μια ευθεία που ξεκινάει από το τέλος της οδού Βασ. Κωνσταντίνου και την αρχή της οδού Τσώκρη στο κέντρο της πόλης, περνάει ανατολικά της πλατείας Δημοκρατίας με τη λαϊκή αγορά, ανατολικά των στρατώνων Καποδίστρια και καταλήγει στην οδό Θεάτρου, που ενώνει το αρχαίο θέατρο του Άργους με την οδό Δαναού και το κέντρο της πόλης. Με τον τρόπο αυτό η νεότερη πόλη του Άργους τιμά το Φείδωνα, αφού τον κατατάσσει ανάμεσα σε μεγάλα ιστορικά ονόματα που έδωσε στους κεντρικούς δρόμους της, όπως το μυθικό Δαναό με αντίστοιχο κεντρικό δρόμο ίσο και παράλληλο με την οδό Φείδωνος ανατολικότερα από το τέλος της οδού Θεάτρου μέχρι την κεντρική πλατεία της πόλης, τον Καποδίστρια με τον κάθετο δρόμο που ενώνει τις οδούς Φείδωνος και Δαναού και συνεχίζει ανατολικότερα, και τον στρατηγό Τσώκρη με το δρόμο που αρχίζει από την οδό Φείδωνος και καταλήγει στην αρχή των οδών Ηρακλέους και Γούναρη. Η οδός Φείδωνος μαζί με τους υπόλοιπους κεντρικούς δρόμους της πόλης πήραν τα ονόματα μεγάλων προσωπικοτήτων, που συνδέονται με την ιστορία και τη μυθολογία του Άργους.

Το όνομα του σημαντικού βασιλιά του αρχαίου Άργους Φείδωνα τίμησε και μια εβδομαδιαία εφημερίδα με τον τίτλο «ΦΕΙΔΩΝ». Την εξέδωσε στο Άργος την 1^η Νοεμβρίου 1968 ο Δημή-

τρης Εξαδάκτυλος, ως τότε υπεύθυνος τυπογράφος και διαχειριστής της εφημερίδας του Άργους «ΑΣΠΙΣ». Η εφημερίδα ΦΕΙΔΩΝ εκδιδόταν επί 35 χρόνια (1965-2000) από τον Δημ. Εξαδάκτυλο και βοήθησε στην προβολή και επίλυση πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων της πόλης του Άργους. Μετά τη συνταξιοδότησή του ο Δημ. Εξαδάκτυλος παραχώρησε την εφημερίδα στον Ανδρέα Κεραμίδα, ο οποίος συνέχισε να την εκδίδει για μερικά ακόμα χρόνια. Το αρχείο της εφημερίδας ΦΕΙΔΩΝ υπάρχει σε τόμους στη βιβλιοθήκη της βουλής των Ελλήνων, στη βιβλιοθήκη του Ναυπλίου «Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ», στη βιβλιοθήκη του συλλόγου Αργείων «Ο ΔΑΝΑΟΣ» και στη βιβλιοθήκη του εκδότη της Δημ. Εξαδάκτυλου.

Το αθλητικό σωματείο «ΦΕΙΔΩΝ» δημιουργήθηκε το 1991 με πλήρη επωνυμία «ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ – Ο ΦΕΙΔΩΝ» και έδρα το Άργος. Σκοπός του σωματείου, όπως αναφέρεται στο καταστατικό του, «η ηθική εξύψωση των νέων που έχουν έφεση για άθληση, η ανάπτυξη του πνεύματος συναδέλφωσης και αλληλεγγύης μεταξύ τους, η άσκηση του σώματος με διάφορα αθλήματα, η απόκτηση ή τελειοποίηση ορισμένων φυσικών ικανοτήτων και γενικά η ψυχαγωγία, η κοινωνική ανάπτυξη και η αξιοποίησή τους σύμφωνα με τις βασικές αρχές του φίλαθλου πνεύματος».

Τα τελευταία χρόνια με τα χρώματα του Φεΐδωνα εμφανίζεται στην περιοχή και πρωταγωνιστεί στην Ελλάδα η ομώνυμη γυναικεία ομάδα ποδοσφαίρου «ΦΕΙΔΩΝ ΑΡΓΟΥΣ». Το Ελληνικό Πρωτάθλημα Α΄ Κατηγορίας Ποδοσφαίρου Γυναικών ξεκίνησε το 1986, αλλά μέχρι το 1989 ως θεσμός ήταν ανεπίσημος. Η ομάδα ποδοσφαίρου γυναικών του Άργους δημιουργήθηκε το 2012 από κορίτσια της περιοχής με την πρωτοβουλία και την διοικητική καθοδήγηση του παλαίμαχου ποδοσφαιριστή του Παναργειακού και καθηγητή φυσικής αγωγής Γιάννη Αποστολόπουλου. Σε μια κοι-

νωνία Πατριαρχική γεμάτη στερεότυπα, οι γυναίκες αδερφές μας, κόρες και σύζυγοί μας παίζουν με την ψυχή τους, γιατί να αποδείξουν ότι αξίζουν και αποδεικνύουν ότι το να κλοτσάς το τόπι δεν είναι θέμα φύλου.

Ο «ΦΕΙΔΩΝ ΑΡΓΟΥΣ» σήμερα θεωρείται μια από τις επιτυχημένες γυναικείες ομάδες ποδοσφαίρου στην Ελλάδα. Την αγωνιστική περίοδο 2015-2016 αναδείχτηκε πρωταθλήτρια ομάδα του 5ου ομίλου της γ' εθνικής και την περίοδο 2016-2017 αγωνίστηκε για πρώτη φορά στο πρωτάθλημα β' εθνικής γυναικών και στον τελικό του κυπέλλου Ελλάδας 2017, όπου αντιμετώπισε την ομάδα του ΠΑΟΚ, πρωταθλήτρια Ελλάδας στο γυναικείο ποδόσφαιρο. Την επόμενη περίοδο 2017-2018 ο ΦΕΙΔΩΝ αγωνίστηκε στο πανελλήνιο πρωτάθλημα Α' Εθνικής κατηγορίας γυναικών. Ακολούθησαν 2 περίοδοι με συμμετοχή στη Β' εθνική, για να επανέλθει στην Α' εθνική κατηγορία, όπου αγωνίζεται την περίοδο 2020-2021. Παράλληλα με τον πρωταθλητισμό καλλιεργεί το γυναικείο ποδόσφαιρο με τη θυγατρική της γυναικεία ομάδα με την επωνυμία «ΔΟΞΑ ΠΟΥΛΑΚΙΔΑΣ» και με ακαδημία ποδοσφαίρου γυναικών, που δίνει την ευκαιρία σε νέα κορίτσια της περιοχής να ασχοληθούν με το ποδόσφαιρο.